

UKRAINIAN ORTHODOX

25 YEARS OF ST. SOPHIE

CHURCH IN MONTREAL

25
ЛІТ

УКРАЇНСЬКОЇ
 ПРАВОСЛАВНОЇ
 ЦЕРКВИ
 СВ. СОФІЇ
 В МОНТРЕАЛІ

1926

1951

25 ЛІТ

Української Православної
Церкви св. Софії
в Монреалі

Тираж 1000 примірників

**Друк: „Наш Вік”, Торонто.
Технічне оформлення: М. Савчин**

Т. Г. Шевченко

ІСАІЯ. ГЛАВА 35

(Подражаніє)

Радуйся, ниво неполітая!
Радуйся, земле, не повитая
Квітчастим злаком!

Розпустись,
Рожевим криницею процвіти!
І процвітеш, позеленієш,
Мов Іорданові святії
Луки зелені, береги!
І честь Кармілова і слава
Ліванова, а не лукава,
Тебе укріє дорогам,
Золототканим, хитрошитим,
Добром та волею підбитим,
Святим омофором своїм.
І люди темнії незрячі,
Дива Господні побачать.

І спочинуть невольничі
Утомлені руки,
І коліна одпочинуть,
Кайданами куті!
Радуйтеся, вбогодухі,
Не лякайтесь дива, —
Се Бог судить, визволяє
Довготерпеливих
Вас убогих. І вездає
Злодіям за злая!

Тоді, як, Господи, святая
На землю правда прилетить
Хоч на годиночку спочить,
Незрячі прозрять, а кривії,
Мов сарна з гаю, помайнуть.
Нічим отверзуться уста;
Прорветься слово, як вода,
І дебрь-пустиня неполітая,
Зцілющою водою вмита,
Прокинеться; і потечуть
Веселі ріки, а озера
Кругом гаями поростуть,
Веселим птаством оживуть.

Оживуть степи, озера,
І не верстовії,
А вольнії, широкії
Єкрізь шляхи святії
Простеляться; і не найдуть
Шляхів тих владики.
А раби тими шляхами,
Без гвалту і крику,
— Позіходяться докупити.
Ваді та веселі.
І пустинню опанують
Веселії села.

*Всечеснішому о. Протоієреєві В. Слюзареві
в Монтреалі.*

Всечесніший Отче Протоієреє!

*Українська Греко-Православна Церква в Канаді йде тер-
нистим шляхом, але все таки Господь милосердний до неї, бо
вона йде постійно вперед та вперед. Так само й довірена Ва-
шому вмілому прововоді Св. Софійська Церква в Монтреалі
багато пережила за свій довгий 25-літний час життя, але за
цей же час вона розцвіла й розвинулась. Нехай Господь Бог
поблагословить Своєю щедрою ласкою й її дальшу путь Собі
на славу, а народові українському на користь!*

*Благословляю Вам видати відповідну Пропам'ятну Книгу
з описом Вашого довгого шляху й достойного розвою.*

Кличу Боже Благословення на Вас і на Вашу працю,

*† ІЛАРІОН,
Митрополит Вінніпегу й всієї Канади.*

Вінніпег, 29. жовтня 1951.

*Високопреосвященніший ІЛАРІОН,
Митрополит Вінніпегу й всієї Канади*

*Настоятелєві Свято-Софійської Церкви,
Протоєреєві о. Володимирові Слюзар
і Раді Української Православної Громади
в Монреалі.*

СЛАВА БОГУ!

*Я розглянув повідомлення про бажання Вашої Громади
видати Пропам'ятну Книгу з нагоди 25-ліття Вашої Громади
й 25-ліття пастирського служіння о. Володимира Слюзара
в тій Громаді.*

*Вважаю думку за дуже добру. Ваша Громада піонерська
і її літопис буде не тільки пам'яткою, але й наукою для молод-
шого покоління як треба стояти за Рідну Церкву й своє Рідне.
Для тих, що трудилися для Церкви й Громади на заслужену
славу в Господі й пошану.*

*Виходрячи з тих міркувань, благословляю видати таку
книжку під назвою, яка відповідала б змістові, і це наше письмо
вмістити на видному місці в тій же книжці.*

† МИХАІЛ,
Архиєпископ Торонто й Східньої Канади.

Торонто, 1. жовтня 1951.

*Високопреосвященніший МИХАІЛ,
Архиєпископ Торонто й Східньої Канади*

...Як настав вечір, сказав господар виноградника управителеві своєму: **Поклич робітників, та роздай їм нагороду, почавши від останніх аж до перших...**
(Мт, 20, 8).

Слава Ісусу Христу!

Дорогі во Христі Брати й Сестри!

Від хвили відродження нашої Рідної Церкви в місті Монреалі уплинуло повних 25 літ. З цієї нагоди й наші святкування, щоб хоч бодай в цей скромний спосіб відмітити той шлях, яким верстала наша Церковна Громада, спираючись на слова Спасителя нашого Ісуса Христа, що хто хоче бути спасеним, мусить іти слідом за Ним — за Його св. Церквою. Шлях цей був не легкий. Слідувати за Ісусом Христом означало — як Він Самий вчив — взяти хрест на плечі свої і відрікшись самого себе, працювати з повною самовідданістю в Його винограднику. Тільки у свідомій, тяжкій та безкорисній і невтомній праці кожного робітника — добачував Син Божий добрий урожай з засіяної ниви, бо тільки в спільному труді всіх працюючих сил і розумінню свого завдання — сподівався бажаних успіхів.

В цьому розумінню — пригляньмось до нашої Церковної Громади, яка є частиною великого Виноградника Господнього, разом з її побожними працівниками. Кладучи основні підвалини під цю, в перших початках дуже скромну будівлю, мала горстка людей взялася з вірою в Боже діло до праці. І тільки тим, що щиро й самовіддано працювали на цій Божій ниві відомо, скільки труду, турбот, вкладу матеріяльних дібр зо своїх скромних засобів та часу треба було вкладати поза своєю тяжкою щоденною

працею — щоб сьогодні повеличатись і цими скромними надбаннями з нагоди нашого 25-тилітнього ювілею. Це був дійсний тяжкий хрестний шлях, на якому приходилось іераз аж до землі угинатись під тягарем обов'язків, що спадали на плечі малесенької горстки людей.

Найкращою заплатою для віруючої людини є: **почуття чесно й совісно сповненого обов'язку перед Богом і перед своїми ближніми.** Нехай це глибоке почуття огорне всіх наших Братів і Сестер, які до цих пор самовіддано приносили цю жертву для спільного добра, взоруючись знов на науці нашого Божественного Спасителя, який вчив, що тільки ті скарби вартісні для людини, що збирається їх на небі, бо все земське надбання має тільки земну — коротко триваючу вартість.

Нехай це почуття незатраченого труду -- світить ясною зорею грядучим поколінням в майбутньому так, як воно світило першим піонерам в минувшині, в часах тяжких хвилювань і непевности в перших початках їхнього організаційного життя. Грядучі покоління мусять бути свідомі того, що праця у винограднику Божому **ніколи не скінчена**, а тому й велика та безперестанна потреба в свіжих, нових робітниках. На долю кожної молоді генерації — якого б стану, чи верстви вона не була — припадає цей святий обов'язок творити духові скарби на підставі науки Сина Божого, щоб

Високопреподобний Протоєрей
о. ВОЛОДИМИР СЛЮЗАР,
Парох Української Православної Свято-Софіївської Церкви

у той спосіб зближуватись поступенно до найголовнішої вказаної Ним цілі: **будування Царства Божого** поміж людьми. Поза Церквою, головою якої являється Спаситель наш Ісус Христос, творити цих цінностей ніхто не потрапив і не потрапить. Церква, це одинока Божа інституція, що провадить людину, від її ранньої молодости до сідої старости, по чесному життєвому шляхові до Свого Творця. І тільки та людина, що йде безперестанно по цьому шляхові й узброюється глибокими рисами християнської моралі, є правдивим послідовником Сина Божого — добрим робітником в Його виноградникові, і — незалежно від свого віку й становища в суспільнім життю — є в повнім значенні цього слова, одиницею корисною для Бога й свого народу.

Нехай же свідомість поклику Сина Божого до праці, буде новими працівниками сердечно сприйнята й належно виконана, бо тільки тоді труд і надбання перших робітників, будуть не тільки в цілості збережені, ба що більше — помножені. Перед цілою нашою паствою, що входить в друге 25-річчя, стоять в повній своїй величині нові й свіжі завдання. Які трудні до виконання вони б не були — то при Божій допомозі та дружній співпраці й жертвенности — доведеться ці завдання до успішного закінчення. Приміром нехай знов послужать перші наші піонери, що в поті свого чола та надмірної жертвенности — ставили підвалини під наше теперішнє церковне життя.

За останніх 25 літ виховалося при нашій Церкві свідоме свого завдання молоде покоління. Скріплені лавами старших і молодших наших братів і сестер, що в часи найтяжчого лихоліття, знущань та переслідувань мусіли недавно тільки покидати свій рідний край — можуть, злившись разом в щирій християнській любові при праці для Рідної Матері Церкви

і нашого українського народу — творити в майбутньому на вільній канадійській землі великі духово-культурні цінности, якими могли б в слушний час обдарити український нарід на наших рідних землях.

Тому то на всіх нас, а зокрема на Тобі, Українська Молоде, спочивають надія і зір наших Братів і Сестер! Незадовго прийдеться Тобі перебрати провід нашого дальшого духового життя. Перебирай його зо свідомістю повної відповідальности, як перед Богом, так і перед будучністю нашої української спільноти, — що Ти не сплямиш праці Твоїх Батьків, а, противно, скріпиш її новими кадрами чесних і совісних робітників.

Неси гордо прапор Твоїх предків лицарів-козаків, на якому було виписане кров'ю найкращих синів народу Твого невміруще гасло: „За віру святу Православну — за вольності народу свого!”

Пам'ятай, щоб Ти і Твої діти не розгубились на довгій та широкій життєвій дорозі! Зберігай свою святу віру, рідну мову та звичаї й обичаї народу свого.

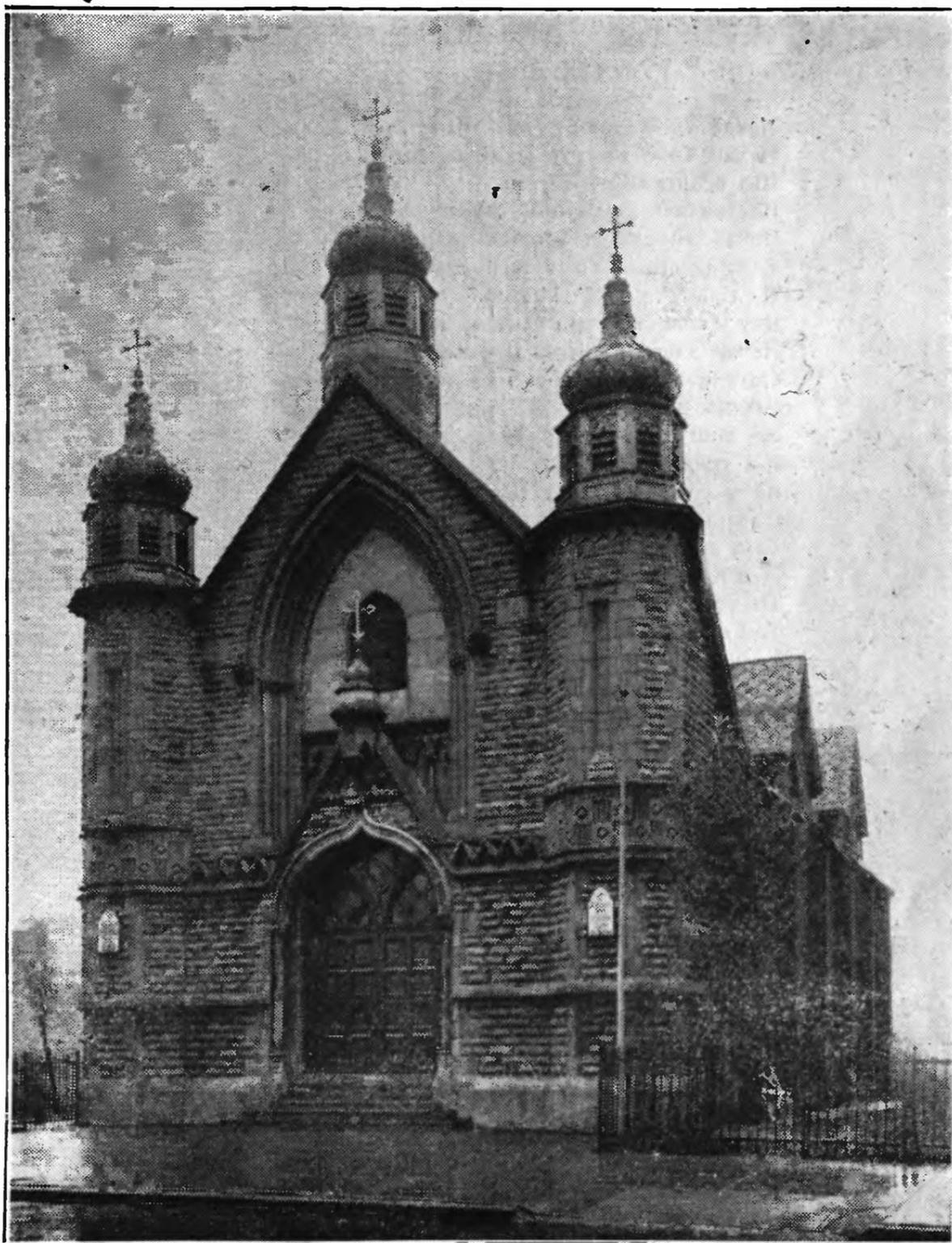
Вирізьби у пам'яті своїй та дітям своїм передай гарячу пересторогу нашого безсмертного поета-пророка Т. Шевченка, що

... „Хто матір забуває,
Того Бог карає...”

Пам'ятай рівнож, що за других 25 літ прийдеться і Тобі здавати рахунок перед Богом, перед своєю власною совістю — за працю в Його винограднику!

То ж з Богом всі вперед до світлої будучности, Творцеві нашому на славу, а українському народові на користь!

Прот. о. Володимир Слюзар

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА СВЯТО-СОФІВСЬКА ЦЕРКВА

СОФІЯ

Нехай Твій дзвін заглушать літаки,
Нехай Тебе знесуть і хай на місці,
Що освятили літа і віки,
Поставлять пам'ятник добі нечистій.
Нехай змурують чорний хмарочос
Там, де стоїш Ти, біла й золотава,
О, ліліе струнка, в намисті з рос,
Яку плекала мудрість Ярослава!
Нехай здере новітній печеніг
Смугляве злото з бань на кінську збрую
І скрізь полишить слід блюзнірських ніг:
Це лиш мара нам видива гаптуе,
Які триватимуть недовгий вік.
Коли спорудять зал з бетона й скла
І електричний вихор зашаліє
Там, де священна сутінь залягла
Й в дрімотнім сні спочила Візантія, —
То знай: це все пройде без вороття.
Так само снились нам колись татари.
То ж знов чаклун якийсь нав'яв чари,
І бачиш ти примари небуття.
Правдивий світ, — не той, для ока зримий,
Крилами розтинаючи вогонь,
Гойдають тихо грізні серафими
На терезах своїх долонь.
Він наче плід, важніє й дозріває,
Натятий плином невідомих лон,
І темний сік, буруючи, співає,
Немов вино Господніх грон.
Колись усім об'явиться, як чудо,
Істота кожної з земних речей.
Настане день... світ спалахне, й полуда
Тобі спаде з засліплених очей.
В священнім пеані, дивно скам'янілий,
— Немов хто в вічність відчинив вікно, —
Побачив ти у млі нестерпно білій
Все, все таким, як справді є воно:
Хрестом прорізавши завісу дима,
В красі, яку ніщо не сокрушить,
Свята Софія, ясна й незрушима,
Росте легендою в блакить.

27. III. 1935.

Микола Юрійчук

25 літ Української Православної Церкви св. Софії в Монреалі

Українська Православна Церква в Канаді, від самих початків її заснування по сьогоднішній день, знаходиться в постійному стані зростання. Причин у цьому треба дошукуватись у її незалежному й наскрізь національному характері, в її соборноправності, — елементах, які звичайно відсутні в інших універсальних та централізованих церквах.

ступаючись монополем на проповідування Христового вчення, знехтували його основними принципами.

Поступова латинізація Греко-Католицької Церкви в Канаді, відсутність всієї контролю та участі з боку вірних у розв'язуванні проблем своєї церкви були безпосереднім закликом до дії для групи свідоміших громадян Монреалу.

СТЕПАН ГАЙДИЧУК — член-основник і довголітній голова Ради Української Православної Громади

Українська Православна Церква св. Софії в Монреалі зродилась як вияв прагнення української душі до цього справжнього ідеалу Христової Церкви, як вольовий протест проти тих, що за-

В своїй вірі, що всі ці недомагання наслідки льокальних обставин, вони звернулись з листом-петицією до тодішнього греко-католицького єпископа Кир Микити (Будки). В листі з'ясовувався стан

Добірочне засідення.

Внизу підписаний урочистий, добровільно вступлений
лиш в лени Братства Православної Церкви в Канаді.
засідення 9го Марця 1925 р. Вечером.

Сайдух С. в Монреалі ст.

Мокрицькі. Домашня. 287 West St.

Іван Тименчук 917 St. Dominique St.

Андрій Мок 243 Craig West

Роберт Демидюк 311 Colonial Ave

Іван Витчук ст. 5665-4th av. Beaumont.

3165 Beaumont St. Фр. Ресин

Мартин Куцьківський 44 Hogan

С. Северин Костирський 1571 Ontario St &

Адам Дуги. 3th Bessy

Димитрій Ручин 1647 Ontario East.

Олександр Висарський. 69 Floyd St

Іван Драган 184 a Berr St, Montreal.

Конрад Демидюк

Миколайчук 55A Hogan St.

Оригінал протоколу Основуючих Зборів Українського Православного Братства
з 9. березня 1925 року

унутрі Греко-Католицької Церкви та подавались проекти змін статута. Та вже скоро виявилось, що ціла справа сягає своїм корінням багато глибше. На візитаційних зборах єпископ заявив, що про якісь зміни й мови не може бути, „а коли вже так дуже хочете зміненого статута, так він уже змінений на Заході”. Тут робився єпископом натяк на Українську Православну Церкву.

Така непримирима постава єпископа підтвердила ще раз, що ієрархія Греко-Католицької Церкви зовсім не думає рахуватись з інтересами та опінією своїх вірних.

довголітній Голова Консисторії УГПЦ в Канаді
Впр. Прот. о. д-р С. В. САВЧУК,

В цьому ж часі на МекГілл університеті студював молодий українець, випускник інституту Петра Могили і активний громадський працівник п. Ю. Драган. Він постійно звертав увагу активніших громадян на факт існування Української Православної Церкви в Канаді та на її позитивні національно-громадські та етично-моральні вартости.

В результаті вище наведених фактів, у перших початках 1925 року створився ініціативний комітет для заснування У-

країнського Православного Братства, до якого увійшли пп. Степан Гайдичук, Мартин Ревуцький, Дмитро Мокринський та Микола Юрійчук. 9-го березня 1925-го року в домі пана Миколи Юрійчука відбулись основуючі збори Братства. Присутні на зборах підписали декларацію такого змісту: „Оцим, я нижче підписаний урочисто та добровільно вступаю в члени Братства Української Православної Церкви в Канаді”. На зборах вибрано першу Раду Братства в складі: Антін Писарський — голова, Микола Юрійчук — секретар, Степа Гайдичук — скарбник, Дмитро Мокринський і Мартин Ревуцький — ручителі. Секретареві Ради доручено поінформувати Консисторію Української Прав. Церкви в Канаді про створення Братства і прохати про допомогу для офіційного оформлення в парохію. Лист відповідного змісту був висланий з датою 11-го березня 1925-го року. Не минуло і двох тижнів як уже наспіла відповідь від голови Консисторії о. С. В. Савчука. Лист під загальний радісний настрій членів Братства був зачитаний на наступному засіданні.

„Дорогі Браття! Надзвичайно мило було отримати Вашого цінного листа з 11-го цього місяця і довідатись, що ідея Церкви прийняла в вас конкретні форми, а саме, що зорганізовано церковний комітет, який має зайнятися зорганізуванням громади. Це є великий і поважний крок уперед і треба вірити, що з цим починається нова доба для українців в Монреалі, які до цього часу, як довідуюся з вашого листа, знаходилися в дуже невідрадному положенні зглядно церковного питання. З цієї нагоди я передаю Вам щирий братній привіт і поздоровлення від себе самого, від Високопреосвященного Архієпископа Іоана, від членів Консисторії та від всіх наших священників та вірних, та щирі желання, щоб Ваші змагання на полі рідної Церкви увінчалися якнайбільшими успіхами на славу Божу та на честь і користь цілого українського народу”.

Вслід за цим листом почались по- жвавлені заходи для того, щоб одержати постійного священика та остаточно оформитись у парохію. Справа натрапля- ла на величезні труднощі в зв'язку з ве- ликою нестачею українського право- славного священства. На постійне дома- гання членів Братства запрошено о. С. В. Савчука відправити першу Службу Божу, православного обряду, для монреаль- ських вірних. За обопільним порозумін- ням встановлено дату відправи на 14. чер- вня 1925 року.

Закипіла робота над приготуванням до цього торжественного дня. Приміщен- ня для Богослужби після немалих пере- шкод і роз'яснювань одержано в сирій- ській церкві. „Добрі приятелі” змалю- вали Українську Прав. Церкву як боль- шевицьку витівку перед сирійськими цер- ковними властями, і треба було щойно роз'яснювань зі сторони п. Ю. Драгана, щоб ефект тих очорнювань зліквідувати. Підчас Богослужби мав співати хор скла- дений з членів Братства з допомогою хору „Боян”. На жаль, диригент хору від- мовився від своїх обов'язків удень перед приїздом о. С. В. Савчука.

Свій кількадедний побут в Монреалі о. С. В. Савчук використав для серії ду- же актуальних докладів, що з'ясовували позиції Української Прав. Церкви в Кана- ді й давали відповідь на безліч пекучих питань, що ворушили уми присутніх. До- клади користувались високою фреквен- цією й мали велике значення для закріп- лення ідейних позицій УПЦ серед грома- дянства Монреалу. Вихватки всяких тем- них духів впевнювали членів Братства в правильності шляху, що його вони вибрали.

Після від'їзду о. С. В. Савчука члени Братства взяли ще з більшим завзя- тям за працю. Відбулись надзвичайні збори, на яких вибрано Василя Кобітови- ча головою. Чисельний склад Братства постійно збільшувався. Присвячувалось все більше уваги культурно-освітнім про- блемам. При Братстві існувала Рідна Шко-

ла із значним числом дітей, у якій ве- лось постійне навчання.

Паралельно з організаційною робо- тою на місці, йшла жвава переписка з Консисторією в справі призначення по- стійного священика. Невтомні заходи Ра- ди Братства увінчались після однорічного вичікування успіхом.

15-го серпня 1926 Консисторія висла- ла листа на руки голови Братства, що приніс довгождану та радісну вістку: „Вповажані Браття! Мило нам донести Вам, що священик Володимир Слюзар став назначений парохом на Монреал і поїде туди ще цього місяця”.

Кладуть бані в Свято-Софіївській Церкві. — Стоїть Прот. о. В. Слюзар з Дружиною

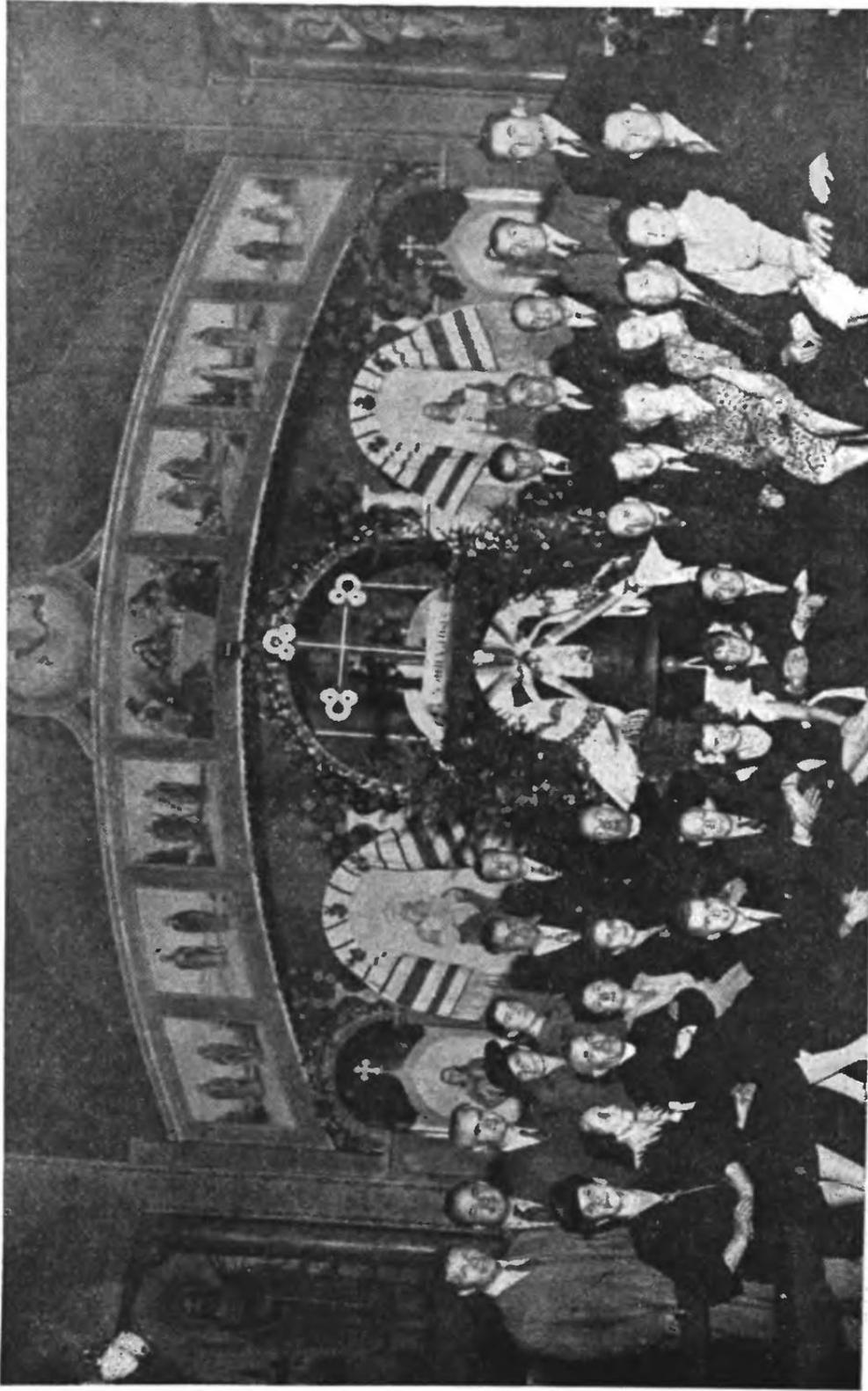
Декілька днів пізніше наспів теж лист від майбутнього пароха Української Пра- вославної Церкви св. Софії.

Шіго, 10. серпня 1926 року.

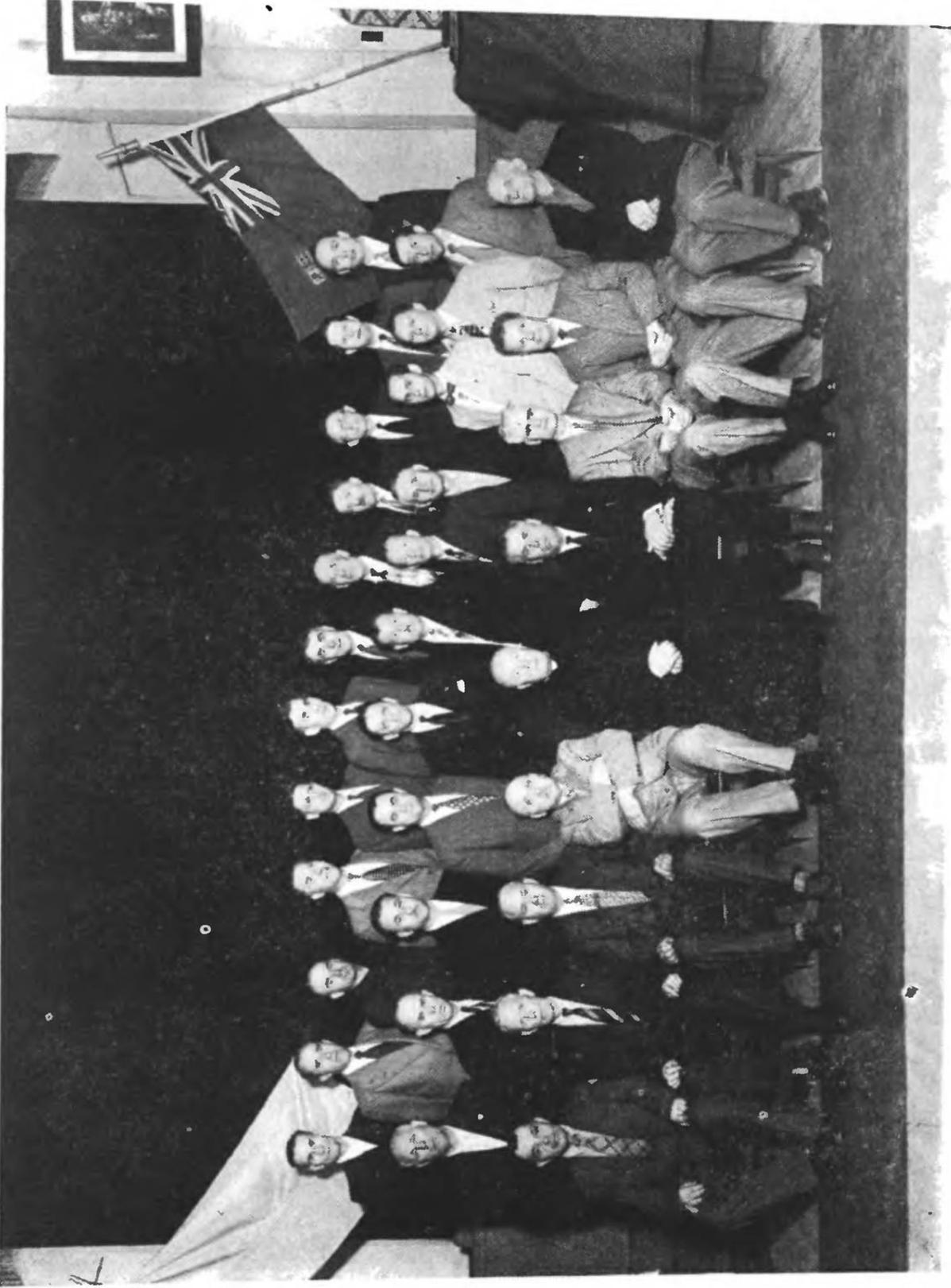
„Українському Православному Братству св. Софії в Монреалі.

Слава Ісусу Христу!

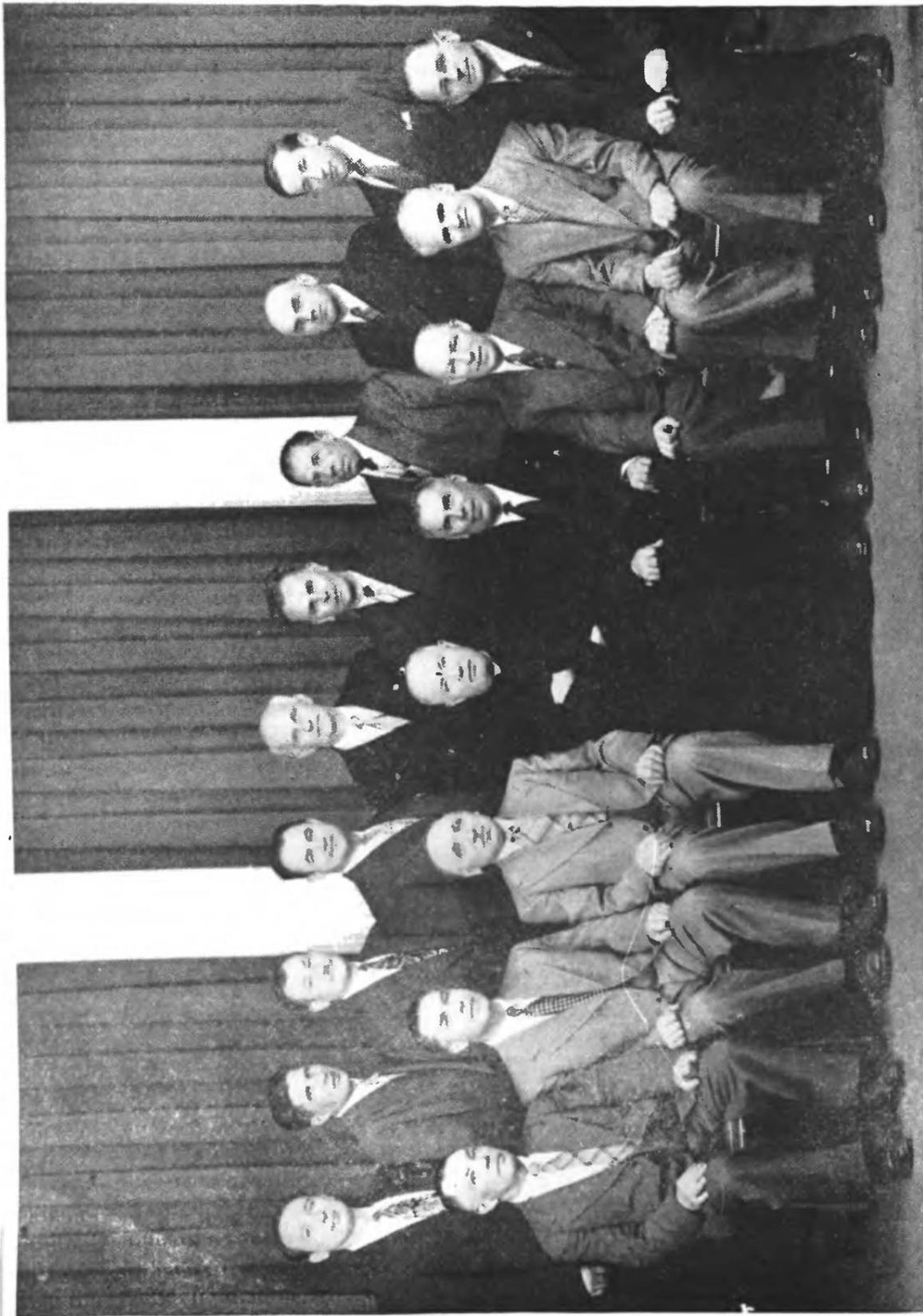
Прошу прийняти до ласкавого відо- ма, що рішенням конференції Україн-

З ТОРЖЕСТВА ПОСВЯЧЕННЯ ПЕРШОГО ДЗВОНА — АРХИСТРАТИГА МИХАИЛА

ЧЛЕНИ ТЕПЕРІШНЬОЇ И ДАВНІШИХ РАД УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ГРОМАДИ

РАДА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ГРОМАДИ В ЮВІЛЕЙНОМУ РОШ. — Сидять зліва: М. Штучьський, М. Юрійчук, С. Гайдичук, о. прот. В. Слюзар, С. Літєлло, Д. Мокриський, Я. Редчук, В. Дем'янчук. — Стоять: В. Ваверчак, Д. Фецюк, С. Тимчак, Ф. Мушинський, В. Мошинський, Ю. Пасіка, П. Лах, В. Серединський, М. Лисобей.

ських Прав. Священиків і Українського Прав. Братства мене назначено парохом Вашої Церковної Громади. Вірю, що Консисторія УПЦ Вас про це повідомила і рівночасно доношу, що перше Богослуження — оскільки не заїде яка надзвичайна перепона — відбудеться в неділю, 22. серпня цього року.

В особі свого пароха, о. В. Слюзаря та його дружини, п. добр. Л. Слюзар, молода Православна Громада одержала двоє неоцінених, сповнених молодечої енергії й запалу трудівників та організаторів громадського життя. Їхня жертвенність і самовідреченість у громадському житті, дбайливість про престиж, честь

Высокопреосвященніший МСТИСЛАВ
на візитації в Монреалі

Прошу отже поробити всі потрібні приготування на вище означений день. Про точний день мого приїзду до Монреалу повідомлю телеграфічно.

В братній любови до Вас остаюсь

о. Володимир Слюзар”.

22. серпня 1926 року під загальний піднесений настрій, о. Володимир Слюзар відправив свою першу Службу Божу в Монреалі. Дата цієї події визначила офіційний початок заіснування Української Православної Церкви в цьому місті.

і долю Церкви й вірних, особиста тактовність і розум запевнили їм беззастережне довір'я, пошану та співпрацю цілої Громади. Дуже важко знайти іншу місцевість, у якій відношення та співпраця між священиком і громадою вірних була б така гармонійна, довготривала й ефективна.

З приїздом о. В. Слюзаря Богослужби відправлялись вже кожної неділі й свята Приміщення для Богослужб піднаймалось у сирійській церкві, провід якої хоч і не зрікався заплати за приміщення, все ж таки ставився до потреб молоді ще Гро-

мади з певним зрозумінням. Рідна Школа одержала в о. В. Слюзареві та його дружині висококваліфікованих виховників. Цей факт сполучений із справжнім національним змістом, що його вносили нові виховники в навчання, спричинився до значного чисельного зросту учнівських рядів.

Постійне зростання Громади, а в парі з тим розгортання все ширшої культурно-освітньої діяльності ставили все виразніше перед очі членства необхідність власного приміщення. Після немалих труднощів і довгих міркувань рішено начати переговори в справі купна будинку, що міг би служити цим потребам. З кінцем 1929 року всі ті заходи набрали реальних форм і остаточно придбано двоповерховий невикінчений церковний будинок при Делоріміє евеню. Будинок цей був у стані непридатному до вжитку й залишав за членством Громади зобов'язання, що могли б здаватися фантастичними

на цю пору. Та всі ці „але” губились у розбудженому ентузіязмі членства.

Дуже скоро, в головному добровільною та даровою працею членства, було впорядковано долину будинку й передано до вжитку. В неділі й свята зала вживалась для церковних відправ, в інший час для сходин, імпрез та навчання. Рідна Школа, Запорожська Січ, Жіноче Т-во „Доньки України”, Студентська Громада — всі знаходили приміщення в цій залі. Паралельно проходила дальше енергійна праця над розбудовою та пристосуванням горішнього поверху під постійне приміщення для Церкви. В розмірно короткому часі й та робота була закінчена.

Після кількох років об'єднаних зусиль, частина українського загалу, що не захотіла розлучатись із вірою та традиціями предків, поклала основи під незнищимий пам'ятник української духовості серед чужих морів — Українську Православну Церкву св. Софії в Монреалі.

Леоніда Слюзар

Через організаційні будні - до соняшного завтра

В травні, цього 1951 року, проминуло 27 літ від хвилі мого приїзду до Канади. Проїшов цей час, наче коротко триваючий сон з різними враженнями, бо й різноманітні переживання стелились на цій більш, чим чверть століття, пройдений дорозі мого перебування на канадійській землі. Були це часи тяжких життєвих турбот, але були й взнеслі моменти, які тепер згадуються з приємністю та повним задоволенням.

Нові життєві обставини, до яких треба було привикати — ускладнювали наше імігрантське життя, бо й годі було під кожним оглядом так скоро принорочитись до нього. Молодечий вік, в якому формується характер і привички людини,

був пройдений в зовсім відмінних обставинах в Рідному Краю. — На вступі цього короткого спомину згадую про наші імігрантські гаразди тому, бо й вся наша домашня й громадська праця, мусіли приспособитись до цих нових обставин. Ми й тепер шукаємо ще за різними шляхами, щоб удосконалити це життя. Зокрема доля дружини українського священника була по своїй суті відміннішою, чим у краю. Силою свого становища, мусіла вона бути в цих нових обставинах: дружиною, матір'ю, господинею і громадською діячкою. Обов'язки не легкі — коли хочеться їх совісно виконати.

В повнім розквіті свого життя, стрінулась і я з цими обов'язками на фармах

розлогого саскачеванського степу в містечку Шіго. Добре й щире своєю вдачею тамошнє жіноцтво, яке складалося переважно з виходців Буковини, а почасті й з Галичини, відгукнулося громадно на поклик своєї Духової Матері — Церкви і стало в ряди зорганізованого жіноцтва, щоб в той спосіб допомагати духовому розвитку, а рівночасно вести усвідомлюючу працю поміж самими собою. Короткі повчаючі відчити на різні теми, курс навчання української грамоти і т. п., заповнювали вільний від праці зимовий час. Несповна рік і пів приходилось бути в крузі цих трудолюбивих пчілок-жінок, а як мило мені було, коли минувшого, 1950, року, одержала від них запрошення на їх велике свято — 25-тилітній ювілей. Нехай ця скромна згадка буде від мене широю подякою за пам'ять перейдених разом перших організаційних кроків.

Приїхала я з рідного краю, може й з не дуже то великим організаційним досвідом, все ж таки відчувала брак осередку, що кермував би жіночим рухом, який вже в ті часи почав проявляти свою працю при наших церквах та при народніх домах. Запрошена на з'їзд Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні в зимовім сезоні 1925 на 1926 рік, щоб виголосити промову на тему організації нашого жіноцтва, висловила я тоді своє гаряче бажання, щоб застановитись над створенням такого осередку, який дав би певний організаційний напрям товариствам, які бажали б долучитись до такої спільної організації.

Не беручи на себе найменшого кредиту за створення Союзу Українок Канади, вірю однак, що крім мене було більше жінок, що гляділи тими самими очима на цю так важну справу.

Ранною весною 1925 року гостював у нас в Шіго тодішній студент медицини, а тепер всім у Канаді відомий лікар та політично-громадський діяч, д-р Юрій Драган, який з рамени саскачеванського

департаменту здоров'я об'їжджав поодинокі місцевості в провінції з відчитами на теми здоров'я. Підчас цих відвідин переконував він мого мужа, що в Монтреалі, — в якому студіював д-р Драган медицину, — заснувалось Українське Православне Братство, та що ми повинні поїхати на Схід до канадійської метрополії, в якій, на його думку, є всі можливості створення сильної церковної громади. Красномовність і запал молодого студента — переконали нас і вже в серпні 1926 року на прохання монтреальської молоденької громади, за згодою Консисторії, ми опинились в цілком новім для нас оточенні — в місті Монтреалі.

Неймовірно тяжкий був цей початок. Як би не щирість та добросердечність перших наших церковних піонерів, та їх милих жінок, як би не та самовідданість і любов до Рідної Церкви, за якою прагнули їхні серця, — то хто знає, як довго ми обоє з мужем були б вдержалися в таких скрайно невідрадних обставинах та ворожих до Церкви і до нас особисто — наставлень. Невідрадних — бо, крім **доброї волі**, кількох родин, тут не було нічого. Ані Церкви, ані приміщення для будьякої праці. **Ворожих** — бо так звані „свої люди” — не згадуючи про чужих, ставили з самого початку нашого прибуття до Монтреалу такі тяжкі перепони в організуванні церковної громади, що годі собі уявити, щоб таке було можливим у 20-тім столітті й то в наскрізь демократичній та свободолюбивій Канаді.

Забезпечивши Сирійську Православну Церкву на Богослуження, та окреме скромне приміщення в дільниці Фронтенаку для наших сходин — приступлено до оформлення нашого церковно-народнього життя, в якому само собою, без участі жінки не могло обійтись. Зорганізувавшись при Церкві в Сестрицтво, прийняло на себе жіноцтво не тільки працю біля своєї Святині. У своєму статуті — виготовлення якого було мені доручено й пізніше загальними зборами одобрено — було виразно зазначено, що

"ДОНЬКИ УКРАЇНИ"

ЖІНОЧЕ ТОВАРИСТВО

В МОНТРЕАЛІ.

Добр. Л. Слюзар.

Прот. о. В. Слюзар.

А. Колісник.

А. Димитрак.

Г. Еймос.

Г. Мельник.

С. Мединська.

М. Кардаш.

М. Залуцька.

Е. Гукало

Г. Мушинська.

К. Іванишин.

А. Гринів

К. Кошлай

М. Пушкар

П. Хомик

М. Грицишин

Т. Білоніжка

М. Гонсов

А. Кіпібіда

П. Ракоча

Т. Кобітович

М. Клим

А. Барабаш

А. Карпів

М. Серединська

А. Влагос

К. Сосницька

Г. Біловус

Н. Романишин

М. Крисюк

М. Байдак

М. Котик

К. Валентин

М. Гнатів

О. Мигаль

Е. Лаж

Ю. Жила

Е. Суп

П. Кирнична

А. Прокопюк

А. Окопна

А. Куровець

К. Савицька

М. Тимчак

Н. Вікарчук

М. Нема

М. Редчук

Е. Якович

А. Русин

А. Бабляк

К. Олексів

Ю. Гриців

Т. Бучак

М. Сметанюк

М. Бучак

Я. Бучак

Т. Цигульська

А. Дронюк

М. Попіль

Ф. Юрійчук

А. Мокринська

К. Вікарчук

М. Гладіш

А. Кузишин

І. Береза

П. Літепло

А. Тхір

А. Твердун

А. Герич

М. Бентківська

О. Ярушевська

М. Якович

крім церковної мається провадити й освідомлююча народня праця. Коли ж того самого року засновано **Союз Українок Канади** — наше Сестрицтво вступило од-но з перших в його ряди й до цих пор виконує по своїй змозі совісно свої зобов'язання.

За час 25-літнього існування переживало наше товариство — подібно, як і кожна людина — свої світлі хвили, не бракувало однак і сумних. На дорозі сво-

риство руководилось — ставали осторонь. Знаю, що подібних випадків не бракувало й в інших товариствах. Можливо, що воно „природно” — однак все ж таки болюче, бо при **добрій волі**, можна б такі прикрі явища обійти. Розуміння праці й труду для нашого загального добра переважало в подавляючій більшості членок і праця мусіла йти вперед. Знімки поміщені на сторінках цієї пропам'ятної книги говорять самі за себе. Були ро-

ВИСТАВКА РУЧНИХ РОБІТ ОРГАНІЗОВАНА ЖІНОЧИМ ТОВАРИСТВОМ

його розвитку йдучи за поставленими в статуті цілями мусіло хоч-не-хоч стрічатись з різними перешкодами. Одні членки, перемучившись працею, відходили на відпочинок. Було, на жаль, і таке, що деякі не погоджувались з зазначеними в статуті напрямними, якими това-

ки б'їлого розвитку, радості, були, на жаль, і роки тяжкого пригноблення. Головно під час другої світової війни. Та і в ту пору тяжкого напруження своїх ніжних жіночих сил по різних фабриках, а відтак і власнім хазяйстві, вони віддавали чимало праці й труду для загального

добра, а іменно для Червоного Хреста та зокрема для наших українських вояків, піддержуючи їх на душі харчевими посылками та різного роду зимовими убранными. По скінченню війни надійшла друга тяжка проблема: наші скитальці. Не було й одної жінки, щоб крім своїх власних посилок до рідні, не долучилась чим могла, до посилок товариських, щоб в той спосіб облекшити тяжке життя на скитанні наших братів і сестер. Крім наведеної гуманітарної праці поза домом, дбали членки й про свої місцеві обов'язки по відношенні до своїх ближніх. Окремий комітет дбав про те, щоб наші хворі по місцевих лічницях мали добру українську книжку і часописи. Обзнайомлюючи чужинців з нашим мистецтвом та куховарством — устроювано різні вистави спільно з місцевим „Гендікрефт-гилд”, а також і зовсім окремо своїми власними силами. Підчас Великого Посту улаштувано курс писання писанок для нашої молоді та проведено було свого часу в місцевій „гайскул” для дівчат подібну демонстрацію. Товариство держало зв'язок з англійською організацією „Локал Вумен'с Ковнсил”, при допомозі своїх відпоручниць. Перед другою світовою війною мали тісний зв'язок з краєм, пренумеруючи різні жіночі часописи й журнали, поширюючи їх поміж нашим членством, про що згадує пані сенаторка Олена Кисілевська у своєму спомині на іншому місці в цій пропам'ятній книзі. Коли вчислити до цієї скромної праці наше всебічне відання та допомогу нашим місцевим Недільній та Рідній Школам і нашій молодечій організації СУМК, то аж тоді стане перед нашими очима ця дійсно велика праця, яку пророблювало наше товариство своїми скромними силами. З повною свідомістю цього твердження скажу, що майже на кожній церковно-народній ділянці позначилась невсипуща жіноча рука. Чи це при прикрашуванні, чи пильнуванні чистоти в Церкві, чи в устроюванні різних прийнят-обідів, чи святкуванні різнородних національних свят

— наше товариство виконувало сумлінно своє завдання.

Признаючи прилюдно цю велику, до загальної нашої скарбниці вкладену працю, та не тільки признаючи, але й **відзначаючи** її — бажаю все ж таки звернути увагу на ту працю, яка очікує свідоме свого завдання жіноцтво в майбутньому. Те, що ми проробили нашим запалом, нашою свідомістю — нашими спільними трудами й зусиллями, те безперечно бачимо перед собою, як доконане діло. Однак ніяка праця, що спрямована в користь нашого спільного добра — не має кінця. Вона мусить продовжуватись, вона мусить удосконалюватись та набирати ширшого розміру й більшого розмаху. Спочивати на наших дотеперішніх досягненнях означало б приглушити свою власну совість і відмовитись відповідальності за майбутнє нашої молоді генерації. Це був би страшний у своїх наслідках регрес. Ця відповідальність за майбутнє спочиває на жінці-матері, на її домі, на її дітях, які вона привела на світ і за яких мусить дати відповідь перед своїм Сотворителем. — Будьте своїм дітям гідним до наслідування приміром, бо тільки тоді підуть вони вашими протоптаними слідами. — Будьте для них тою **матір'ю**, що вчить любови до Бога і до свого **ближнього**. Матір'ю, — що навчає шанувати чуже, а свого походження не встидатись. Та й від нас одиноких буде залежати, чи це, довгою 25-літньою працею збудоване, товариство, буде продовжуватись вашими доньками, з яких багато є по-руженних і могли б доповнити проріджені ряди нашого членства.

Від перших початків заснування нашого товариства, воно тісно співпрацювало з нашою Церквою і з тими Церковними Зарядами, що очолювали її через повного чверть століття. Наше товариство стояло на тім становищі, що як між батком і матір'ю в родиннім житті, так само і в церковно-громадським — в нашом; випадкові між Жіночим Товари-

ством і Церковним Братством, повинно бути повне порозуміння й беззастережна співпраця, бо тільки тоді можна очікувати добрих результатів з цього спільного труду. За все те терпеливе та щире ставлення до всіх наших спільних проблем, висловлюю на цьому місці всім сердечну подяку. Зокрема дякую нашому Впреподобному о. Парохові — а мойому мужові — за духовну опіку й поміч, та за всі добрі й ширі поради, які він так щедро уділював для всіх нас через повних 25 літ.

Згадуючи в перших початках цього скромного сломину про бажання створення осередку, який кермував би нашим жіночим рухом в Канаді й давав би напрям праці — не можу поминути, щоб не згадати про него. Від його заснування до цих пор, централю Союзу Українок Канади стояла все на висоті свого завдання. Всі дотеперішні управи, включно з їхніми талановитими головами-провідницями, старались з року на рік уліпшувати

спосіб ведення такої поважної жіночої організації, якою являється СУК. Нехай хоч бодай в цей скромний спосіб — в час святкування й їхнього 25-ти літнього ювілею — буде задокументована наша щира й сердечна подяка за невсипущу **працю та розумний провід.**

На самому кінці приходиться подякувати всім нашим добрим і працюючим членкам, що впродовж довгих років — декотрі повних 25 літ — не скидали праці зо своїх плечей, а завсіди турбувалися кожноднєвно долею нашого товариства. Кожна з вас, по своїм заслугам, нехай прийме цю щирю подяку. Коли не вичитую імен всіх ширих та доброзичливих членок, то тільки тому, щоб — Боже борони — не скривдити кого, облишивши помилково її ім'я.

Господь, що на небі — нехай нагородить всіх Вас своєю добротою за все те, що ви доброго зробили для нашого духового й національного піднесення й для матеріального добробуту.

Із збірок „Розваги” бл. п. Галини Галицької

Вінніпег, 1935 рік

Життя кожного народу, це збірний прояв надбань мільйонів родинних гуртків, серед яких виконуються способи для уможливлення співжиття поодиноких членів даних родин із узглядненням різниць їхнього пола, віку, характеру, умового рівня, зайняття, відпочинку і взагалі всіх індивідуальних розрізень тіла і душі.

Ті родинні надбання, це зародки пізніших звичаїв, що поширюються поступенно ще й під обопільними впливами сусідських собі родин. Вони набирають сили правил в гуртовій, товариській стичности більшого числа родин, а остаточно стають законами в державах.

Цілею всіх тих проявів шукання доріг для мирного й дружнього співжиття одиниць в родині, родин в громаді, а громад в народі, це: природне людству праг-

нення до щастя. А варстати, в яких підготовляються дороги до щастя, це гуртові угруповання-товариства, які, в міру розросту вимог людства, діляться на товариства фахові, клясові, станові і т. п., а зчасом, як світ жіночий став активним членом суспільности, то й появляється чимраз більше окремих жіночих товариств.

Чому це воно так?.. А ось, мої міркування чому:

Релігія і наука доказують, що людина обдарована розумом і свободною волею. Вона поставлена господарем над багатствами землі з тим, щоб володіла над усім на користь собі та на уліпшення свого життя.

Чи зумідо людство виповнити свій світ, своє життя щастям, достатком, ви-

годою і поступом для всіх? — Ні! А безперечно, що могло б, бо ж світ людини, це вислід її старань, її змагань і поступування. — Видається однак, що не все можливо людині опанувати своє поступування; виглядає нераз наче б були люди тільки передавачами якихось вроджених, чи одідичених принук, або так би мовити, безпомічними рабами обставин.

це знання! Знання, основане на пізнанню законів природи, законів Божих, вирвало людство з обіймів самолюбства і створило з людини нерозривну часть суспільности, що намагається стреміти поступенно до уссовершення ідеї рівности й братньої любови. А дотеперішні невдачі суспільности на дорозі до сосовершенности, спричинені головно тим, що одна

Бл. п. ГАЛИНА ГАЛИЦЬКА — видна постать українського організованого жіноцтва

— Та це тільки так видається, бо чи ж не лучається, що під напором певної ідеї поборюємо нераз природні інстинкти, змінюємо нашу вдачу й поступування? Найбільшим і найповажнішим творцем таких ідей, що під впливом їхнім усмиряються звіринні інстинкти людини —

тільки половина людства, самий чоловічий світ, клав основи для суспільного життя, і маючи за завдання „зберігання власної родини“, сів круг себе: захланність, заздрість, ворогування і смерть! Жінка ж, родителька вічного нового життя, є з природи своєї символом ідеї: —

„Збереження життя”, вона являється носієм ідеї любови, жертвенности і дружби.

Довгі, довгі віки ішло та й ще йде між чоловічим і жіночим світом невгасаюче змагання над тим, чия ідея права? І от останні світові події страшного кровопролиття доказують, що чоловіче поняття, „ніби-то спосіб зберігання життя можливий тільки по-через знищення життя”, це абсурд, це загибель людства й, що краще відмовитися жіноцтву материнства, чим продовжувати рід людський для оргій модерного канібалізму — людознищення.

Говориться і пишеться в цих часах багато про новий лад, нову систему життя, що мали б наступити. Та я певна того, що, коли жіноцтво не припилює того сподіваного, то воно залишиться обіцяною і більш нічим. Коли, отже, хочемо, щоб справдились наші задушевні мрії, щоб рівність і оживляюча сила любови стали одиноким мірилом не тільки співжиття посеред народів, але й поміж на-

родами, то треба жіноцтву віддатись всеціло праці на скріплення їхнього впливу на всі ділянки людського життя.

Це завдання для світової жінки!

А що ж нам, жіноцтву українського народу, — ограбленого із всяких прав робити?

І ми можемо прислужитись для здійснення тих високих цілей жіноцтва всесвіту, коли візьмемось поважно до праці посеред нашого народу, а зокрема посеред нас самих. Від нас залежить, чи буде майбутній світ нашого народу соняшний, чи похмурий, чи будемо в рядах інших народів, як рівні з рівними, чи як погній їхнього розросту! — За всі невдачі нашого життя відвічаємо ми, бо ж в наших руках немовлята! Коли будемо виспівувати над ними думи волі, краси й добра, то грядуче покоління не буде розуміти зла, стане до боротьби з ним і, плече об плече з новим поколінням інших народів збудує новий світ, в якому буде вже й для нас місце! **Своє місце!**

О. Кисілевська

Перші кроки на канадійській землі

(„Доцькам України” в Монреалі в альбом)

Якраз у серпні цього, 1951, року минуло 22 роки з того часу, коли сповнилася моя довго леліяна мрія й я вперше побачила Канаду й Америку. Ці обидві країни, були близькі й нечужі моїй душі. Там найбільші скупчення нашої імміграції, що її лиха доля вигнала з рідної землі. Там між нею, найближчі мені істоти: в Америці — друг-приятель з найранших літ, рідний брат д-р Володимир Сіменович, в Канаді — близький не тільки по крові, але й по душі, одинокий син Володимир, в якого домі тепер, коли за мною зачинилися залізні ворота рідного краю, знайшла не тільки дах і хліб, але й люблячі, теплі серця...

В Канаді й Америці вже в той час було в мене багато добрих, близьких знайомих: передплатниць „Жіночої Долі”, що були не холодними читачками часопису, але приятельками, співробітницями, що ділилися зі мною всіми своїми радощами й смутками. На першому місці між ними стояв в мене Монреал. Перед моїм виїздом за море, ми довго листувалися з дружиною місцевого православного священика, п-нею Слюзаревою, одною з перших передплатниць „Жіночої Долі”, головою товариства „Доцьки України” й вкінці вирішили: у пристані в часі причалення пароплаву хтось, виделегований товариством ждатиме на мене й забере на приготовану заздалегідь квартиру.

Але як то кажуть: чоловік стріляє, а Бог кулі носить. Таке було й моє. Пароплав чомусь довше забавив в дорозі, як було предвиджено, а крім цього ще й до порту не причалив в назначеній годині. Признаюся, це мене трохи збентежило. Хоч з'їздила всі частини рідної землі, хоч побувала мало не в усіх країнах Європи, тут, коли мала ступити в іншу частину світа, дістала трему. Причина проста. В мене було дуже слабеньке знання англійської мови. За мало було часу, щоби її солідно вивчити, а збути це так, як я часто робила, тут не було легко. Всюди інде вистарчало запізнати-

(по десятидньовому колисанні на пароплаві), сходжу враз з другими на канадський беріг. А тут людей, як в канадській пуші дерев. А все біжить, спішиться, ніяк станути, розглядатися. Правцюю до виходу враз з усіми, що біжать, як би де, не дай Бог, горіло. Але що тільки ступила кількадесять кроків, якийсь здоровий канадйчик, хапає мої підручні валізки, заносить їх до якоїсь величезної галі, кладе біля таблички з літерою „К” й наказує ждати, доки не принесуть мій багаж, зданий в Європі на склад.

Стою слухняно. Струя подорожніх пе-

ЗУСТРІЧ О. КИСЛІВСЬКОЇ В МОНТРЕАЛЬСЬКОМУ ПОРТІ

ся дуже поверховно з граматикою, присвоїти собі малий запас слівцець, а решту робив самоучок-провідник і все було в порядку. А тут ані суди Боже, ні в граматиці, ні у вимові нових слівцець не годна полапатися, як що скажу, то хоч-не-хоч ще треба слова ілюструвати руками.

Та на Бога надія. Сотий раз читаю листа пані Слюзареві, „матері”, чи пак голови „Доньок України”, де виразно написано: ждати вас будемо при самому виході з пароплава. Підбадьорена тими словами, відважно, хоч не дуже певно

реплила, як вода пущена з лотоків. Вже принесли й мої всі речі, дають до зрозуміння, що нема тут вже нащо ждати... а ніхто мене не жде, не шукає. Зрезигнована виймаю нотатник, вишукую адресу пані Слюзареві з постановою брати „фіякра”, чи як тут кажуть „тексі” (стільки англійської мови я вже знаю) й постановляю давати собі сама раду. Вже розглядаюся, хто би поміг забрати валізи, аж тут зирк — іде група пань, розглядаючися на всі сторони. Напереді молода пані з великою китицею, з довгими

ментами в руках, при ній друга й третя, і панотець В. Слюзар веде хлопчика за ручку, а там — Господи слава Тобі! Та це ж так добре знаний з образків, сам балетмайстер Авраменко, ще й в українській вишиваній сорочці! Не знаю, чи хто коли Авраменком так зрадив, як я тоді в монреальському порті. Забуваю, що я не в Коломиї й кличу на весь голос: „Галло, панство, я тут!” Радіємо, обнімаємося, хтось хоче привітання сказати — та де? Ніхто не слухає — говоримо всі нараз, одні поперед других... Вкінці збираємо мої манатки й розсідаємося не в таксівах, а в гарних лімузинах і їдемо на мою „квартиру”.

Думала переночувати й другої днини в дальшу дорогу до Вінніпегу, де знову ждуть мене членки жіночої організації, й довго небачений син. Але цього ніхто й слухати не хоче: на післязавтра заповіджений великий концерт в залі Україн-

ської Православної Церкви, на моє привітання, а тимчасом відпочивати, оглядати мільйонове місто, записувати перші канадійські враження!

Так і зробила. Три дні в товаристві милих Досьок минули що й не оглянулася. Оглянула що цікавішого в Монреалі, відвідала українське жіноцтво, що гуртувалося при греко-католическій церкві (тут вперше я довідаался, що і жіноцтво може на окремі релігійні групи ділитися, чого в Європі не можна собі навіть уявити). Вкінці, послухавши гарного концерту, обдарована книжкою - пам'ятником, який мені досі служить і містить на своїх сторінках безліч дорогих для мене підписів, поїхала відважно далі, до далекого, холодного Вінніпегу.

Цей милий спогад першої зустрічі з канадійським організованим жіноцтвом з приємністю вписую в альбом незабутніх Досьок України.

М. Ю-к

Рідна Школа

Паралельно з тим, як зростав численний стам українських поселенців у Канаді появилася теж проблема рідної української школи. Беручи під увагу факт, що перша хвиля українських емігрантів складалася виключно з селян, часто-густо зовсім неграмотних, стає ясним, що розв'язати цю проблему довгий час не вдавалось. Щойно з хвилиною, як закінчилась перша світова війна й між емігрантами починають появлятися теж інтелігентські постаті, що змушені окупантськими режимами, кидають Рідний Край, справа налагоджується й українські скупчення в Канаді одержують, майже поголовно, можливість організувати українські школи.

В Монреалі Рідна Школа організувалася у 1925 році. Основниками були пп. Степан Гайдичук, Дмитро Мокринський, і Микола Юрійчук. Завдяки цим трьом

особам був винайманий льокаль для навчання, при вулиці Олтеріо, було придбане научне й шкільне приладдя й проведена роз'яснювальна робота між українським батьками.

В першому році школа нараховувала біля 55 дітей, які були розділені в дві класи. Вчителював п. Ілія Романчук, який тільки в 1924 році приїхав був до Канади й був професійним учителем народних шкіл. Побіч навчання в читанні, писанні, історії, географії та релігії, підготовлялись теж короткі діточі сценічні картинки, які втішались заінтересуванням малих акторів і батьків, а при тому приносили теж деякі матеріальні користі.

В 1926 році православні українці організують Православну Громаду, яка з призначенням о. Володимира Слюзара парохом перетворюється в Українську Православну Парафію св. Софії. Побіч

душпастирських обов'язків о. Володимир перебирає теж навчання в Рідній Школі. Після одного року навчання число дітей ще більше зросло й школу поділено на три класи. Кожна класа мала заняття

ки в Монреалі та інших, не раз відданих за сотки миль, українських осередках, Судбурах, Оттаві, Торонто, не давали можливості о. Володимирові вести регулярне навчання в школі. З допомогою

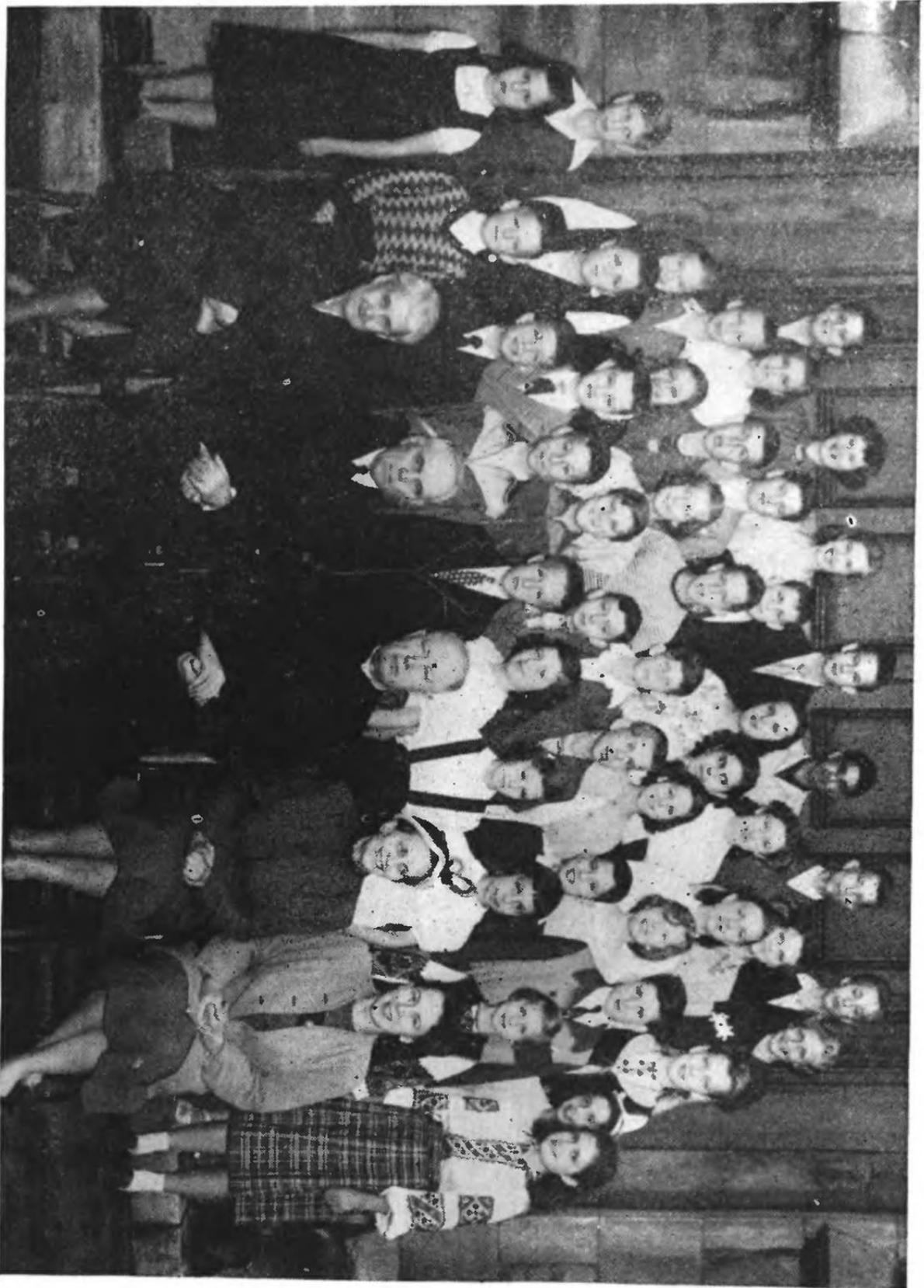

ОСНОВНИКИ РІДНОЇ ШКОЛИ. — Сидять: Степан Гайдичук і Дмитро Мокринський. — Стоїть: Микола Юрійчук

двічі в тиждень по 2 години. До предметів навчання була додана о. Володимиром теж музика.

Постійне зростання молоді Православної Громади, душпастирські обов'яз-

прийшла Пані-Матка, Леоніда Слюзар, кваліфікована вчителька, яка з питомою їй енергією взялась за це важливе діло. В цей час у школі навчалось уже 95 дітей, розділених у чотири класи. Одной вчи-

РІДНА ШКОЛА В 1950-51 РОЦІ. — Сидять зліва: В. Барто, Я. Барто — учитель, о. прот. В. Слюзар, Л. Слюзар, Г. Мельник.

ДІТОЧИЙ САДОК ПРИ СВЯТО-СОФІЇВСЬКІЙ ЦЕРКВІ. Стоять на задньому плані: виховниці—Л. Вікарчук, Л. Левицька, Г. Мельник

тельської сили вже було мало й тому було запрошено Шкільним Комітетом бл. п. Галину Галицьку, як допоміжну вчительку. В програму навчання були теж введені ручні роботи, а головню вишиття для дівчаток. Багато уваги присвячувано художній самодіяльності. Сценічні картинки, співи й танки розбуджували однаково в дітей і батьків інтерес до своєї Рідної Школи.

Домашні обов'язки не дозволили втішатись довго Рідній Школі керівництвом Пані-Матки. В 1935 році, в час найбільшого розквіту Рідної Школи (в цьому році була відкрита філія Рідної Школи в дільниці Розмавнт під керівництвом вихованиці Рідної Школи панни Казимирчук), Пані-Матка мусіла залишити свою любиму школу і віддатись сімейним обов'язкам.

Вчителем Рідної Школи стає незвичайно здібний і енергійний педагого п. Степан Магальяс. Будучи знайомим із програмами англійських шкіл і маючи теж в школі доволі поважне число дітей (115) новий учитель у порозумінні з керівником Рідної Школи о. Володимиром ,за-

проваджує семи-річне навчання. Із самих же дітей організовує шкільну самоуправу, привчаючи тим самим молоді характери до громадської обов'язковості та відвічальності. Спеціальну увагу звертав Степан Дем'янович на плекання замилювання для своєї рідної мови й книжки серед своїх учнів. Під його наглядом видавався діточий журналик, для якого дописували охоче діти. Багато уваги присвячував теж іншим видам діточої самодіяльності.

Із видним сумом прошали Степана Дем'яновича його учні в 1950 році, в якому їхній довголітній учитель і друг, ідучи за голосом покликання, прийняв священничий сан як отець Святослав.

За 26 літ свого існування Рідна Школа проробила величезну роботу для збереження й плекання української духовості на чужині. Вона виховала загони молодих людей у свідомості й гордості для своїх національних і культурних вартостей. Вона створила передумови для того, щоб культурно-творчий процес українців на чужині знайшов свої кадри, свої поповнення.

Степан Магальяс

Наука і виховання нашої молоді

Життєві проблеми

Громадське життя, як і життя кожної людини зокрема, давало за останні роки багато важних питань до розв'язання, з яких на першому місці було питання науки і виховання нашої молоді. Важним уважаємо його тому, що наша молодь становить джерело поповнення кадрів громадських працівників, як рівнож — дає нових членів для громади і церкви.

Беручи на увагу бурхливе життя найбільшого міста Канади, яким являється Монреал, треба було ставитися батькам і вихователям до виховної праці так, щоб — коли вже не перевищити систе-

ми науки місцевих модерних шкіл, то хоч бодай — їм дорівняти. Для цього у першу чергу потрібно було мати відповідну залю для науки, відповідні підручники та приладдя, й відповідних учителів. Вертаючи з модерно пристосованої міської школи, молодь не повинна відчувати примітивности цеї школи. Свідомість цих проблем спонукала батьків і вихователів трактувати цю справу так, як вимагає життя.

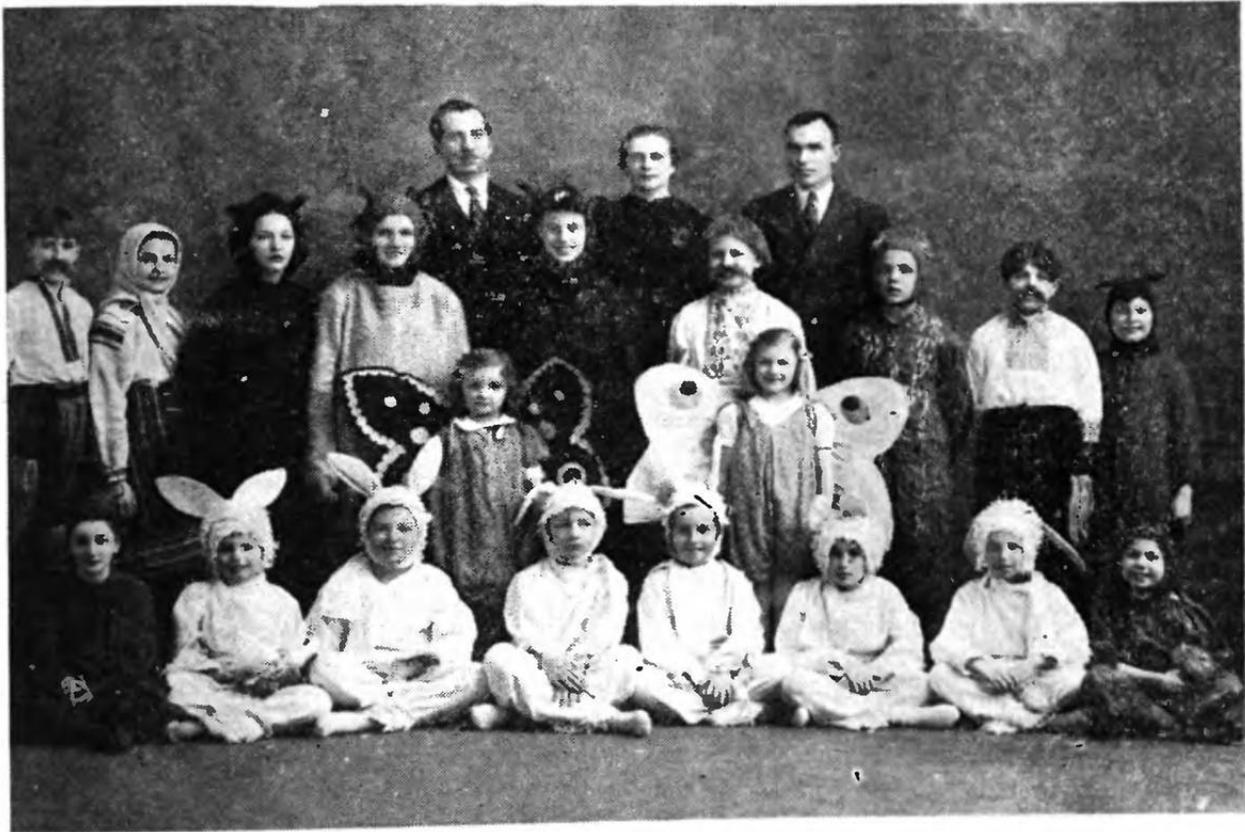
Характер школи

Розв'язуючи життєві проблеми дому, церкви і школи, батьки наші і вихователі довгий час розходилися думками та

поглядами на те, в якому напрямкові має провадитися виховання та навчання нашої молоді. З початку переважала думка, щоб у буденні дні, у вечірний час, наша молодь училася українознавства по програмі Рідних Шкіл, а науку релігії перенести на неділі і провадити її в церкві в характері Недільної Школи. До своєї розпорядимості мала б вона мати найбільше одну годину часу кожної неділі, а загалом — 40 або 42 години на рік. Думка ця між батьками була переважаюча, тому і впроваджено було її в життя.

вчання, у Недільній же — від 75 до 90, а часами й до 125, бо загальне число учнів сягало у Рідній Школі — від 92 до 116, а в Недільній — від 95 до 145.

Особливо тяжко приходилось працювати у Недільній Школі, де перед зібраною молоддю різного віку, приходилося викладати науку, яка молодшим була за тяжка, а старшим — за легка. З другого боку не було жодної можливості в одногодинному викладі виконати все те, чого вимагала справа. Обставини вимагали змінити систему навчання, а Недільну Школу злучити з

ЮНІ АКТОРИ. — Стоять на задньому плані: Л. Н. Манилів, Л. Слюзар, С. Д. Магалає

Рідна Школа мала свою науку щоденно від години 5-ої до 7-ої вечора, а в суботу — від 10-ої до 12-ої дня, чи в інші змінні години, а Недільна Школа — що неділі від 3-ої до 4-ої год. дня. Фреквенція у Рідній Школі була на учителя від 30 до 50 учнів, в залежності від років на-

вчання, розподіляючи всю науку з **українознавства і з релігії на сім років навчання**. Хоч і тяжкими до розв'язання були ці справи, проте необхідно їх було як найскорше впровадити в життя. Школа прийняла характер **Вечірньої Парохіяльної Школи**.

Підручники

До поділеного наукового матеріалу, та до розробленого поділу годин, бракувало відповідних підручників у кожній ділянці шкільної науки. У релігії не було ані Старого ані Нового Заповіту, ані Катехизму Православної Віри, ані навіть Науки про Богослужбові Відправи Української Церкви з її короткою пояснюючою історією. В українознавстві бу-

Помічні середники

В перебігу провадження шкільної праці зустрічалося дуже багато перешкод ззовні. Дітей притягали доокочливі спортові підприємства, кінематографічні висвітлення, змагання атлетичні й інші подібні справи. Це спонукало у правителя нашої Парохіяльної Школи, Всч. прот. о. В. Слюзаря, шукати помічних середників. Завдяки допомозі Цер-

КАРТИНА З ДІТЯЧОЇ ВИСТАВКИ „КОЗА ДЕРЕЗА”

ли підручники, хоч і не в усіх окремих роках навчання, але так застарілі і далекі від сучасних методів навчання, що їх уживалося дуже обережно в певній перерібці. Приходилося все те переробляти, та в деяких випадках, друкувати на машинці й перепускати на міміографі. По тяжкій праці, до деякої міри, вдалося заповнити прогалину потреб і науку посувалося вперед.

ковного Братства закуплено кінематографічний апарат і діти в короткому часі мали нагоду приглядатися найкращим образкам у своїй власній парохіяльній залі.

На другому місці слідує згадати Дитячу Книгозбірню. Не багата вона кількістю підручників, однак багата змістом. Має по кілька підручників дитячих журналиків, має книжки-казочки,

книжки історичного змісту і книжки з ділянки шкільного театру. Після всього дається відчувати **страшна убогість дитячої літератури в українській мові, на котру все наше українське громадянство повинно звернути як найбільшу увагу і поки не запізно, дати українській дитині її книжечку, її лектуру.**

На третьому місці належить згадати про **самодіяльність Школи.** Учні середніх і старших років навчання виказують велику цікавість читати дитячий відділ

ка", а з нагоди святкування 20-их роковин нашої церкви появилoся перше число журналика „Сонечко”.

Життєдайність

Переборюючи всілякого роду протинности, Парохіяльна Школа стала безперестанно продовжувати свою працю. Мінялась система навчання, мінявся склад учителів і управи, однаково ж школа переходить у велику свідому громаду, яка перебере від старших гарну приздоб-

ДІТИ РІДНОЇ ШКОЛИ ІЗ СВОЇМ УЧИТЕЛЕМ С. Д. МАГАЛЯСОМ НА ШЕВЧЕНКІВСЬКОМУ СВЯТІ

українських часописів, а навіть і самим до них дописувати. В такій акції на одному з констестів „Дідуся Наума” в „Українському Голосі”, діти нашої школи здобули собі нагороду з 4-ох томів відомої повісти „Граф Монте-Крісто”. Діти люблять також творити власний часопис.

Так появилoся був і проістнував короткий час дитячий журналик — „Ялин-

лену церкву, й гарне громадське майно.

Завдяки діяльності самовідданих вихователів учителів, котрим до помочі стануть вже їх вихованці, громада розцвіте життєм, яке стане іншим нашим співгромадянам за взірєць до наслідування. А у всьому тому — лежить **праця Парохіяльної Школи.** У ній наше майбутнє.

К. Колісник

З минулого й теперішнього монтреальського відділу СУМК

За дев'ять перших років наполегливої праці на церковно-громадській ниві, наша Свято-Софіївська Церковна Громада, що, до речі, була заснована дослівно кількома родинами, — зросла в поважну релігійно-організаційну одиницю.

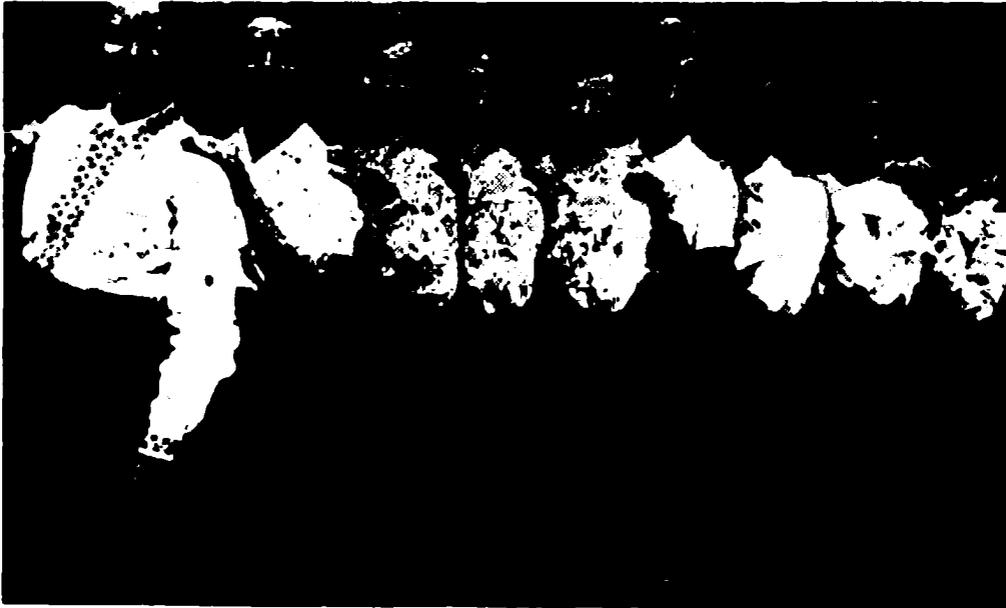
При ній підросла та змужніла й молодь.

В свому зрості, молодечі сили відчули насагу стати в підмогу батькам до чесної боротьби за святі ідеали Православної Церкви, за кращу долю понево-

денний настрій святочного піднесення, шляхотна ціль, поважна виміна думок, взірцевий порядок, цінні поради духового батька Всечесного о. прот. Володимира Слюзаря та учителя Рідної Школи п. Степана Магаляса, характеризували цю небуденну в історії нашого СУМК-у дату.

За всіма правилами демократичних виборів, відділ оформлено та обрано йому патроном Павла Полуботка.

Цілість відділу СУМК поділено на

СУМКІВКА НА ТОРОНТОНСЬКОМУ З'ЇЗДІ В 1939 РОЦІ

леного в Україні рідного народу, та за світле майбутнє культури й добробуту Канади.

Ці ідеї, пришеплені та виплекані в родинах, під проводом Церкви та Рідної Школи, дали поштовх до здійснення організаційного життя нашої молоді.

Протокол перших організаційних сходів молоді з датою червня 1935 року свідчить про те, що наша домівка була вповнена юнаками та дівчатами. Небу-

дві рівнорядні дружини: юнацьку та дівочу, а ці — на чоти та рої. Цілістю кермував заряд на чолі з пп. Іваном Буричом і Лесею Кобітович, підпорядкований Надзірній Раді, що складалася з Всечесного о. пароха В. Слюзаря, полковника Сергія Вальдштайна й учителя Рідної Школи п. Степана Магаляса.

Тижнем пізніше наш відділ прийнято до загальної родини СУМК за черговим числом „94”.

С. Валдштайн

о. прот. В. Слюзар

С. Магальяс

В. Дем'янух

В. Мельник

Я. Кульба

добр. Л. Слюзар

Р. Слюзар

І. Волянський

К. Колісник

Ю. Мошинський

Л. Слюзар

Г. Мельник

М. Гринів

О. Літєлло

Е. Герич

Н. Тимчак

В. Данкович

Л. Бучак

С. Головач

Г. Мєх

С. Кузишин

С. Кіпібїда

В. Сип

А. Томків

С. Урбан

В. Головач

Д. Юрійчук

О. Ткач

В. Хоменко

Г. Кардаш

І. Поворозник

І. Савицька

О. Бучак

О. Лукасевич

О. Вітчарук

Ю. Поліщук

К. Гумчак

Щоб стати членом нашого відділу, кандидати зобов'язані були виказатися знанням Статуту СУМК і аж після цього, присягнувши на прапор, могли стати дійсними членами організації.

Одним із основних обов'язів членів, було: дбати про добре ім'я організації, користати з викладів СУМК, на яких вивчалось історію, географію та українську літературу.

Взявшись широ до праці наш СУМК в скорім часі здобув признання старшого покоління. Праця відділів, представ-

дійського війська. Численний склад СУМК-у прорід, то ж майже вся відповідальність за працю перейшла на дружину дівочу.

Попередні напрямні праці мусіли в силу обставин частинно уступити місця новим завданням. А саме: моральній та матеріальній допомозі усім тим, що пішли боронити канадійську землю в ім'я святих засад демократичного світу.

Хоч і важко приходилось, все ж таки, дівчата з честю вив'язувались із обов'яз-

СТАЦІОНОВАНИ В МОНТРЕАЛІ ВОЯКИ-СУМКІВЦІ. — Другий зправа сот. Б. Панчук

лення, концерти, академії увінчувалися належним моральним і матеріальним успіхом. Крім того, активна участь у з'їздах СУМК по різних містах Канади, здобування чаш, щитів і т. д. спричинилися до вироблення доброго імені нашого відділу серед інших відділів СУМК.

Та прийшов 1940 рік...

Вимоги оборони країни покликали членів юнацької дружини в ряди кана-

ків і, з повною відданістю справі, виконували працю. На цьому місці не можна поминути згадки про сумківців-воєнів, які прибувши з різних провінцій Канади на військовий вишкіл до Монтреалу, весь майже свій вільний час посвячували на працю в нашому СУМК Із них найбільше активності та ініціативи виявляв сотник Богдан Панчук.

В зв'язку з цією допомогою наш від-

діл втримався на попередній позиції своєї праці.

Ця праця продовжується не з меншим ефектом і сьогодні. На протязі шістнадцяти літ її перебирали нові сили, що природньо вливаються у ряди СУМК.

Щоб підкреслити доцільність і досягнення організації СУМК ім. П. Полуботка в Монреалі, дозволю собі на скромне завваження.

Коли б наш відділ СУМК не провадив позитивної праці на протязі шістнадцятилітнього існування, коли б не допомагав Матері Церкві та Рідній Школі у вихо-

ванні молодого покоління, — навряд, чи сучасна молодь була б настільки свідомо своєї української гідности, щоб могла успішно втриматись такою суттєво українською, якою вона вона являється сьогодні серед різнонаціонального суспільства Монреалу.

Коли ж сьогодні усі радіємо із позитивних наслідків двадцятьпятилітнього культурного й матеріального дорібку нашої великої родини — Св.-Софіївської Громади, то до цього, осмілююсь твердити, не в малій мірі спричинився і наш СУМК. Щастя йому Боже і в дальшій його праці.

С. В. В-н

Братство Християнського Милосердя

ПРИ УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОСЛАВНІЙ СВЯТО-СОФІЇВСЬКІЙ ЦЕРКВІ

Думка про заснування Братства Християнського Милосердя при нашій громаді постала ще в 1939 р. Дискусії на цю тему спонукані були прикрими фактами з життєвого досвіду. Нераз приходилось стверджувати, що багато наших людей, які прибули до Канади самітними та незможними, відходили від нас у вічність майже непомітно. Були й такі випадки, що важко було устійнити їх місце вічного спочинку.

Щоб запобігти цьому, та щоб допомогти й осиротілим родинам у їх моральних та матеріальних важких обставинах, в час найважчого смутку, Союз Братства Українських Ветеранів почав чинити заходи до урухомлення такого товариства, яке зайнялося б виключно цими проблемами.

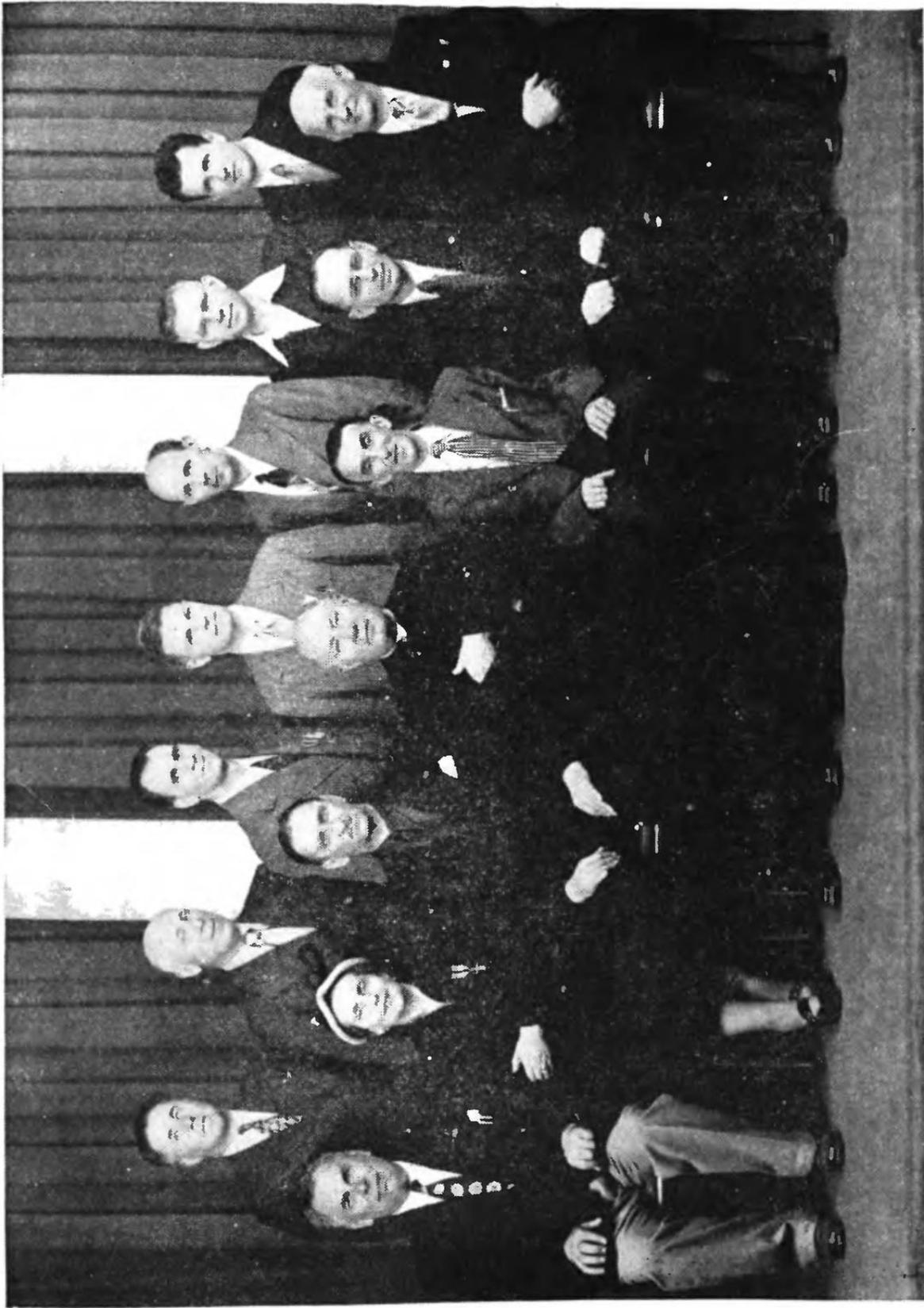
Майже два роки велась широка виміна думок на цю тему і аж на початку 1942 року, на одних із зборів, член СБУВ — побратим по зброї Василь Балабан зреферував внесок зорганізування Братства Християнського Милосердя (Б.Х.М.). Одобривши внесок, збори поручили ав-

торові цих рядків та п. С. Магальясові (тепер ієромонах Святослав) опрацювати статут-регулямін для апробати загальних зборів нашої Станиці СБУВ.

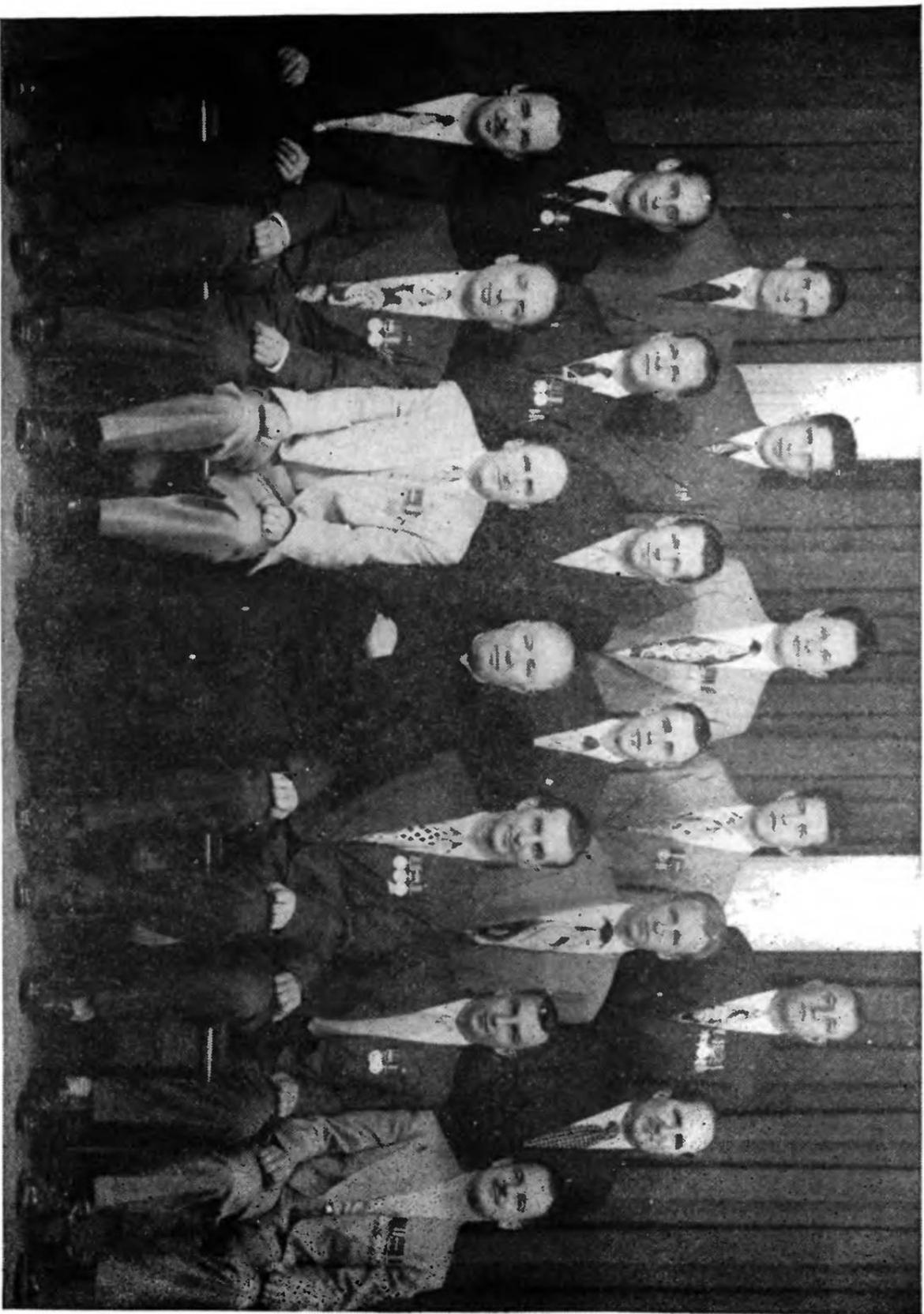
Дня 22. вересня 1942 р. статут Братства Християнського Милосердя при УПЦ було прийнято. Засадничими його точками були: християнська любов і самаританська допомога, опіка над сиротами, споряджування похоронів та щорічних поминок по своїх членах, крім того, провадження реєстру тих, що відійшли в життя безконечне.

Початково Б.Х.М. складалося із членів СБУВ із їх родинами, але в скорому почало побільшуватися й членами нашої Громади. На сьогодні Б.Х.М. числить по-верх 165 активних членів, які виповняють сумлінно свої обов'язки.

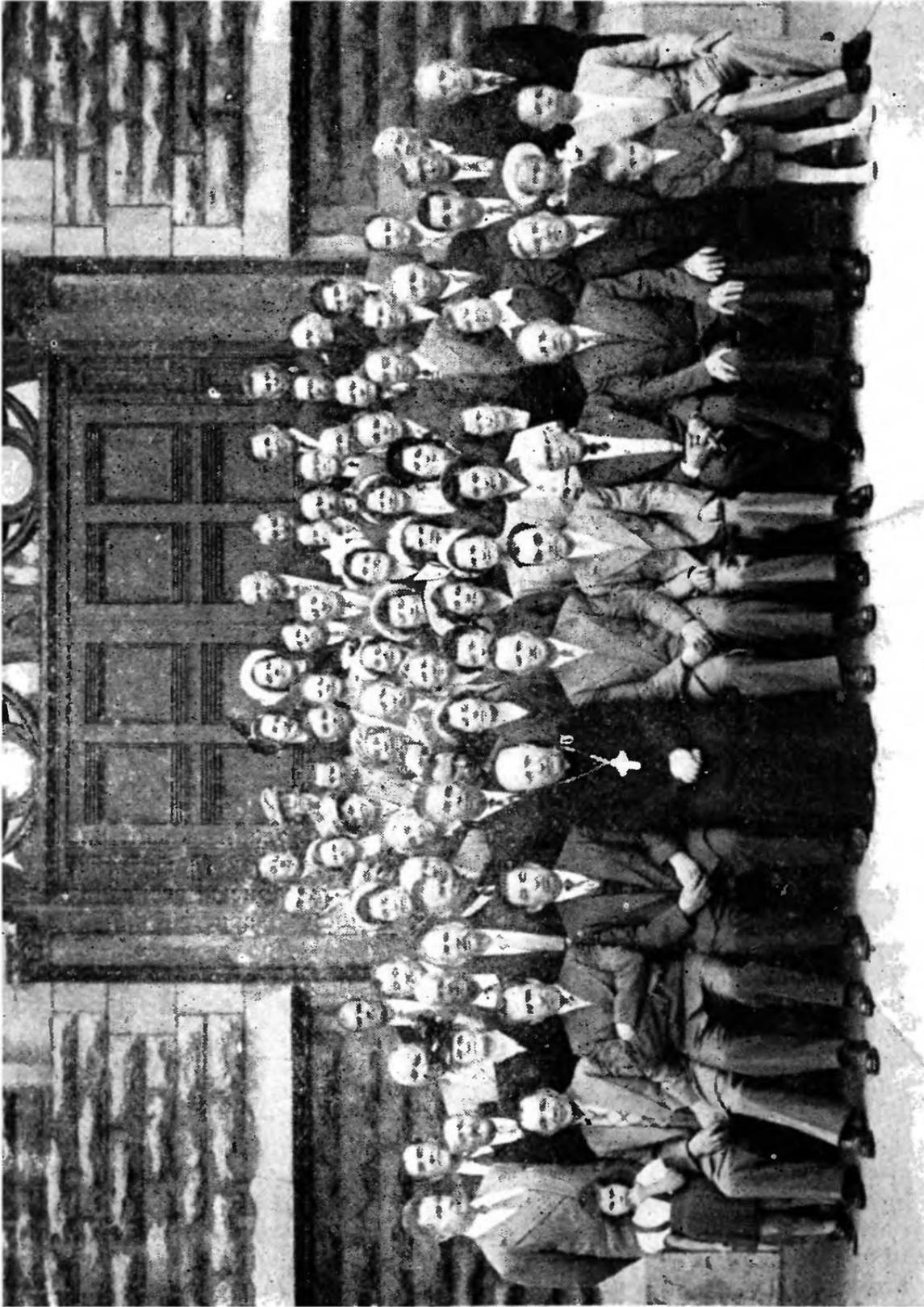
З-поміж інших досягнень за час дев'ятилітньої праці Б.Х.М. треба б відмітити, що Б.Х.М. поважною сумою грошей причинилося до закупу разом із Прав. Громадою св. Софії цвинтаря, крім того, спорядило пропам'ятну книгу, в якій записані імена всіх тих наших членів, що

ПЕРША СТАНИЦЯ СОЮЗА УКРАЇНСЬКИХ БУВШИХ ВОЯКІВ В МОНТРЕАЛІ. — Сидять зліва: С. Лігелло, Л. Слюзар, С. В. Вальдштайн, прот. о. В. Слюзар, А. Орданівський, В. Демянчук, В. Мошинський. — Стоять: П. Головач, М. Карпів, П. Савчук, А. Гукало, І. Захарченко, В. Ластівка, д-р Ю. Залізняк

183-й ВШШЛ КАНАДІЙСЬКОГО ЛЕГІОНУ ІМ. І. МАЗЕПИ. — Сидять зліва: О. Ялишин, В. Ваверчак — касієр, В. Вікарчук — голова, прот. О. В. Слюзар — почесний капелан, В. Веселовський — заст. голова, П. Прокопів — писар, Н. Випирук — господар, — 2-й ряд: Я. Куляба, В. Мельник, С. Головач, В. Бурч, Л. Савчук, П. Вікарчук. — 3-й ряд: І. Гумчак, Д. Фенюк, М. Лазор, Е. Юрійчук та В. Протасик.

БРАТСТВО ХРИСТІЯНСЬКОГО МИЛОСЕРДЯ ПРИ УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОСЛАВНІЙ ЦЕРКВІ СВ. СОФІЇ. — Сидять з ліва: М. Цигуль-ський, В. Лисобей, Ю. Савицький, прот. о. В. Слюзар, П. Кошлай, О. Купибіда, М. Карпів, М. Бабляк

відійшли від нас на вічний спочинок. Ця книга знаходиться в УГПЦ св. Софії в Монреалі. Вона являється і буде являтися для грядучих поколінь великою поміччю в розшуках за своїми предками. В будучому Б.Х.М. плянує придбати нерухоме майно під сиротинець та притулок для безродних старців і немічних.

Членом Б.Х.М. може стати кожна особа українського походження та православно віровизнання.

В час, коли ціла наша Громада святкує свій Срібний Ювілей, коли радіє всебічним розвитком не можемо поминути,

хоч може й скромних, але все ж таки заслуг у цьому всебічному розвитку й Б.Х.М. Братство Християнського Милосердя ніколи не розраховувало на розголос і рекламу. Воно харитативно-морального характеру й працю свою виконувало в міру спроможностей і сил, тихо й незаметно.

Ми хочемо вірити, що коли зустрічимо Золотий Ювілей, на сторінках світлих досягнень нашої Громади пишатимуться й нові досягнення Б.Х.М. — дальші цеглини до монументальної будови, якій на ім'я — Християнське Милосердя.

Микола Юрійчук

Запорожська Січ

Товариство „Запорожська Січ” розвинулось із давнішого культурницького Товариства ім. Івана Франка, заснованого ще до першої світової війни. Товариство це не було аж надто діяльне в зв'язку зо слабою політичною та національною виробленістю цієї першої хвилі української еміграції. Щойно післявоєнний вплив бувших учасників визвольних змагань і більшої кількості української інтелігенції, що була змушена окупантськими режимами шукати нових батьківщин за далекими морями, вніс новий підйом у загальний застій.

В початках 20-х років один з членів Товариства ім. Івана Франка, п. Рувний, мав нагоду побувати в Сполучених Штатах і приглянутись до діяльності тамешніх „Січей”. Вернувшись у Монреал він склав звіт із побаченого і запропонував товариству поцікавитись програмою та діяльністю січових організацій. Так теж і сталось. Товариство нав'язало контакт із проводом канадійських Січей, одержало інформації про їхній статут і напрямні діяльності, й скоро потім оформилось у січовий відділ. Офіційна назва товариства

була тепер „Українське Товариство Січ”. У провід товариства ввійшли пп. М. Дронюк — голова, К. Редкевич — писар, Кучма, Цитульський, Яськів, Рувний, Зальопаний та Бойчун.

Всі ці зміни в структурі товариства подіяли як подув свіжого вітру. Провід та членство взяли з ентузіазмом за культурно-освітню роботу, на яку в програмі клялось головний акцент. Влаштувались відчити на актуальні теми, сценічні виставки, товариські вечірки. За ініціативою членів товариства пп. М. Цитульського та М. Дронюка зорганізовано духову оркестру, що вже скоро начала свої успішні виступи при різних нагодах.

Після короткого часу в цій поживаленій та корисній роботі почалось відчувати перші дисонанси. Причина цьому лежала в залежності від проводу канадійських Січей, які намагались використовувати культурно-освітню роботу своїх відділів для партійних інтересів гетьманського руху. Цей факт поставив загал здороводумаючого членства перед проблемою розглянутись за іншим партнером для співпраці. Таким природнім і

позбавленим всяких партійних закрасок партнером могло являтися у цей час тільки новозасноване Українське Православне Братство.

Після кількох розмов між представниками „Січі” пп. М. Цитульським, М. Дронюком, Ф. Зальопаним і представниками Українського Правосл. Братства пп. М. Юрійчуком, С. Гайдичуком та В. Кобітовичем, досягнуто зговорення в принципіальних питаннях. Згідно з домовленням Українське Правосл. Братство вело працю в церковній та рідно-шкільній ділянках, „Січ” перебрала відпові-

щих же зборах рішено придбати спільними зусиллями приміщення для церковних відправ та культурно-освітньої роботи. В склад нововибраної управи ввійшли пп. С. Антонюк — голова, К. Редкевич — писар, Ф. Зальопаний, Я. Редчук, Г. Янчак, С. Гайдичук, М. Дронюк, М. Цитульський, М. Юрійчук та С. Яськів — виділові.

Управа та членство Запорозької Січі збагатились новими енергійними поповненнями із членських рядів Братства. В особі пароха о. Володимира Слюзара товариство одержало неоцінну допомогу в своїй культурно-освітній роботі. Крім

ІСТОРИЧНА ПЕСА М. МАЇЛОВА „МОТРЯ” В ПОСТАНОВЦІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ОСЕРЕДКУ

дальність за працю в культурно-освітній площині. На надзвичайних зборах товариства схвалено й затверджено проект злуки обох організацій та прийнято нову назву „Запорозька Січ”. В пресі поміщено заяву про вихід товариства із гетьманських Січей та поінформовано загал про причини такого кроку.

На чергових звичайних зборах у грудні 1926 року зроблено дальший крок для організаційного злиття рішенням впровадити спільну фінансову господарку. На

глибокого знання прийомів організаційної роботи, о. В. Слюзар виявив блискучі диригентські здібности та чимале музичне знання. Він теж перебрав мистецьке керівництво хору та музичний провід інших культурницьких імпрез.

Коли вкінці вдалось придбати власний будинок при Делоріміє Евеню, Запорозька Січ відіграла немалу ролю в роздобуванні фондів для покриття матеріальних зобов'язань. Джерелом прибутків були безнастанні імпрези влашто-

вувані тим товариством. Театральні виставки, концерти та вечірки в постановці Запорозької Січі користувались популярністю серед усього українського громадянства й притягали завжди велике число відвідувачів.

Найбільших досягнень Товариство добилось у ділянці театральної самодіяльності. Робота Аматорського гуртка приносила не тільки матеріальні користи, але

ристувались непересічною популярністю серед глядачів. Гурток мав у своєму складі власного куплетиста, теж аматора, в особі Н. С. Черного. Суфлерував звичайно К. Редкевич.

З інших досягів Запорозької Січі варто відмітити заініціювання національних святкувань у пам'ять Листопадових Днів та Соборности українських земель. Прибутки з тих святкувань призначувались

АКТОРИ И РЕЖИСУРА „НАТАЛКИ ПОЛТАВКИ“

відкривала величезні можливості в активізації та національному освідомлюванні тодішнього емігрантського середовища. Гурток цей під управою замітного режисера, тепер покійного, Н. М. Манилова й за участю його дружини Є. А. Манилової, зумів змобілізувати в своїх рядах увесь тодішній емігрантський актив. Серед акторів гуртка десятки імен, що їх із-за великої кількості перелічити в цьому місці було б тяжко. Багато з них ко-

частинно на допомогу для інвалідів Визвольних Змагань, частинно ж на підтримку визвольного руху на українських землях під ворожою окупацією.

Запорозька Січ проіснувала в своєму первісному виді аж до кінця 1946 року. В тому часі український загал був поставлений перед проблемою прийняти й абсорбувати нову, третю хвилю еміграції, що рекрутувалась головним чином з-поміж насильно переміщених гітлерів-

ським режимом українців. Для цього треба було більш широкої статуткової платформи, і тому Запорозька Січ, вирішивши певні статуткові зміни, перетворилась у „Культурно-освітній осередок при

25 літ тісної співпраці Запорозької Січі з Українським Православним Братством залишило незатерті сліди. Пророблено колосальну роботу в напрямі організаційного об'єднання та національного

ГОПАК У ВИКОНАННІ БАЛЕТНОГО АНСАМБЛЮ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ОСЕРЕДКУ

Українській Прав. Церкві св. Софії в Монреалі". В цей же самий час покладено теж принципові основи під майбутній чоловічий хор „Сурма” під мистецьким керуванням о. Прот. В. Слюзаря.

освідомлення серед української спільноти. Культурно-освітня робота спричинилась до виховання кадрів майбутніх громадських працівників. Стара і шляхотна українська культура не здержала й серед чужого моря свого побідного походу.

В триріччя існування чоловічого хору „Сурма”

З трьохрічної перспективи існування чоловічого хору „Сурма” при Українській Православній Громаді „святої Софії” не легким було б завдання прослідити всі факти, що привели до його створення. Один момент лишається незаперечним: даремно було б дошукуватись поодиноких сподвижників чи натхненників його заснування. Ідея заснувати чоловічий хор, байдуже хто її висловив, відзеркалювала гарячі прагнення майбутніх співаків і їхнього мистецького керівника Протоєрея отця Володимира Слюзаря. Можна б сказати, хор зродився спонтанно, як вияв любові української душі до своєї чудової змістом і формою пісні. Ця любов була тим фактором, що поставив побіч себе молодих людей, які виростили на різних континентах, і ще недавно (це був початок 1948-го року) були відділені непроходимим океаном — українську молодь Канади і скитальців, отих ізгоїв 20-го століття, що їм лютий ворог відрізав поворот на батьківщину. Ця ж сама любов повела хор скорими темпами до незвичайних і блискучих досягнень.

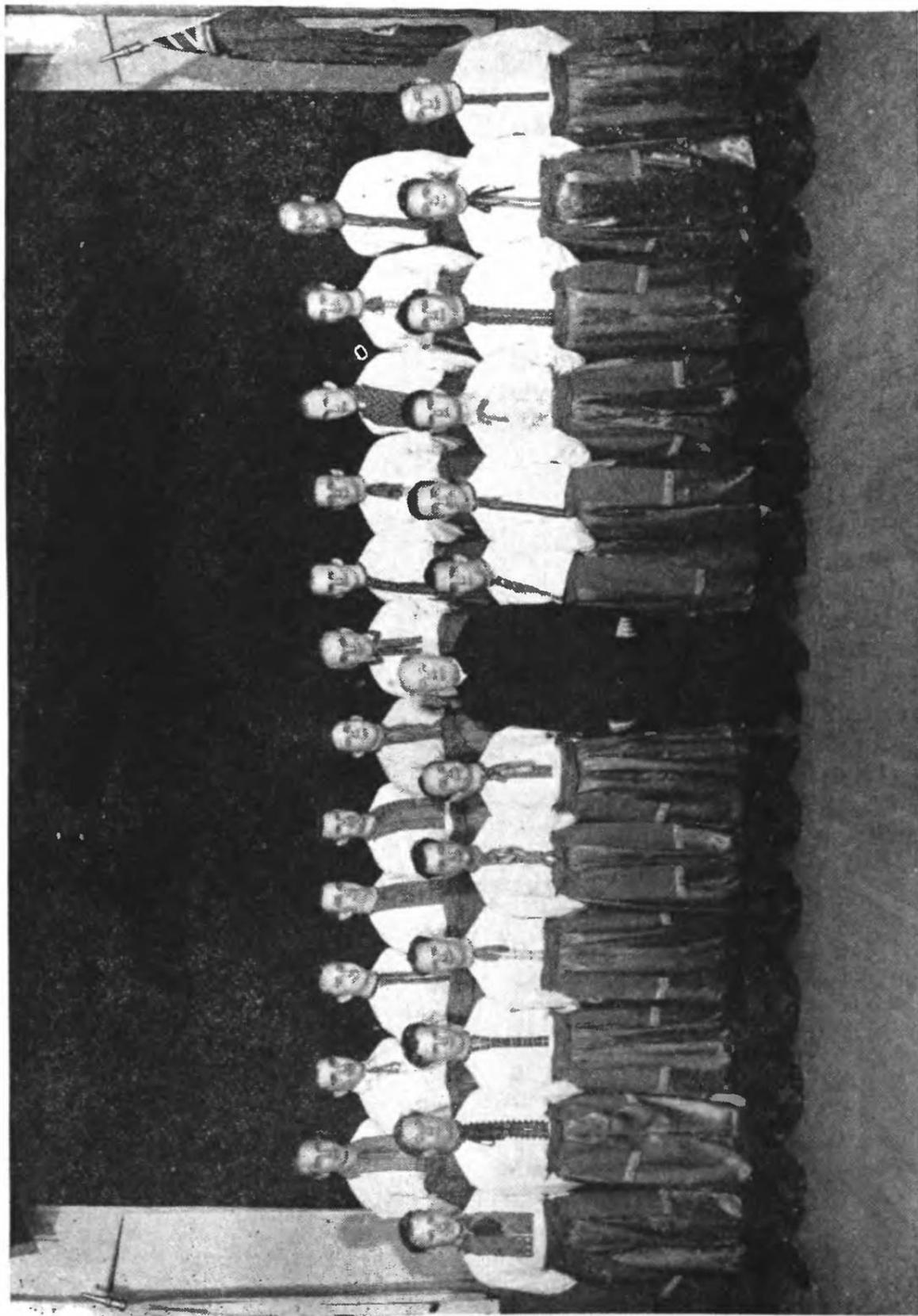
Павло Чопчиц — залюблений в українську пісню білорус, колись соліст „Ватри” Туркевича і організаційний провідник „Сурми” через два роки, запалюється і хвилюється ще й сьогодні, коли згадує про цей перший етап, сповнений всяких труднощів і невсипущої та впертої праці в простуванні до майбутніх успіхів.

А в міжчасі до хору прибували все нові поповнення. Персональний склад досягнув скоро 40 чоловік. Між ними такі брильянтні співаки і солісти: як П. Оляньський, П. Чопчиц, В. Зимовець, П. Дерій, В. Андрусів, Л. Ішук, І. Козачок, А. Моргарт, П. Безсалів і інші. Замітний факт — на пробах майже стовідсоткова присут-

ність. Культ.-освітній осередок, що ідучи за давніми традиціями, встановив нагороду за примірну присутність на пробах, прекрасно вишиту сорочку, мав немало проблему, як поділити всіх кандидатів одною сорочкою. Сорочку з гордістю надіває на всі виступи хору П. Дерій, який потрапив виявити тотальну присутність — ну й не абияке мистецтво в заспівуванні коломийок.

При наявності такого людського матеріалу, з таким підходом до своїх завдань і обов'язків під керівництвом досвідченого і замітного своєю високою музичною культурою диригента наслідки не треба було довго ждати. Вже 8-го вересня 1948 року на Краєвому З'їзді СУМК-у в Монреалі Чоловічий Хор „Сурма” виступає вперше, вправді тільки з двома піснями, та вистарчало й цього, щоб звернути увагу присутніх на великі можливості перед цією мистецькою одиницею. За цим першим виступом посипались скоро, як з рога обильності, інші. Один кращий і переконливіший за другий. Виступи по радіо, на фестивалях, на з'їздах, в Торонті, Гемілтоні, Оттаві, самостійні концерти із, здавалося б, кульмінаційним досягненням, концертом і „Вечорницями” Нішинського в червні 1950 року. Проаналізувати і назвати всі, виходило б поза рямці цього коротенького перегляду, все ж таки, щоб мати певний погляд на мистецький рівень хору послухаймо, що писала преса своя і чужа.

„Народне Слово”, Пітсбург, США, навіваючи до виступу у Гемілтоні, пише: „Цей концерт був одною з найкращих несподіванок, які бачив Гемілтон. Він дав Гемілтонському громадянству вірєць, як можна вивести в світ нашу рідну пісню при відданості тих, які її люблять і

ЧОЛОВІЧИЙ ХОР „СУРМА”. — В. Чернякович, І. Ковч, В. Лапко, В. Мельник, О. Пачковський — голова хору, М. Мартин, о. прот. В. Слюзар — диригент хору, В. Кошельник, В. Зимовець, В. Гомонко, Л. Дука, Р. Крисюк, М. Задуський. — Другий ряд: В. Галиняк, Г. Глицьків, П. Чопчиць, Б. Солодуха, А. Задуський, Л. Коваль, Я. Бартко, І. Педерей, В. Бедриковський, Р. Куліш, А. Моргарт, П. Дерій

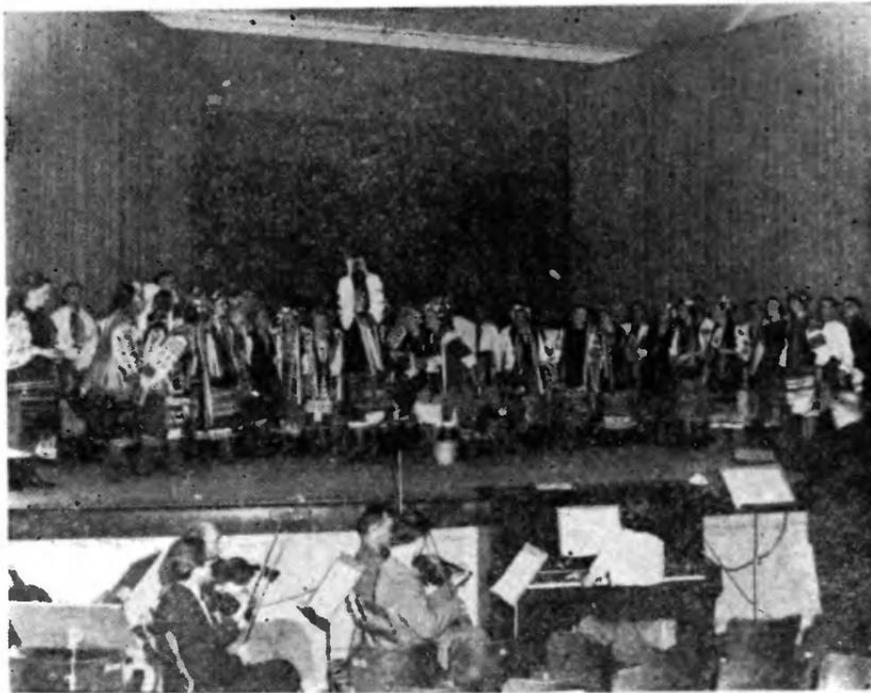
нсю кермують”.

Про виступ „Сурми” на З’їзді СУС в Торонті пише „Наш Вік”. — Концерт був взірцем доброї організації та вмілого виконання...”

„Український Робітник” відмічує виступ хору на Листопадовому святі: — „Вирівняно, інтонаційно чисто, з гарним динамічним тінюванням дзвеніли голоси чоловічого хору Української Православної Громади під орудою Прот. отця В. Слюзара...”

В захопленні та відміченні великих мистецьких вартостей хору чужомовна, а зокрема англійська преса, зовсім не лишається позаду. Монреальський „Дейлі Стар” від 25-го жовтня 1949 року пише про вище згаданий концерт: „Цей хор вкладав правильну інтерпретацію в кожену пісню, і деякі можна було розуміти, не знаючи навіть мови. Обсяг тінювання й вислову цих співаків є гідний уваги...”

Рік пізніше цей же самий „Дейлі Стар” знов із захопленням висловлюється про

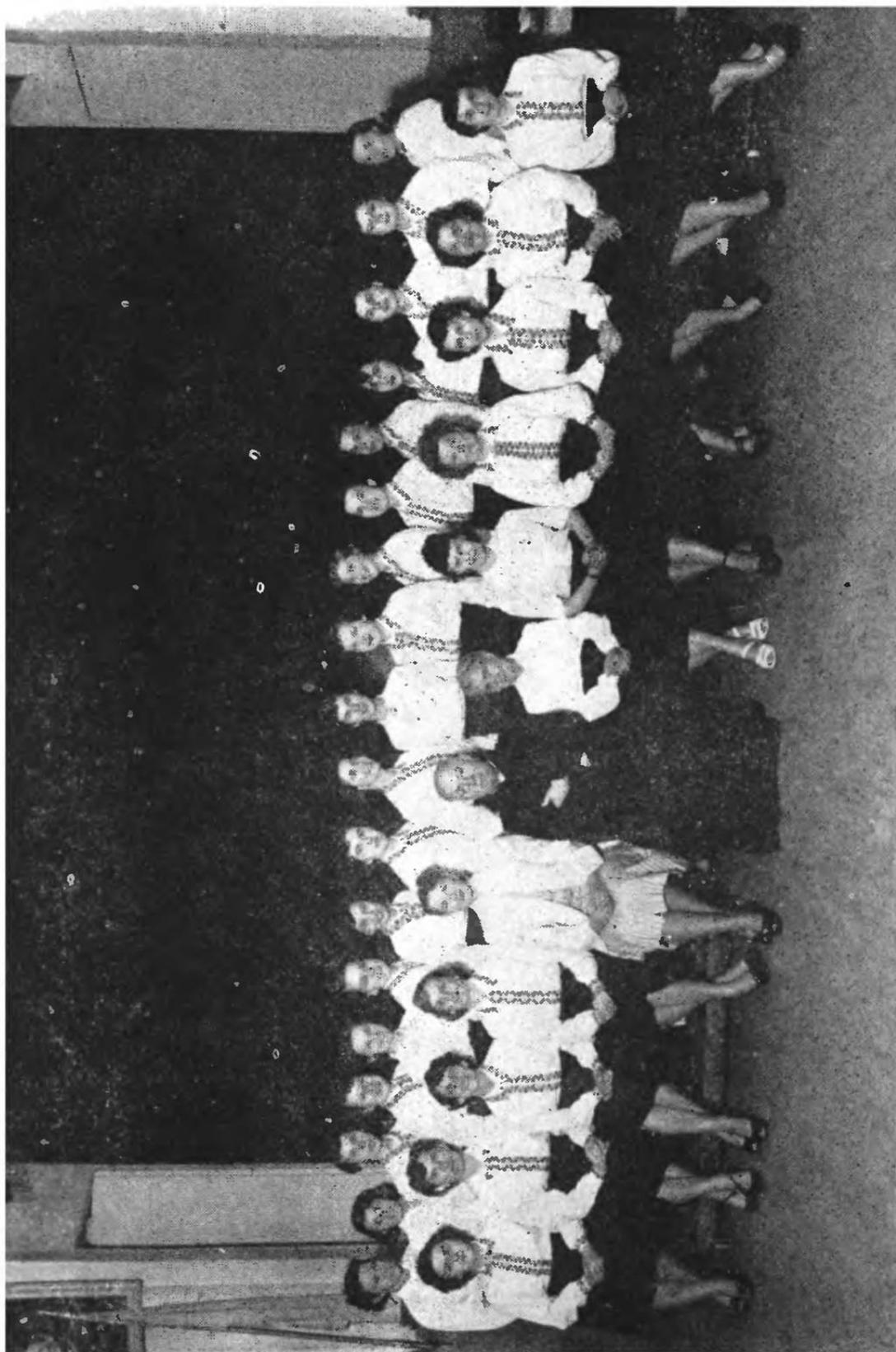

„ВЕЧЕРНИЦІ” — НІЩИНЬСЬКОГО У ВИКОНАННІ ЗЛУЧЕНИХ ХОРІВ І БАЛЕТНОГО АНСАМБЛЮ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ РОМИ ПРИМИ

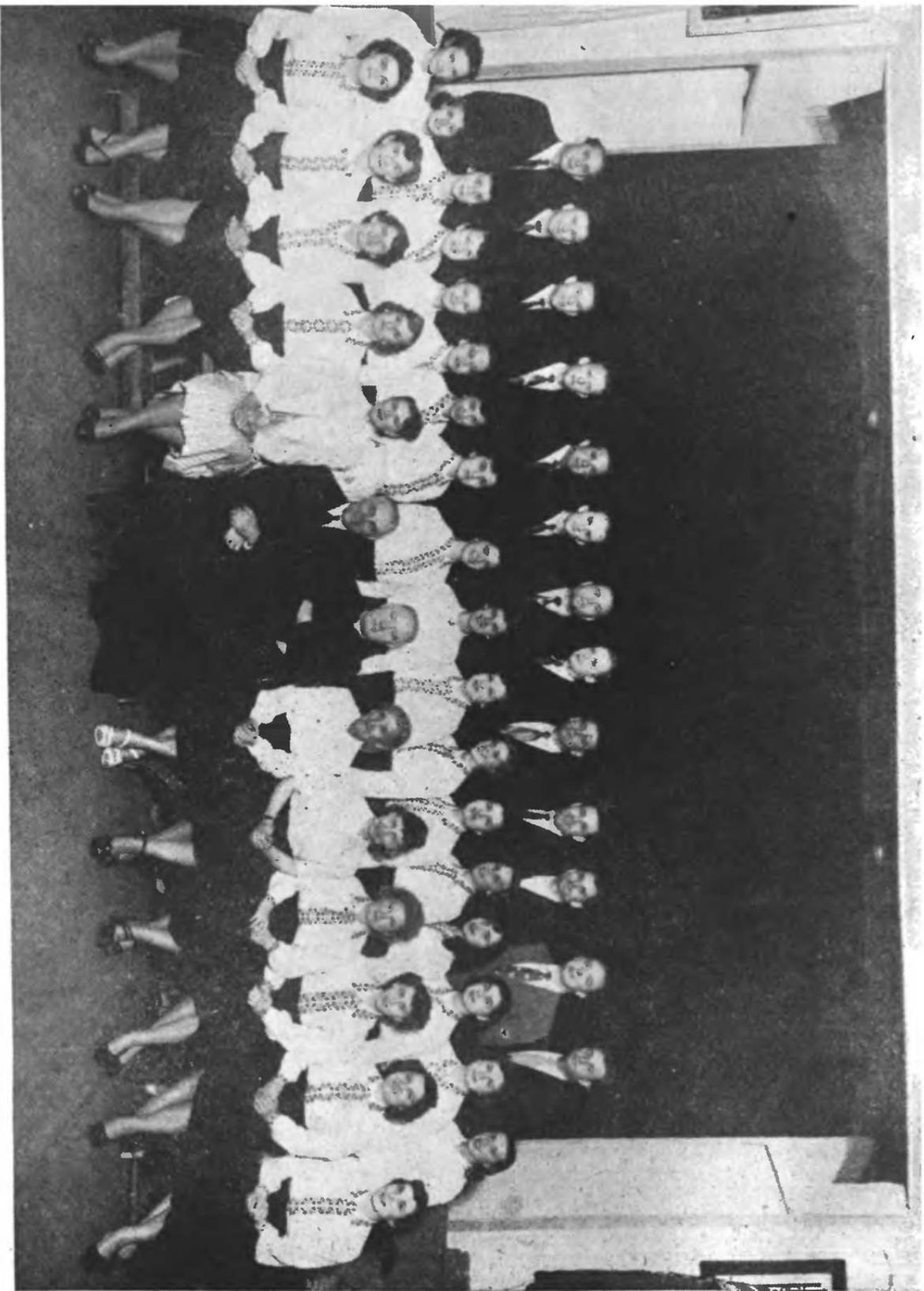
„Український Голос” від 23-го грудня 1949 року говорить про концерт хору: — „Це емоційне напруження не зникало ні на хвилину за весь час тривання концерту. Незвичайна щирість та глибина інтерпретації виконуваних речей заставляли слухача переживати всю красу, що її наш нарід вкладав століттями в свою пісню... Треба подивляти легкість, з якою диригент вичаровував з цього многострунного людського інструменту найніжніші нюанси звучання...”

новий виступ хору з 3-го червня 1950 року. — „Канадійці українського походження можуть учити всі інші льокальні хорові організації багато речей, що є необхідні для існування доброго хору. Всечесний отець Слюзар розвинув у христів змисл підпорядкування для його задумів... Голоси є добрі, а заспіви чисті...”

Музичний критик Браєн Мекдоналд відмічує цей непересічний виступ у „Геральд” такими словами: „Ансамбль співав ці чудові українські пісні з роззброюю-

ДИВОЧИЙ ХОР ПРИ УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОСЛАВНІЙ ЦЕРКВІ СВ. СОФІЇ. — Сидять зліва: М. Текеда, О. Ярушенська, Е. Кульба, М. Березька, А. Ейжус, о. прот. В. Слюзар — диригент хору, В. Бартко, П. Корсапенко, М. Фенюк, С. Головач, В. Ваверчак, Ц. Редчук. — Стоять: О. Мошніська, Ю. Клім, А. Тсмків, О. Дерій, Н. Данкович, О. Лукасевич, М. Стасюк, К. Колісник, М. Завадська, С. Кузлшина, Е. Герич, Г. Мех, М. Гринія, Л. Ткач, О. Ооспшська, О. Лігелло, А. Кардаш, А. Клім.

ЦЕРКОВНИЙ МІШАНИЙ ХОР. — В центрі першого ряду: Я. Бартко — диригент хору, о. прот. В. Слюзар — містечківський керівник.

чою щирістю і чуттям. Цілий концерт був різноманітний і захоплюючий”.

Все це говорить про себе і не лише багато місця на дальші коментарі. Де дошукуватись перводжерел тих успіхів? — Відповідь проста. У гармонійному стремлінні та співпраці для досягнення вершин у хоровому мистецтві зо сторони непересічної якості людського матеріалу, який собою уявляють хористи, і їхнього мистецького проводу, в особах диригента отця В. Слюзаря та акомпаніаторки хору панни Л. Слюзар.

В своєму переможному поході до завоювання людських сердець хор „Сурма” користувався незвичайною, та все ж таки сильною зброєю. У своїй праці він завсіди нехтував дешевенькими, сумнівної вартости, ефектами в користь незаперечних музичних вартостей. Його ре-

пертуар був все до границь прогресивний, ба що більше, часами навіть експериментальний. Виконувались речі, що відзеркалюють новий і революційний, коли зрівняти із втертим репертуаром, напрям в оформленні та інтерпретації українських музичних творів. І все це виявилось правильним. Успіхи, яких добився хор, перекреслили раз на все заязовану фразу про відсталий консерватизм українського слухача.

Напередодні 25-літнього ювілею заіснування Української Православної Громади, чоловічий хор „Сурма” сьогодні, як і три роки тому, разом із своїм заслуженим музичним керівником, отцем В. Слюзарем, новим організаційним керівником О. Пачковським, давніми й новими співаками прямує невідклично до цієї ж самої цілі – до ідеальної досконалости в співочому мистецтві.

Іван Франко

НАРОДНЯ ПІСНЯ

Глянь на криницю тиху, що із стіп могили
Серед степу слезою тихою журчить;
В ній мов у свічаді вид місяця блищить
І промінь сонця миєсь в її срібній хвилі.

На дні її щось б'ється, мов таємні жили...
Той рух живий ніколи не бажа спочить.
Вода її пречиста тисячі живить
Дітей весни, що густо в круг її обіли.

Криниця та з живою, читсою водою,
То творчий дух народа, а хоч в сум повитий,
Співа до серця серцем, мовою живою.

Як початок криниці нам на все закритий,
Та пісня та з джерел таємних лєсь слезою,
Щоб серце наше чистим жаром запалити.

Українська Православна Громада в імпрезах загально-українського характеру

Новоприбулий греко-католицький священник і о. прот. В. Слюзар посвячують прапор в Українському Національному Об'єднанні

Чоловічий Хор „Сурма” під мистецьким керівництвом о. прот. В. Слюзара взяв участь у Ювілейних Святкуваннях 60-ліття українського поселення в Канаді. — Англійська й французька критика схарактеризувала хор як „один із найкращих у цілій Канаді”.

Молода талановита піаністка, першун багатьох конкурсів, панна Люба Слюзар, виступила на Ювілейному Концерті з речами Шопена, Дебюссі, Де Фалі. — Музичний критик Мек Лін заявив: „Технічне виконання бездоганне. У грі відчувається щирість і теплота”.

Балетне тріо: С. Загуряк, Е. Гумчак і Г. Мельник продемонстрували балет у композиції Г. Мельник на народні мотиви.

В. Емський

25 років служіння Церкві й Громаді

Високопреподобному Протоієреєві о. Володимиру, Пані-Матці Леоніді та Дітям — Романові й Любі, — неструженим працівникам на українському перелозі, в альбом
Автор.

Так багато шляхів вже пройдено,
а стільки залишилось ще йти...

Два листки записаного паперу, що наспіли на руки секретаря новозаснованого Українського Православного Братства в один серпневий день 1925 року, визначили його майбутнє. Один з них був від Консисторії Української Православної Церкви й повідомляв про призначення о. Володимира Слюзаря парохом для православних українців Монтреалу, — другий, від самого о. Володимира Слюзаря, підтверджував зміст попереднього письма й прохав поробити всі приготування для першої Богослужби.

Через декілька днів, 22. серпня 1926 року, православні українці вперше зустрінулись з людиною, якій було суджено через довгих 25 років, крізь дощ і негоду, тернистим шляхом, вести Громаду, від перемоги до перемоги, від успіху до успіху.

Оця молода ще, білява людина в священничих ризах, з поставою й рухами ще недавнього вояка, із впевненим спокоєм на лиці, з'єднала й полонила серця своїх вірних з першого разу. В релігійних науках о. Володимира, в підході до справ і людей відчувались розум, розважність і цілеспрямованість. В серцях стурбованих майбутнім парохіян вкрадався мимовільно спокій і почуття комфортабельної безпеки.

З о. Володимиром переїхала теж у Монтреал його молода дружина, Пані-Матка Леоніда. Вірний і невідлучний боевий товариш; у час переможного брязку української зброї, тифозного падіння, ворожого приниження й далекого скитання в незнану, заокеанську чужину. І в цьому гарячому жіночому серці полум'яна лю-

бов для цієї, зараз такої далекої, а все ж таки такої любої й самотньої в світі, Батьківщини.

Невже ж хто небудь міг би уявити, щоб ці українські жінки, що згуртувались зараз довкруги своєї Пані-Матки, могли не загорітись тим самим огнем тоді, коли в їх зінцях розвішена нестертим міражом та ж сама сонцебризна блакить українського неба?

Потекли дні за днями. Майже непосильна праця й безліч турбот. Великих і малих, громадських і власних.

Душпастирські обов'язки при величезних віддалях метрополії (на трамвайні квитки часто не вистарчало), вчительські обов'язки в Рідній Школі, культурна праця, організаційні заходи для остаточного оформлення Громади, проблеми зв'язані з приміщенням для Богослужень і т. д. Свого приміщення для Богослужб не було. Треба було піднайматись у сусідів-сирійців, і тут у цілій клясичній величині виринало питання матеріальних загобів. Громада все ще нечисленна й вбога, а заплатити за церкву конечно треба, ну й жити ж на вулиці не можна. Попри всі труднощі в своїй парохії не можна було залишити без уваги й опіки інші скупчення православних українців у Східній Канаді. Доводилось часто залишати своїх вірних для того, щоб нести духову опіку в Судбурах, Оттаві, Лашінах і навіть Торонто. Основи під православні парохії в Судбурах, Оттаві, Лашінах були покладені цією самою людиною — о. Володимиром.

ПРОТ. о. ВОЛОДИМИР СЛЮЗАР З ДРУЖИНОЮ І ДІТЬМИ— ЛЮБОЮ Й РОМАНОМ,

А в дома. Пані-Матка з новонародженим сином, у чужій хаті, і настирлива думка: Чи вдасться ще й того місяця переконати домовласника, що вже близький час, коли одержить гроші за цей і попередні місяці?

І ще в додаток усього моральні терпіння. Постійні наклепи й наклепи, свого ніби середовища. Діти українських же таки батьків, спостерігши постать о. Володимира на вулиці, вигодували вслід лайливі слова, завчені від своїх засліплених, нетолерантних виховників, жбурляючи камінням ізза вуглів.

В асисті одного чи другого члена Ради Громади, він ішов від хати до хати, прохав, з'ясовував, переконував. Боліли ноги, огортала втома, вкрадалась хвилями зневіра.

Все це таке даліке сьогодні... Тільки Свято - Софіївська церква струнчить своїми банями в задимлене небо метрополії — гранітний пам'ятник вольовій цілеспрямованості людини...

Ще більше про конкретні досягнення й муравлину довголітню працю в поті чола? Здвижете, любий читачу, плечем:

СРІБНИЙ ЮВІЛЕЙ ПОДРУЖНЬОГО ЖИТТЯ ПРОТ. О. ВОЛОДИМИРА СЛЮЗАРЯ

Із сціпленими зубами двоє людей стояли поруч себе, звернувши мужньо чола проти обставин і людей, з рішучою постановою: Витривати!

І витривали... Із пробного вогню вийшли засталені, міцні і не самі. За ними маршували вже не одиниці, а сотні...

Нехай це виглядає на парадокс, але саме у час матеріальної скрути, монреальська Православна Громада придбала власну церкву. Львіну частину цього надбання треба завдячувати о. Володимирі.

яка проза!.. А перед моїми очима палац — продукт сірої безіменної праці, розсвічений промінням розуму, а на ім'я йому — духовість генерації.

*

Церковна заля створювала можливість для культурної праці. Давала приміщення для вистав, концертів, ну й по найважливіше, для Недільної та Рідної Школи. — Із серцем та молодечим ентузіазмом забрались о. Володимир, разом з дружиною, за педагогічну працю. Треба було піднести научний рівень школи, щоб хоч

у далекому дорівнювати зразкам англійської школи, яку діти обов'язково відвідували. Завдання не легко було здійснювати. Програм навчання не було. Підручники хоч і траплялись, так своїм змістом і проблематикою, були нецікаві й незрозумілі. Імпровізація мусіла заступати пляновість. Та все ж таки школа систематизувалась, кількість дітей росла. Пані-Матка концентрувала всю увагу на прищиплення українських традицій у юні серця. Любов до чудових українських вишивок і строїв у дівчаток, захоплення славним лицарським минулим у хлоп'ят, а в

мували поруч чоловіків, рука в руку, в загальному поході за соняшне й рідне завтра.

Вилеліяною й випешеною дитиною о. Володимира була все ж таки українська пісня. Праця з хором давала відпруження, відривала увагу від всего приземного, сірого, малого, переносила в гармонійну закономірність звуку. У хоровому мистецтві та українській пісні о. Володимир, людина великої музичної культури та знання, закріплених і підтверджених та-

Прот. о. Володимир Слюзар з Дружиною й Сином гітьми в бл. п. М. Гайворонського

усіх разом захоплення українським танком, українською піснею. Велась велика битва: за збереження української душі в молодій генерації.

Вечорами проби й аматорські сценічні картини. В усьому потрібен о. Володимир. Чи то як мистецький дорадник, чи то керівник музичного оформлення виставок.

Жіноче товариство під проводом Пані-Матки не відставало ні на крок у цьому культурному льоті. Ідеї великих еманципанток, Кобринської, Кобилянської запали глибоко в жіночі серця, і оце пря-

кими знайомствами як Олександр Кошиць, Михайло Гайворонський, знаходив засіб, що сколихував українську душу до глибин і заставляв чужинця в припливі неконтрольованого захоплення красою й стихійною силою цієї пісні ставити на папері речення: „Чудово! Наші хори можуть іти вчитись до українців”.

Прозаїчна, буденна праця скріплена почуттям обов'язку й відповідальності перед судом історії, окрилена любов'ю до традицій предків, давала перші результати. Із хаосу непевності й супереч-

них хотінь зарисовувались релієвно осно-
ви цілеспрямованої спільноти.

— — — — —
Найсильнішим аргументом у проповідницькій і виховницькій праці все був особистий приклад. Він говорив про силу голошених ідей та щирість проповідника.

Отець Володимир із дружиною здали блискуче іспит перед допитливими очима тих, що їх вони вели через повних 25 літ. Доказ? Це їхні діти — Роман і Люба.

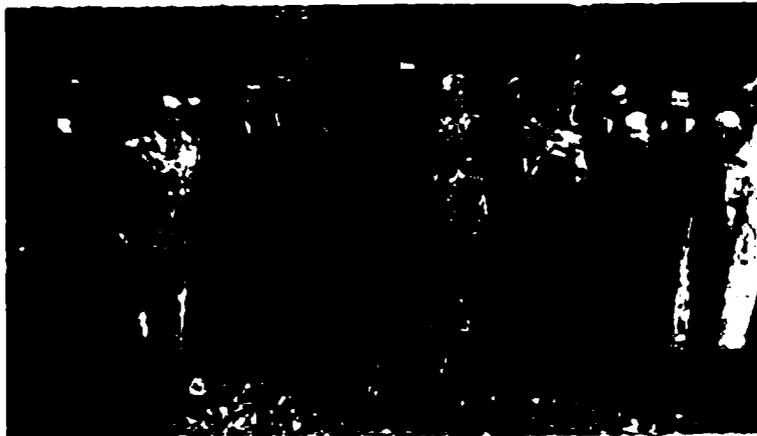
Завдяки батькам, оцих двоє молодих людей, одержали бездоганну високошкільну освіту (бо чи ж більшість вікових лихоліть і терпінь українського народу не діялись тільки через відсутність справді освіченої інтелігенції?). Ті ж са-

Із любов'ю опускаються майстерні руки Люби на фортеп'янові клавіші і чудові звуки української пісні полонять слухачів.

Із гарячим блиском в очах заявляє Люба — голова Українського Клубу на університеті — своїм не-українським колегам: Я українка!

Закінчились блукання. В золотому розквіті народжується ранок...

— — — — —
Двадцятьп'ять разів падало листя з дерев і народжувалось знов. В волоссі з'явилися срібні нитки й плечі пригнулись під вагою турбот і обов'язків. Коли біля вівтаря о. Володимир повертається, поворот цей затратив уже багато зо своєї вояцької різкості, коли йдуть у двійку

Ст. п. Олександр Кошиць з Дружиною після Богослужби в Свято-Софіївській церкві

мі батьки заціпили в юних серцях, крім пошани до прибраної Батьківщини, почуття традиційної пов'язаності з духовними надбаннями предків.

Це все створювало передумови для ідеальної та співвимірної синтези двох духовостей, вчора й сьогодні, в духовість завтрішнього. Під умілим керівництвом виростав новий тип людини, для якої минуле джерело сили для походу в майбутнє, а не застрашлива, непроглядна занавіса безгрунттяства.

У висліді цього, сьогодні, з юнацьким ентузіазмом крокує Роман у авангарді молоді — архітектів завтрішнього.

з Пані-Маткою вулицею, чи Ви не думаєте, мій молодий друже, що цей хід багато повільніший, чим скажімо, Ваш?

Та все це не має жодного значення. Коли станете говорити, Ви забуваєте про Ваші спостереження. Перед Вами очі, що все ще горять молодечим огнем, перед Вами проблеми й енергія, що могли б бути теж Вашими.

І цікава річ. Коли зупинитесь думкою біля Свято-Софіївської Церкви й монреальської Православної Громади, і перед Вашими очима стануть живою фільмою пробігати контури речей, облич і подій — Ви стверджуєте, що всі вони,

без виїмків, несуть на собі невідлучну печать духовості й творчих зусиль оцих двоє, сьогодні крихких уже, людей, які поставили так багато особистого щастя й сил у службу майбутньому.

І Ви склонні забути в цей мент про осінь. І хід о. Володимира й Пані-Матки стає рівніший. А в тім: Вони вже не самі. Пружними кроками прямує вслід Роман і Люба і більше. Десятки й сотні — покоління завтрішнього.

Д. Кислиця

Перші дні в Канаді

Перший транспорт законтракованих до лісових робіт переміщених осіб прибув до Канади 31-го липня 1947 року. Пароплав „Дженерал Стюарт” причалив до Галіфаксу о 8-ій годині ранку. Земля канадійська виглянула з-за туману лише за кілька хвилин перед тим. А то була вода все та вода.

Перші хвилини, години — все незвичайно здібний і енергійний педагог п. ті, і дуже не таке. Здовж берега — сила-силенна морських чайок (меви), їх голоси тривожать душу: чи щастя віщують вони, чи недобре щось?... Ледве встигли пришвартувати пароплав, як межі тисячею лісорубів на палубі з'явилися уповноважені від фірм, „Абітібі” і „Грейт Лейкс”, а серед них один, що говорить по-українськи. І говорить так вільно, так привітно — по братньому. Це був пан Іван Присунька. Його так і обступили-облипли з півтори сотні українців, що були в цьому транспорті. Не міг відповісти всім і на все. Мило усміхаючись, обіцяв відвідати всіх нас при роботі. Слова дотримав: відвідав не раз. Більше того — продемонстрував нам фільм з нас самих же: наші рухи на пароплаві, вивантаження з пароплава на землю — аж до пасажирського потяга на станції Галіфакс.

За час війни в Європі всі звикли, що на станції поліція має перевірити всі наші бебехи й кишени (дехто до цього привикав двадцять років — в ССРСР), а тому

цілком спокійно чекали того перегляду й тут. Навіть розглядалися, трохи нервуючи: коли почнуть? Та були всі розчаровані канадійськими „непорядками” — перегляду чи обшуку так і не було. Канада ще не доросла до рівня європейських здобутків культури і цивілізації... Замість мати до нас претензії, адміністрація видала кожному з нас по п'ять долярів — на подорожні видатки. З цього й почалося все нове: помаранчі, яблука, солодоші, цигарки тощо. Одне слово — розкіш, в Європі тоді незнана. Настрої — просто п'яні. Трудно вірити, що це не сон. У вагоні — багаті страви. Видають уже на рахунок наших заробітків.

Озера, ліси. Ліси, озера. Французькі — не надто мудрі — ферми, невеличкі селища і залізничні станції. На кожній — хоч один земляк є. „Звідки ви, бойси?.. Як ви любите Канаду?..” А подекуди: „Ще не раз заплачете за піснів бульбов у краю...” Серед нас — п'янка атмосфера. Захоплені ласощами, мрією про багату провінцію Онтаріо, свої доляри і незалежне від ДП-кухні життя.

Минула в дорозі ніч і перший день. Стаємо нормальніші, починаємо думати-розважати. Уже цікаві знати про діла наших земляків у Канаді. З хвилюванням наближаємось до Монтреалу: Хто там є? Які там українці, що вже давно в Канаді?

Ще не зайшло сонце, як ми на околиці Монтреалу. Потяг спинився на пів

години, але простояв — аж дві. Дуже добре, що так сталося. Нас уже виглядала невеличка нескупчена купка людей. Переважно священники. Кілька в спеціальному чорному одязі, а один — осторош від них (із дружиною, як дізнались ми пізніше) — у звичайному костюмі. Він на голову вищий за священників у чорному. На вигляд — бальзаківського віку. З великою лисиною на голові. Лице — особливо розумне, постава гідна, очі спокійні, але проникливі — бачать глибоко. Розпитує з великим тактом, слухає з батьківською увагою, тепло й увітливо. Священники в чорному якось мимоволі опинилися без „авдиторії”. Потім вони відкликали набік одного з „лісорубів” — о. Гаврилова. А потім ще й ще відкликали. Підходили й питали: „Ви сте католик?” або „З якого сте повіту?” Хто не католик, з тим не говорили. Хто не з „повіту”, того минали. Наслідок: ніякова атмосфера, майже всі ми поставали вже не тільки мимоволі, а й свідомо півколом перед кремезним лисим священником, що на голову вищий за інших, говорили з ним і з його дружиною, а також з учителем монреальської гімназії, Томашуком, який стояв тут же.

Тут не було мови про повіти чи інші позаобов'язкові при першому знайомстві справи. Хто бажав, отримав від священника, отця протоєрея Володимира Слюзаря, візитівку. Від мене о. Володимир ніби ненароком дізнався про мій фах (крім „фаху” лісоруба), а в зв'язку з цим, виявив і спільного знайомого — покійного проф. В. Сімовича, з яким я працював у львівському університеті, а о. Володимир колись був учнем його, проф. В. Сімовича, в Чернівцях.

Так не зчулися, як проминуло дві го-

дини — і було жаль, дуже жаль було розлучатися.

З лісу, з місця контрактної праці (про умови і почування не дозволяє мені писати тут моя власна цензура...) десь на другий же день по приїзді (3. 8. 47) пишу широкого листа до свого першого приятеля в Канаді — до о. прот. В. Слюзаря. Дуже скоро дістаю відповідь: „Вашого сердечного, щирого — хоч і невеселого — листа одержав. Мені надзвичайно... пишу негайно листа до о. прот. С. Савчука, голови Консисторії нашої Церкви, заступника голови КУК, і прошу, щоб заопікувався Вами...” Лист був досить довгий і теплий.

Маючи рекомендації з Європи від проф. Д. Дорошенка, я вже перед одержанням згаданої відповіді (на самому початку серпня 47 р.) написав листа до о. прот. С. Савчука, від якого одержав майже негайну відповідь — в кінці жовтня 47 р. З цього листа наводжу тільки найзворушливіші і найтепліші слова: — „не знаю, як Вам можна допомогти”, „Ви зобов'язані... працювати в лісі... „коли б я довідався про якусь працю, що більше підходить Вашому фахові, я зараз дав би Вам знати”.

Тепер — листопад 1951 р...

З нагоди 25-річного ювілею Української Православної Парафії в Монреалі, парафії, на чолі якої стояв і стоїть о. протоєрей Володимир Слюзар, мій перший приятель у Канаді, висловлюю найсердечніші побажання дальшого розросту і зміцнення цієї твердині православного життя в Монреалі. Батькові громади — о. прот. В. Слюзареві — довгих літ і здоров'я бажає

Д. Кислиця.

І. Сердюк

В Монреалі шанують українські релігійні традиції

У деяких українських православних церквах Канади часто - густо нехтують українськими релігійними звичаями. Наприклад, в Україні є прадавній звичай: у великодню ніч не спати, бо то гріх, а треба дождати Христа. Не зважаючи на це, часто великодні відправи відбуваються ранком і більшість людей, зустрічаючись під церквою десь о 6-й годині ранку не знають, як вітатись: Христос вос-

в нас прийнято все восхваляти, але я не можу дуже хвалити монреальську церкву: вона занадто мала для тієї кількості людей, що є в Монреалі. В цю великодню ніч вона не могла вмістити всіх бажаючих помолитись і багато людей змушені були стояти під церквою. Та не зважаючи на це, вона для монреальських українців є найбільшою і найулюбленішою установою. В церкві нема бандерів-

Досвід у розмалюванні писанок передається з покоління в покоління теж і Монреалі.

крес о 12-ій, а тут іще плащаниця серед церкви лежить...

Та на цей Великдень я вирішив відвідати Монреаль — найбільше місто Канади. Там я довідався, що о. прот. В. Слюзар не керується засадою, що було добре й гарно в Україні — те ніяк не надається в Канаді. В Монреалі відправу коло плащаниці розпочали за старим українським звичаєм коло 12-ої години ночі. Після того з церкви вийшли всі люди і зайшли до неї аж тоді, коли під церквою було тричі проголошено „Христос воскрес!”

ців і мельниківців, ані східняків і галичан. Там були лише: воскреслий Христос і віруючі українці. І це почувалося в церкві, це почувалося серед багатьох тих нещасливих, які не змогли в неї протиснутись і стояли в коридорі, на сходах і надворі. Треба було спостерігати, як сяяли очі в кожного, коли всі віталися за гарним українським звичаєм: Христос воскрес! — Воістину воскрес! Воскресне й Україна! І як ніхто не сумнівався в тому, що Христос таки воскрес, так не сумнівається, що й Україна, перетерпіла вже, зда-

ється, всю Голготу, скоро таки воскресне і засяє світлом життя і щастя.

Наша стародавня звичка христосуватись має не тільки релігійне значення. Я спостеріг у Монреалі таку сцену: підходить один чоловік до свого „ворога” і говорить: „Христос воскрес! Воскресне Україна! Нехай між нами воскресне згода та не буде більше ворожнечі!” А той, його „ворог”, у відповідь на це, обнімається і чоломкається з ним і говорить: „Воістину воскрес! Воскресне Україна! Прошу зайти до мене на свячене”. І так не стало двох ворогів, а знову стали два друзі.

Приглядався я, приглядався до всього в цю Великодню ніч у Монреалі і признаюсь, що просто забув, що я не в Укра-

їні, а в Канаді.... Особливо новоприбулі почували себе тут, як удома, бо вони не відчули тут чужих, накинутих нам, звичаїв. Вони відчули, що це був справді український Великдень. І в цьому велика заслуга о. прот. В. Слюзаря. Він таки дбає (часом навіть більше за деяких новоприбулих!) про збереження українських звичаїв у нашій церкві і робить її не тільки українською за назвою, а й за змістом.

Українська православна церква на чужині робить величезну роботу: вона навчає нас вірити у найвищу Правду — Бога, любити свого ближнього, свій народ і свій край. Ось чому можна сміливо закликати: нашим найпочеснішим обов'язком є підтримувати морально і матеріально нашу церкву на чужині.

Українська Автокефальна Православна Церква

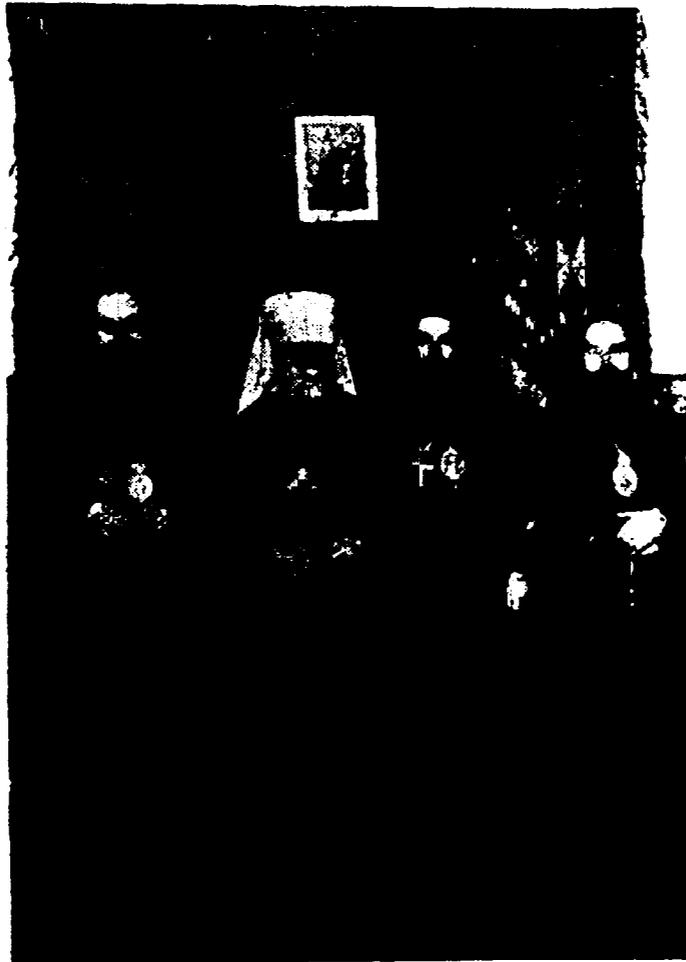
Українська Православна Церква веде свій початок від хрещення Русі-України року 988 при князі Св. Володимирі Великому. Від 988 до 1686 р., себто на протязі 700 літ, була вона, як Київська митрополія, канонічно підпорядкована Царгородському патріархові. Тільки на ділі залежність ця, що виявлялась в поставленні чи благословенні на поставлення митрополитів, була такою незначною, що фактично, у своєму внутрішньому житті, Українська Православна Церква була як би автокефальною, тобто незалежно управлялась і будувала своє життя. За цей час Київська Митрополія поширила світ християнства на землі, де повстала і вросла потім Московщина, куди з упадком під навалю татарською, Київської Держави митрополити Київські перенесли навіть свою катедру. А коли вони почали тягнути руку за Московію і в політичному відношенні, то це привело врешті до поділу митрополії на Київську і Московську, що сталося 1458 р.

Від 1458 до 1686 р., протягом 230 літ, Українська Православна Церква, не дивлячись на несприятливі умови політичні в житті українського народу, виробила найбільше особливостей в національно-церковному житті українського народу, а саме в устрою церковного життя, в духовній освіті, в Богослужбах, церковно-релігійних звичаях народнього побуту, у внутрішньому сприйманні Христової віри. Національно-релігійна відпорна сила Української Православної Церкви, особливо виявилась в ХУІ — ХУІІІ вв. в боротьбі її з унією та католицтвом, за якими стояли і державна польська влада і магнати та взагалі пануючі і володіючі верстви тодішнього суспільства в Польсько-Литовській державі.

Року 1686 сталося підпорядкування Київської митрополії московському патріархові, якому царгородський патріарх відступив Київську митрополію. І від того часу почалося повільне нищення особливостей в житті Української Православ-

ної Церкви. В складі Церкви Російської вона мусіла служити політичним цілям російської держави та з Церкви народної, національної, яка була у віках попередніх, стала для українського народу офіційною, урядовою, державно-російською. В зв'язку з цим підупав зовсім моральний вплив Церкви на народ, під-

ні не знайшов зрозуміння цей відродженський рух в церковному житті українського народу. Будучи в більшості національно чужі українському народові, а головне виховані в умовах залежності Церкви від держави, якою була для них велика і неподільна Росія, єпископи в церковному українському рухові теж вбача-

Святіший Синод Української Автокефальної Православної Церкви на еміграції. Стоять зліва: Архієпископ Михаїл, Митрополит Полікарп, Архієпископ Мстислав, Єпископ Платон

упала, або пішла на інші шляхи, в значній мірі й побожність народу.

Національне відродження українського народу, з розвалом російської імперії в 1917 р., хвилями своїми оповило скоро й церковне життя народу та на превеликий жаль, посеред тодішньої вищої церковної ієрархії, себто єпископату, на Украї-

ли найперше посягання на єдність Росії, тобто дивились на справу церковну під кутом зору політичним, а не церковно-релігійним.

Всеукраїнський церковний собор в Києві 1918 р., хоч скликаний був з ініціятиви українського національного духовенства і громадянства, опанований був ро-

сійською реакцією, на чолі з російською ієрархією. Їх політичні тенденції, виразно скервані на користь Москви, хоч Московщина після жовтневої революції 1917 р. була вже під большевицькою владою, спонукали українську державну владу зайняти виразне становище в справах Української Церкви. Підчас осінньої сесії Церковного Собору міністр ісповідань за гетьманської влади Ол-дер Лотоцький склав урядову декларацію на соборі, в якій заявив волю Уряду, що Українська Православна Церква мусить бути автокефалією. Хто ж з ієрархії на це не погоджується, може залишити Україну. Після зміни уряду в грудні 1918 р., коли гетьмана було усунено, а прийшла Директорія УНР, не змінилося становище української державної влади у відношенні до справ церковних. Вже 1. січня 1919 року виданий був урядом закон про Автокефалію Української Православної Церкви, а б. міністр ісповідань Олександр Лотоцький, на чолі дипломатичної місії в Царгороді, повів переговори з Царгородською патріархією в справі признання автокефалії Української Церкви. Падіння державности України, з навалою большевицькою, унеможливило ці переговори.

Впертість у засліпленні московських ієрархів, які відмовляли висвятити українських єпископів, та канонічні санкції, якими почали вони переслідувати українське духовенство, були причиною трагічних подій в житті Української Православної Церкви в жовтні 1921 року. Тоді висвячено було руками священників український єпископат, бо духовенство й вірні, які боролись за національну свою Церкву, не мислили Української Церкви без єпископів. Цей, суперечний з канонами Східної Православної Церкви, акт поставлення єпископів, посилаючись на практику перших трьох віків в Олександрійській Церкві, було допущено як виняток, в тяжких обставинах положення Церкви без єпископату. Надалі, як було ухвалено тоді ж, в час Покровських Збо-

рів 1921 р., належало триматися канонічних правил щодо висвяти єпископів трьома, або двома єпископами.

Як і треба було очікувати, утворення ієрархії поставленням пресвітерським, суперечним з діючими канонами, дало зброю в руки ворогів церковної незалежності українського народу. Взагалі в цей час в Православній Церкві на Україні кипіла боротьба різних церковних течій. Живе тіло Церкви роздиралось на часті. Советська влада, не дивлячись на відділення Церкви від держави, широко встрявала в церковно-релігійне життя, розкладаючи його підсичуванням боротьби живоцерковців проти тихонівців, тих і других проти автокефалістів і навпаки. Підтримуються течії українського оновлення (єп. Погорілко) і українського тихонівства (єп. Булдовський). В лоні самої Української Автокефальної Церкви провадиться розкладова робота творенням, напр., „Діяльної Христової Церкви”, та інших угодкових до влади течій, які доводять врешті до позбавлення митрополичої катедри самого митроп. Липківського на соборі 1927 р., з тим, щоб далі, протягом небагатьох літ, зліквідувати і саму Українську Автокефальну Церкву, як зрештою зліквідувана була на Україні взагалі Православна Церква. Не було там перед початком другої світової війни жадного чинного єпископа, навіть самої Московської Патріаршої чи т. зв. Тихонівської Церкви, що залишилась була в цілому ССРСР як єдина Православна Церква, після згоди бути на послугах влади місцеблюстителя патріаршого престолу Московського митрополита Сергія, від серпня 1943 р. — патріярха.

Не було допущено на східні українські землі в час окупації Західної України советською владою в 1939-41 рр. жодного єпископа з Західної України, а навпаки, до Західної України прислаано було з Москви, як око уряду і місцеблюстителя пратріяршого престолу, митрополита Николая, що осів в Луцьку, та

підсилено московську ієрахию на Західній Україні висвяченням в Москві в єпископи архимандритів з Волині Дамаскина Малути і Пантелеймона Рудика, останнього на єпископа Львівського до Галичини. В перший рік війни Німеччини з ССР, коли большевики від літа 1941 р., все відступали на схід, залишаючи українські землі, українці мали змогу знову взятися до розбудови свого національно-церковного життя. Можна сказати, що ні в одній ділянці свого духово-культурного життя за цей короткий час не вдалось українцям зробити більше, як в ділянці церковній. Р. 1942 висвятою єпископів в Пінську, Києві, Луцьку утворено було українську православну ієрахию, заперечувати благодатність і канонічність якої може тільки або неук в канонічному праві і церковній історії, або з політичних мотивів вороги українського православного народу.. Ця ієрахию походить від преемственно-благодатної і канонічної ієрахиї Православної Автокефальної Церкви в Польщі, два ієрархи якої, Владика — Александер, Архиепископ Польський і Пінський (нині митрополит) і Полікарп, Архиепископ Луцький і Ковельський (нині митрополит), з благословення свого Кіріярха Митрополита Діонісія, згідно з канонами Православної Церкви (пр. 4 і 6. I. Всел. соб., пр. 1 св. Апостолів), висвятили для Української Церкви перших трьох єпископів 8 — 11. лютого 1942 р. в Пінську.

Відродження Православної Церкви в Україні, з обсадженням головних катедральних міст українськими єпископами, широко розвинулось в р. 1942. Відкривались парафії, висвячувались нові кадри духовенства, відбувались позакривані та попереблювані за безбожницької влади на магазини, кіна, клуби — храми Божі. Правда, це відродження затьмарено було появленням на Україні т. зв. Автономної Церкви, єпископи якої, відколовшись від свого Кіріярха митрополита Діонісія та визнавши над собою, за советської влади

невільно на Західній Україні, і за німецької окупації добровільно на цілій Україні, зверхність Московської патріярхії, утворили розкол в Православній Церкві в Україні. Митрополит Олексій, що очолював цю групу, зрозумів тяжкий гріх розколу у відродженні Церкви Христової посеред українського народу і тому підписав з делегатами від Собору Єпископів Української Автокефальної Православної Церкви архиепископом Ніканором і єпископом Мстиславом 8. жовтня 1942 р. „Акт церковного поєднання”. Але ж частина єпископів-автономістів (Симон, Пантелеймон, Веніамин, Антоній і др.), підтримана німецькою адміністрацією на Україні, не допустила до переведення „Акту поєднання церков” в життя, з такою безмежною радістю зустрінутого в українському народі.

Наприкінці 1942 р. та на початку 1943 р. та ж адміністрація змінила віковичний устрій Української Православної Церкви, розбивши її на незалежні одна від другої частини по генерал-комісаріятах України та підпорядкувавши єпископів генерал-комісарам. Як відомо, недовго це потривало, бо скоро прийшла катастрофа. Але ж внесло це розстрій в церковне життя і також затамувало його розвиток. Антиканоічний устрій впав з залишенням України німцями, а одночасно й з емігруванням на Захід ієрахиї, знаної кількості духовенства і тисяч вірних Української Автокефальної Православної Церкви.

Перших півтора роки на еміграції, до капітуляції німців, єпископат і духовенство Української Автокефальної Православної Церкви не мали доступу до широких тисячних мас своїх вірних, депортованих з України, полонених, політичних емігрантів і т. д., бо влада не допускала їх до духовної опіки над вірними і тримала скупчено в одному осередку. В цім часі ієрахию змогла тільки відбути перший собор, єпископів на еміграції у березні-квітні 1944 р. у Варшаві. На цьо-

му соборі, під головуванням митрополита Полікарпа, прийнято було тимчасове положення про устрій Української Автокефальної Православної Церкви на чужині та вибрано Свящ. Синод, як виконавчий орган Собору Єпископів.

З кінцем 2-ої всесвітньої війни, коли територія Німеччини зайнята була військами аліантів, в окупаційних зонах американській, британській і французькій єпископат Української Автокефальної Православної Церкви, який увесь, в числі 12 єпископів, знайшовся в цих зонах, отримав можливість розпочати, разом з духовенством УАПЦ, церковно-релігійну працю посеред православних українців. Духовною опікою все більше й ширше огортала ієрархія своїх вірних, починаючи з літа 1945 р., 14 — 17. березня 1946 року відбувся в Еслінгені другий Собор Єпископів Української Автокефальної Православної Церкви на еміграції. Взяло в цьому участь 9 єпископів (троєх не прибуло з тих чи інших оправданих причин). На Соборі Єпископів прийнято було ряд істотних постанов в житті УАПЦеркви та переведено організаційні роботи в положенні Церкви на еміграції.

В організаційному порядку церковного життя УАПЦ на еміграції належить відмітити Соборне Послання Єпископату до духовенства і вірних, в якому єпископат закликає до тісної співпраці усі частини тіла церковного в дусі давніх соборних традицій Української Православної Церкви. Митрополитові Полікарпові Собор Єпископів признав, згідно з пр. 34 св. А-

постолів, права Обласного Митрополита, який являється Первоієрархом до Всеукраїнського Помісного Собору та головує на Соборі Єпископів і в Свящ. Синоді. Переведено було нові вибори до Св. Синоду та розподілено між єпископами території в окупаційних зонах для духовної опіки на них і Церковного Управління.

В турботах про дальшу долю дорученої Богом української православної пастви Свящ. Синод Української Автокефальної Православної Церкви звернувся з меморандумом до Організації З'єднаних Народів та до Урядів християнських великих держав у справі унормування правного положення емігрантів та розселення їх трудовими громадами з забезпеченням церковно-релігійної опіки та культурно-духового розвитку на основі української національної культури попередніх віків.

Історична доля, яка у віках минулих так тісно зв'язала український народ з його Православною Церквою і вірою, нині ставить ті ж завдання перед Українською Автокефальною Церквою на чужині: зберегти душу народню в умовах може найтяжчих, в умовах відірваності від народньої гущі і рідної землі, посеред чужих вір і чужих народів, в тяжких обставинах економічного і політичного теперішнього життя. Як же потрібна для цього єдність в Церкві, братерська згода і любов, повна свідомість внутрішньої і зовнішньої дисципліни...

Передрук із Українського Православного Календаря за 1947 рік.

† *Михаїл,*
Архiepиcкoп Тoрoнтa й Схiднoї Кaнaди

Християнство в Україні та його вплив на церковно-народню культуру

Віаки з доповіді, виголошеної в Вінніпегу, літом 1951.

Коли та як з'явилось християнство на Україні?

Першим проповідником християнства в Україні був, згідно зо скупими історичними джерелами, св. Апостол Андрій Первозванний. Із Східної Азії він кількома наворотами відвідував грецькі колонії на побережжі Чорного моря та на Криму й дуже правдоподібно запускався теж при тому багато дальше, на північ, у землю скитів. Літописець Нестор розказує про побут св. Андрія Первозванного на Київських горах, його благословіння та пророчі слова про славне майбутнє цього першого центру християнства на Сході. Християнство поширювалось у Скитії скорими темпами. Вже в 3-ому столітті по Христі в Скитії була створена ціла епархія з єпископом на чолі. В першому Вселенському Соборі в Нікеї, 325 р., брав участь, за історичними даними, єпископ Скитії.

Наїзд гунів у 5 ст. п. Хр. привів до падіння скитської держави. Багато скитів було винищено, решта подалась частинно на захід, а частинно в лісові околиці, на північ. Там скити зустрінулись і перемішались із поганськими лісовими племенами і багато з них навернулось знов до поганства. Все ж таки частина, хоч і може невелика, залишилась християнами, передаючи основи віри з покоління в покоління, аж до часів, коли почала занотовуватись історія Київського князівства. Літописець записав такий характеристичний факт про похід київських князів Аскольда і Дира на Царгород: Коли Аскольд і Дир підплили зо своїми дружинниками під Царгород, царгородський патріарх з народом стали

молитись Богу про спасіння. Він узяв ризу Богоматері й опустив її в Босфор. Зразу зірвалась на морі величезна буря й потопила багато кораблів. Серед дружинників було багато християн і ці порадили князям прийняти св. Хрещення. Море успокоїлось і князі вернулись у Київ християнами. Вже в цей час у Києві існувала ціла громада християн із цервою св. Іллі на Подолі. Священики були все ще з греків, і побіч киян обслуговували теж грецьких купців, що заїздили доволі часто в Київ.

Княгиня Ольга познайомилась із основними вченнями християнської віри в своєму рідному Києві. Щойно пізніше поїхала в Царгород, щоб там прийняти св. Хрещення.

Серед бояр князя Володимира було вже багато християн. Сам Володимир, у час, коли ще був поганином, дуже шанував поганських божків. Одного разу, йдучи за підшептом поганських жерців, Володимир намірився принести Перунові в жертву юнака-християнина, сина боярина Федора. Федір не захотів віддати сина й оба схоронились у своєму домі. Розлючена юрба завалила боярський дім і боярин разом із сином згинули в руїнах.

Мученича смерть цих двох християн можливо й була переломовим моментом у житті цього гуманного по своїй природі володаря, що заставив його переініти свої погляди на християнську віру. Справа полегшувалась до певної міри тим, що вже й перед тим Володимир доводилось зустрічатися з елементарними законами християнського вчення, чи

то через пам'ять своєї бабуні, княгині Ольги, чи то за допомогою грецьких священників із церкви св. Іллі.

В 988 році наступив історичний мо-

Благодійний вплив християнства на українську культуру

Кожний народ відзначається своєю культурою. Культура являється дзеркалом не тільки матеріальних надбань народів, а і її вартостей морально-духових, тобто -- і віри.

Коли переглянемо історію культур народів, не важко ствердити, що віра завжди була одним із основних рушіїв та керм розвитку народів. Вона впливала на характер людей, обумовляла їх поведінку та взаємовідносини. Віра була і є джерелом впливу на мораль, на здібність сприймання, переживання і розв'язування духових та матеріальних проблем одиниць і народів. Для приміру візьмім, хоча б, ізраїльський народ.

Розвиток ізраїльського народу обумовлений був на протязі віків вірою-законом, що дано було йому на горі Синаю.

Згідно цього закону - віри ізраїльський народ жив, розвивався, унормовував взаємовідносини й свою культуру. Закон же цей виразно був спрямований проти таких ділянок культури, як, приміром, образотворчість, чи скульптура. Не дивно, отже, що ізраїльтяни не виплекали цього мистецтва. Історія його нам не подає імен образотворчих мистців.

І навпаки: віра та її закони старинних греків, виразно спричинилися до розвитку якраз цієї штуки.

Ще як погани, плекаючи віру в „богів-людей“, греки досягли вершини цього мистецтва. Чому? Бо віра їхня була стимулом до цього.

Стараючись „обожествити“ своїх богів-людей, греки змагали до надавання цим „надприроднім людям“ надзвичайної краси.

Це був своєрідний вияв містицизму, який втілювалося в ідеально-гармонійних, фізичних формах людського тіла.

Володимир разом з усіма киянами охрестився в Дніпрі. Християнська віра грецького обряду стала панівною вірою кияно-української держави.

В зв'язку з цим грецький народ і видав такі мистецькі сили того часу, як Фідей та інші.

Подібні докази ми зустрічаємо в Єгипті, Сирії та в Римі.

Із приходом доби християнізму, християнській культурі вступається культура поганського світу. Яка ж причина цього явища? Віра. Віра Христова.

Під благодійним впливом Христової науки душа народів убагороднюється, міняє своє первісне обличчя, стремить до здійснення Божого закону, віри-ідеалу.

Усе мистецтво набирає прикмет християнської духовости й культура розвивається під знаменем Божественної науки — Євангелія.

Мистці, як Рафаель, Рубенс, Да-Вінчі, Моцарт, Бетовен, Бах і десятки інших, що прізвища їх знані нам з історії всегранної культури середньовіччя, — силкуються вселити в свої твори безсмертність душі. Мистецтвом вносяться до Бога-ідеалу, то ж не дивно, що твори їх вічні, — незрівняні до нині.

Який же вплив мала Віра Христова на нашу народню культуру?

Пригадуючи Скитську та Гунську доби, мусимо ствердити, що виразних доказів про культуру того часу не маємо. Отож і говорити про евентуальну зміну її під впливом християнізму було б важко. Осмілюємося лише ствердити, що греки-християни, перебуваючи на наших землях в цілі торгівлі, силою факту залишали поруч віри Христової і надбання своєї християнської культури.

Виразним же впливом християнської культури на наші землі помітні часи перед і, особливо, по охрещенні Русі-України.

Євангельська мораль все більше й

більше просякає в душу нашого народу. Встановлюється закон Божественної науки, а в парі з тим і соціальний закон. Право помсти (на взір „око за око, зуб за зуб“) вступається всепрощенню й любови ближнього. Явища самосуду ступнево переходять до неповоротної історії давнини, а на їх місце приходять порядок-правосуддя. Рабство, хоча й ніколи не позначалося у нас дослівним значенням цього слова, з приходом Христової віри зникає, майже, цілком. Лише під впливом західнього феодалізму якийсь час існує т. зв. служальство, але й слуги користають із людського права, опертого на православній вірі. Віра ж наша виразно окреслює людський закон, однакові завдання та ідеал людської душі перед Богом, рівність людей як творива Божого, однакову їх відповідальність за працю над здійсненням Царства Божого.

Те, що нарід наш завжди й тепер бореться хоч би з найменшим проявом поневолення, як з явищем незгідним із правом Божим, — найкраще свідчить про його глибоке розуміння науки Божої.

У той же саме час зникає і багатоженство. Зростає мораль родинного життя та супружчої вірності. Підноситься високо авторитет батьків і старших. В народі запановують чесноти правдомовства та довірливості, щирості та гостинності, лицарськості та належної скромності.

Отже: віра Христова ублагороднює душу нашого народу, а нарід, з черги, творить на її засадах свою окремішню культуру.

До такого стану спричинюється в першу чергу наша Православна Церква з її монастирями, на чолі яких стояли віддані сини батьківщини в особах духовенства, чернецтва та вірних мирян.

Відчуваючи благодать Божественної науки, народ беззастережно гуртується навкруг своїх святинь. Дбає про них, дожить ними, як Божественними й народ-

ньо-національними святостями. Народ вірить, що установив їх сам Христос для помноження Царства Його.

Тому й не дивно, що всі свої зусилля вкладає у побудову своїх святинь та прикрашення їх. Церква ж — це Дім Божий, а коли так, вона не може бути буденною. Навпаки, мусить красою й формою дорівнювати хоч по-часті величності науки Божої.

Звідси й початок величавості святинь наших, що виражається монументальністю архітектури й всебічністю прикрас, звідси й все культурне життя нашого народу централізується навкруг наших святинь.

В зв'язку з цим, культура наша, хоч по-часті й запозичена від Греції разом з вірою, під покровом своїх церков і монастирів зростає, міцніє та набирає характеру й стилю притаманного тільки українській душі. Тобто: стає суто церковно-народною та національною українською культурою.

То ж не диво, що вже в початках християнства Руси-України будується такі монументальні святині, як Десятинна церква та Свято-Софіївський Собор. Цей останній, величністю та багатством своєї архітектури та прикрас високого стилю і якості, вже тоді являється грізним конкурентом царгородській святині цього ж імени.

Вияви стремління та духової наснаги нашого талановитого і боголюбивого народу породжує й своїх мистців. Першим визначним із них був св. Аліпій Печерський — іконописець. Цей фактор спричинюється до скорого унезалежнення нашої культури.

Будова та прикраси у формі всебічної орнаментики набирають своєрідного стилю і переходять до історії нашої культури під назвою Київ-печерського. Він вславлений своєю величчю, багатством, красою. Із нього користали свого часу й сусіди наші, а це вливає в нашу душу почуття благородної гордості за наше минуле.

Поруч із малярством і різьбою розвинулася орнаментация й вишивкова. Вона виявилася в прикрасах церковних одягів, і також гідна одної з галузей нашої культури.

Наші церковні співи (хоч і позичені частинно з Греції і від болгар) дуже скоро усамостійнилися. Поминаючи те, що прийшли на зміну поганським пісням, в скорому часі стали невід'ємною частиною своєрідної української культури. Ще й нині користуємося ними як київо-печерським, почаївським і т. д. напівами.

В дальшому — виходять на арену культурного здобутку, композитори, літописці, письменники, драматурги, філософи та ціла плеяда культурних одиниць, які черпають і опирають свою творчість на церковно-народніх проблемах.

Приміром, драматична творчість ще й до сьогодні користується формою т.зв. вертепів. А початком їх були містерії релігійного характеру, коліскою ж — мастири, так само, як науки й школи.

Впрочім, нема можливости в короткій доповіді охопити всю благодать впливу християнства на нашу культуру.

Одне, що належало б підкреслити, це те, що в парі зо зростом моралі, науки Божої, зростала та міцніла й культура не тільки нашого народу. І навпаки: занепад віри, атеїзм і сучасний антихризм доводили (а останньо й довели!) численні народи до моральної та матеріальної убогости.

Культура без душі — культура варварства, насильства. Плодом її — руїна.

Нема душі, — тієї Божественної благодаті, що зроджує шляхотну наснагу та взнеслі ідеї, — не може бути нестертності культури, а тільки її смерть.

У підсумках прийшлося б ствердити те, що сказане було на початку. Отож:

Християнізм — благодать Божа, якої вислідом була, є й буде глибока віра Христова серед нашого народу.

Віра, це основне джерело розвитку народу і його культури. При допомозі віри наш народ творив, розвивав і скріплював свою культуру. В ім'я Христа сementsував націю, як окремішню одиницю, заступлену всебічно здобутками своєї й світової культури.

Як член Христового Стада наш народ прямував і прямуватиме своєю культурою до здійснення світлого майбутнього стоїть Царства Божого.

Дарма, що ворог людства, безбожний на своїй землі і серед народів, щоб удомолох, на ім'я якому большевизм, старається про знищення його душі. Дарма! „Не скує душі живої і слова живого...“ (Т. Шевченко), бо Він Вічний. В цьому глибоко переконаний наш народ! Він вірить, бо „Віра спасає...“ Він бореться й боротиметься до перемоги Правди над злом, бо Правда — це Бог.

З нами Бог, розумійте всі народи, і покорятеся, бо ось з нами Бог!

Українська Церква в очах чужинця

Українська Церква в старі часи, особливо в козацьку добу, була на висоті свого розвитку та виконувала велику культурну і виховуючу місію поміж своїм народом. Її установи, устрій і обрядові особливості, що ведуть свій початок від соборноправності перших часів християнства, виділяють її поміж іншими християнськими Церквами. А що українці завжди мали хист до мистецької праці, то і церква відзначалася своєрідними мистецькими зразками у всіх галузях духової і матеріальної культури.

Та минувшину не все можна було пізнати в правдивому світлі. Російська історіографія все вишукувала „спільність” Православної Церкви та її установ, а то і просто узурпувала своє право на „зверхність”. Натомість польська історіографія понижувала українську Церкву, вишукуючи її хиби та використовуючи її промахи. Не раз тяжко буває віднайти її правдиве обличчя та дійсний стан без облудної політики услужливих сусідніх опікунів.

В цьому відношенні особливо цінний матеріал дають нам подорожі чужинців, що на власні очі бачили Україну та пізнали українську Церкву, що писали об’єктивно і правдиво, як це веліло їм справді християнське сумління та відповідальність не перед „власть імущих”, а єдино перед лицем і судом Всевишнього.

Один з найбільш обширних описів України, спеціально української Церкви доби Хмельницького, належить Павлові Алепському. Автор цей походив з міста Алеппо, в Сирії, та як секретар Антіохійського патріярха Макарія III. (1648 — 1672) подорожував, разом з патріярхом, по Україні в роках 1654 і 1656, пробувши на Україні разом 100 днів. Його Дневник був писаний арабською мовою, тому є немалі труднощі при перекладі. Знову в

англійській мові відомий лише скорочений переклад, при чім в багатьох місцях бракує якраз найбільш цікавих місць, які торкаються України (The Travels of Masagius, 1652 — 1660, London, 1936). За два роки приходить рівно 300 літ, від часу коли подорожник був на Україні! В його записках є відомості з історії, природи, підсоння, господарства, побуту, матеріальної і духової культури, суспільної опіки і т. д. Та найбільше спиняється він над церковним життям, зокрема говорить про церковні обряди, церковне мистецтво і архітектуру України.

Павло Алепський пише про Україну, як про „прекрасну країну, що повна мешканців і замків, як гранатове яблуко зерен”. Уперше вступивши на українську землю, переправляючись через Дністер у місті Рашкові, П. Алепський зразу помічає велику культурність населення: „Починаючи цим містом, себто по всій козацькій землі, ми помітили прегарну рису, що нас дуже дивувала: всі вони, за малими винятками, навіть здебільшого їх жінки та дочки, вміють читати та знають порядок Богослужби й церковний спів. Крім того, священники вчать сиріт та не дозволяють, щоб вони тинялися неукрами по вулицях”.

Не був це винятковий голос чужинця про нечувану в Європі поголовну грамотність українців перед 300 роками! Це стверджують також інші подорожники, як наприклад, посол Венецької Республіки до гетьмана Б. Хмельницького — Альберто Віміна в 1650 р., данський посол до Московії — Юм Юст в 1711 р. та ін. Цей останній писав, що по українських селах селяни грамотні і тому всі ходять до церкви з молитовниками.

Переїжджаючи через цілу Україну, П. Алепський відмічає велику упорядкова-

ність міст і містечок. Скрізь він бачив на міських площах вежі чи дзвіниці з годинниками, а на вільних місцях — водограї. В кожному місті побудовані лазні для мешканців та прекрасні будови — громадські, шкільні і церковні. Крім того: „В кожному, краю в кожному місті та кожному селі побудовані доми для бідних, старців і сиріт. Хто туди заходить, дає їм милостиню, — не так, як у Молдавським або Волоським краю, де вони юрбою ходять по церквах і не дають людям молитися”.

Про побут українців пише, що вони займаються торгівлю та улаштовують великі і численні ярмарки. На селі, крім агрикультури збіжжя, садів і городів, улаштовують штучні стави з рибою, млини і різні майстерні, тому „українці не відчують ніяких недостатків...” Населення добре виховане і моральне. Зокрема жінки „гарно повдягані, зайняті своїми справами, ніхто не кидає на них нахабним оком”.

Торкаючись церковної ієрархії та церковного управління, П. Алепський пише, що ще зі старокняжих часів на Україні (X—XIII ст.) „Київський митрополит мав під своєю владою й країну москвинів, але 60 літ тому (1594) кир Єремія Царгородський зробив архієпископа москвинів патріархом, щоб правив самостійно...” Не зайвим при цьому пригадати, що і тоді українська Церква була незалежна, лише формально визнаючи зверхність Царгородського патріярха. Лише наказом царя Петра Першого 1686., було неправно і насильно змушено український єпископат визнати зверхність московського патріярха. Одначе і тоді було застережено всі права та особливості української Церкви. Цікаво також відмітити, що і ця зверхність московського патріярха існувала всього 36 років. В 1722 році московська цивільна влада скасувала патріярхат і настановила так званий „Святіший Синод” на чолі з „оберпрокуром” — цивільною особою, що виконував роль поліційного наглядача. Таким

чином росіяни порушили правне і церковне становище православної єрархії, а тим самим святість, тяглість і приємственність цілої священної ієрархії!

Вертаючись до Дневника П. Алепського, відмітимо його особливий подив і признання для українського церковного будівництва і мистецтва, що відзначалася самобутністю та оригінальністю.

Вказуючи, що ціле населення України грамотне, відмічає велику освіту українського духовенства: „Серед монастирських (Київської Лаври та інших) наставників є люди вчені, правники, промовці, знають логіку й філософію та працюють над глибокими питаннями”.

Під час відвідування церков і приймаючи участь при самих відправах, П. Алепський зауважує, в кількох місцях свого Дневника, про особливості української обрядовості та літургічних звичаїв. Між іншим пише, що „всі церкви не мають лавок для сидження, навіть для єпископа. Можна побачити, що всі люди під час Богослуження стоять, як стіна, непорушно... І всі, за малими винятками, знають молитви з пам'яті”.

Одвідуючи військовий табір гетьмана Б. Хмельницького на річці Рось, коло Богуслава, автор пригадує, що „жорстокости поляків над українським населенням їм не помогли і Бог післав Богдана Хмельницького, щоби покарати гнобителів і визволити свій нарід з рабства. Як говорять, що коли нація дістанеться до безмірного панування над усім, то Бог дає пригнобленому народові силу, яка з корінням знищує рабство. Після багатьох боїв, козаки, на чолі з Хмельницьким, опанували цілу країну”. „Дня 21. червня (1654 р.) в Богуславі Антіохійський патріярх був зустрінутий великим гетьманом, якого вони (патріярх зі своїм почотом) дуже хотіли побачити... На другий день ми залишили Богуслав, переїхали через становище війська, яке було розташоване за містом. Гетьман запросив відвідати його в таборі. Накінець ми доїхали до його табору. Це було невелике

шатро, з якого гетьман вийшов зустрінути патріярха; гетьман як вояк став на коліна, а патріярх перечитав молитву за перемогу у війні, благословляючи його і його військо. Потім гетьман взяв патріярха за руку і ввів до шатра”.

Крім того, патріярх був прийнятий Б. Хмельницьким у своїй резиденції в Чигирині в 1656 р., до були на Службі Божій в церкві Успення Богородиці та на обіді в будинку гетьмана.

Загально про подорожування П. Алепський пише, що дорога через Україну йшла здебільшого серед численних садів, „що їм нема ліку” і „ланів збіжжя заввишки людини, неначе те море безкрає, широке та довге”. При тім занотує:

„О, яка це благословенна країна! Що за благословенний нарід. Який він численний!”

Описуючи Богослуження в українських церквах, П. Алепський особливо подивляється український спів. Підкреслює, що співаки на хорах співають з книг з нотами, в супроводі органів, а „голоси їх розносяться неначе грім”. В іншому місці, теж похвально відзиваючись про хоровий спів українців, каже, що від того співу „хиталися гори і долини”, с. т. так проймали слухача, що від того здавалося порушувалися стихійні сили природи.

Про самі церковні будови читаємо: „Ми мали нагоду відвідати маєстатичні церкви зимові, та літні, з пребагатими шкляними вікнами, які радували наші серця. Всі вони побудовані недавно, від часу, як „до керми прийшов гетьман Зиновій Хмельницький”.

Про церкви Успення Богородиці та св. Михайла, в Ободівці на Поділлі, пише, що вони „величаві, високі з 5 банями та високими відкритими дзвіницями”.

Церква в Гумані „велична, висока, з залізною банею, помальована гарною зеленою фарбою. Всередині дуже простора, вся розмальована. Над притвором гарна дзвіниця”. Рівнож „доми високі та гарні, в них багато округлих різнокольорових

вікон. Місто (Гумань) має 9 церков напричуд з високими банями”.

Відвідуючи Переяслав, П. Алепський з особливим захопленням описує „Велику нову церкву Успення Богородиці, побудовану з дерева. Будова ще не скінчена, але викликає подив глядача своєю хитромудрою формою, висотою, симетрією і своїми п'ятьма банями”. Далі автор каже, що церква в формі хреста, всередині має 12 луків, 4 вітгарі, 2 хорів, довкола церкви велика галерія з точеними поруччями.

Найбільше враження зробило на подорожників, розуміється, Київ та його святині. Згадуючи історію Києва і України, каже, що вона веде свій початок з передхристиянських часів, а від доби кн. Володимира Великого „це була незалежна держава”. В Києві „досі збереглися великі ворота з кам'яною вежою; їх зовуть Золотими, бо були позолочені... Місто було чудове. Печерський монастир розташований поза його мурами, а церква св. Софії — всередині, разом з Михайлівським монастирем, що стоїть проти неї та ще і до нині має баню, вкритою позолотою... Довкола них було багато великих прегарних церков, бо це місто було в старовину столицею королівства цих земель, як вони (українці) самі нам оповідали”.

З найбільшим захопленням П. Алепський пише про св. Софію в Києві: „Людському розумованні не сила її охопити — такі різноманітні барви її мармуру, такі їх сполуки, такий симетричний (ідеальний) розклад частин її будови, така безліч високих кольон, такі високі її бані і вся вона простора, має багато портиків і притворів... Будова її чотирикутна, вся склеплена з каменю, цегли та вапна, зсередини й назовні. Але з західного боку вона наполовину розвалена”. З дальшого, докладного опису св. Софії, довідуємось, що будова мала 2 вежі за заходу і галерейку навколо храму. Ціла будова складається з 7 нав повздовжних і 10 поперечних, з восьмигранними стовпами і

багатьма луками (арками). Стіни храму прикрашені „прегарними позолоченими мозаїками з чудовими орнаментами”, а також фігуровою мозаїкою „предивного дорогоцінного” мистецтва. Описуючи вигляд храму зверху-хорів, каже „лукив на галерії 30, а бань 10”. Назовні — „бань 18, великих позолочених хрестів на банях, на зубцях і похилому даху — 36. Велика баня міститься посередині і над нею інша (маківка) елегантна та легка баня для прикраси, на диво всім, що дивляться. Всі бані вкриті блискучою бляхою”. Дивується П. Алепський „звідки вони (українці) привезли мармур на ті великі кольони, що ззовні церкви, бо в цій землі не лупають мармуру”. Взагалі, на думку автора, ніде нема такого прекрасного храму, крім її іменниці — св. Софії в Царгороді!

Михайлівський золотoverхий монастир в Києві „дуже гарний та високий, з каменю, побілений вапном, її баня висока і вся позолочена”.

Докладно і з великим захопленням описує П. Алепський різьбу і мальовила іконостасу та загалом звертає увагу на замилювання українців до мистецтва.

Про іконостас св. Софії каже, що він „чудовий і величавий; він новий, черезмірно великий, глядач з дива не сходить, на нього дивлячись. Ніхто не має хисту його описати, такі гарні, різноманітні його різьби і позолота”. В Густинському монастирі іконостас св. Софії, ні Печерської Лаври — не можуть рівнятися, щодо повної досконалості з цим іконостасом... Ми досі ще не бачили гарнішої позолоти та малюнків... Ікони цієї церкви прекрасні, великі, чудові; роботи дуже талановитого мистця, котрий змалював ці образи так, що вони чудують глядача живістю облич, їхньою барвою та рисами, так що нагадують малюнки кретських греків”.

„В Києві серед козацьких малярів є багато майстрів-малярів, винахідних, що мають великий талант змальовувати людей такими, як вони є, вміють вони також змальовувати „страсти Христові з

усіма їх подробицями”. Така висока оцінка української культури, зокрема архітектури, різьби, реалістичного малярства, пісні, промислу (виробництво металю, шкла, кераміки), знаходить підтвердження також в інших писаннях чужинецьких подорожників (Див. працю автора „Чужинці про Україну”, 5-те видання, Авгсбург, 1946).

З України, через Путивль П. Алепський з патріархом поїхали до Москви, де були майже два роки. Побут свій у Москві П. Алепський описує в дуже непривабливих барвах, і то не зважаючи на те, що патріарх одержав у Москві великі подарунки. Про москвинів П. Алепський пише, що „всі вони, від великого до малого, мають п'ятий темперамент, а саме лукавство... Чужинцям нічого не скажуть... Життя москвинів дуже зв'язане, та ніхто з чужинців не може зносити цього, і людині все здається, ніби вона у в'язниці”. Загально про свій побут у Москві пише: „Жарти та сміх стали нам зовсім чужі, бо лукаві москалі підглядали нас і про все доносили. Бог хай спасе нас і звільнить від них! (Книга УП, розд. 1).

Інакше почули себе патріарх та його оточення, коли знову стали ногою на українську землю, під час свого повороту. Перед Києвом, ночуючи на березі Дніпра, П. Алепський записує:

„Цієї ночі ми спали на березі ріки, зовсім задоволені та спокійні, бо від тої хвилини, коли ми лише побачили Печерську Лавру, що здалеку вилискувалася своїми банями, та як лише до нас долетіли премилі пахощі цих цвітучих земель, наші душі затремтіли з радощів та втіхи, серця наші порозкривалися і ми розливалися в подяках Господеві Богові. Цілі два роки в Москві колода висіла на наших серцях, а розум був геть чисто стиснений і придушений, бо в тій країні (Москові) ніхто не може почувати себе хоч трохи свобіднішим і задоволеним, хіба лише ті люди, що там вирости, а всі інші, от хоч би ми, навіть ставши панамі цілої країни (як патріарх), ніколи не пе-

рестають бентежитися та відчувати в серці неспокій. Зате козацька країна була для нас наче б то наш власний рідний край, а її мешканці були нашими добрими приятелями та людьми, неначе ми самі”.

Було це 300 років тому. А в цьому році ми довідалися з советських офіційних повідомлень, що Москву одвідав сучасний антиохійський патріарх... В Москві високому достойникові показували не якісь там „Патьомкінські деревні”, а ціле місто „шасливих, веселих, прекрасно зодягнених людей”.

Антиохійський патріарх Олександр III, перед своїм виїздом з Москви в серпні 1951 року, подав до советської преси „заяву”, де читаємо: „Нам було приємно бачити церкви, заповнені молящими, квітучі монастирі, духовні академії і семінарії”. Звичайно гість підписав і советський „Заклик про мир” і не забув при цій нагоді згадати... Америку. Про найвищого репрезентанта православної віри вселенського патріарха Атенагора в „За-

яві” говориться, що „він одержав патріарший трон за допомогою американських правлячих кіл...” Далі антиохійський патріарх „буде радий, коли дві єпархії антиохійської церкви в Америці також включаться в справу боротьби за мир і будуть роз’яснювати простим американським людям правду про рух прихильників миру” („Правда”, Москва, 25. серпня 1951).

„Прості американські люди”, натомість в „Заяві” Олександра III нічого не довідалися про стан Української Православної Церкви на Україні. Чи там антиохійський патріарх бачив багато з тих церков, іконостасів, ікон, які з таким захопленням описував Павло Алепський, а які були у варварський спосіб підміновані, зруйновані і спалені московсько-советською „миролюбною” владою в 20-их і 30-их роках нашого віку.

Цікаво також, чи сучасний секретар антиохійського патріарха напише свій Дневник подорожі 1951 року так об’єктивно і правдиво, як його попередник Павло Алепський з-перед 300 років?

Улас Самчук

Церква і культура

Від коли на землі існує християнська Церква, від того часу без перерви, послідовно і незмінно існує також стиль і вияв дуже певної, виразної, активної, творчої культури. Для відміни від інших культур на нашій планеті, ту культуру так і називають християнською. Вона носить в собі такі риси і такі властивості, що виразно відрізняють її від інших того роду явищ і коли брати всю культуру нашого, сучасного, європейського кола, то її дуже часто називають також іменем християнства.

Властивостями християнської культури в основному є її гуманізм. Вимоги першого Божественного Учителя християнства мусіли позначитися на цій культурі,

навіть коли б і не цілком послідовно істина любови ближнього була заступлена в духовості нашої епохи. Слово любов і слово людина, як вияв найвищої волі Творця всесвіту являються чи не основними первнями християнської духовості, а тим самим і культури, що звідси бере свої початки.

Але християнська культура цікується не самим лише гуманізмом. Є то культура наскрізь активна, наскрізь творча, наскрізь шукаюча. Вже перші початки християнства в лиці його чільних репрезентантів, як основник християнської Церкви апостол Петро, як перші євангелисти, як цілий ряд дуже визначних постатей того часу, дуже виразно позначилися

своїм культуро-творенням. Чотири Євангелія, послання апостолів дають християнській культурі невичерпальні джерела мудрости. Організація християнських громад, їх церков, завойовання простору, накидання своєї волі тодішньому антихристиянському світові, пізніше могутній зріст матеріальної культури у вигляді архітектури, ще пізніше виник культури мистецької — музики, малярства, літератури, ще пізніше період винаходів і відкрить, які, щоправда, на своїх початках дещо колідували з вимогами стислої церковної філософії, однак вони могли статися лише тому, що перед тим людська мисль була глибоко зворушена і прогорена творчим духом християнських філософів і шукачів правди Божої. З цього шукання виявилось, що правда Божа міститься не лише в душі, але і в матерії, а тому багато відважних Галилеїв захотіло продовжити волю Божу „шукати і знаходити, стукати і вам відчинять”. І тому на цьому тлі могли появитись Коперники, Колумби, Дарвіни.

Перші церковні грамотії перші церковні школи, перші академії. Так. Там могла плекатися і схоластика, але що було б, наколи б наша мисль протягом поколінь не зазнала отієї великої гімнастики, яку могла їй дати та сама схоластика. Чому не з'явилися Колумби в поганській Еладі, а з'явився він аж у християнській Іспанії. А Мікель Анджело, а св. Августин, а далі і далі до Гете і Бетовена і аж до нашого часу величезних відкрить і шукань, все те могло статися лише тому, що свого часу цей ґрунт був переораний і засіяний якимсь сильним, живучим зерном великого, творчого культуродіяння.

З неменшим розмахом і силою відбувався зріст і розвій християнської культури і на нашій землі. Від часу, коли в десятому віці, до нас прийшло християнство, від тоді починає діяти культура тієї науки. Київ був первопочатком, там вирости перші, великі архітектурні пам'ятники, що зберіглися частинно і до на-

ших днів, там появились перші школи, перші учителі, перші книги. Часи Володимира Святого і Ярослава Мудрого, це часи надзвичайного зросту християнської культури в нашому просторі, і від них датуються всі пізніші історичні діяння нашого народу. Не слід також забувати часів пізніших, коли то Україна стратила своє політичне первенство, але залишила за собою право культурного месіанства всього тоді непросвіченого, варварського сходу Європи. Київська Могилянська Академія, київська архітектура, київське письменство, київське мистецтво всіх родів, часів Петра Могили, Мелетія Смотрицького, Дмитра Туптала, Гізеля, Галятовського, являються невмірущими пам'ятниками творчого генія нашої нації. І все то появилася завдяки Церкві, завдяки її культуротворчій місії.

Так проявляла себе діюча християнська Церква на полі культуротворення у всі часи її існування. Сказати по правді — інакше і не можна представити собі вчення такого розміру і такої сили, яким є вчення Христове, що ось вже скоро двадцять віків володіє душами і розумами людей основних континентів планети Земля. Коли б це могло бути інакше, тоді само те вчення мусіло б занепасти, бо воно тоді виродилося б у самоціль, а є знаною, також християнська, істина, — віра без діла є мертва. Сама гола віра в що б то не було, навіть віра релігійного вияву, віра в Сотворителя неба і землі, сама по собі буде нічим іншим, як голою абстракцією. І тому наука Христа в першій мірі засуджує таке вірування без добрих діл. І Церква, що не виконувала б цих вимог Христа не може навіть такою зватися, бо вона буде не церквою творчого духа Божого, а звичайним храмом на зразок того, з якого Христос вигнав торгівців.

Не може і не сміє бути інакшою жодна Церква, де б і в яких обставинах вона не виникла, наколи вона має потребу зватися Церквою, і тому саме такою є також та Церква, що повстала на

канадській землі в наслідок появи тут людей українського походження. Тобто Українська Церква, Церква з українськими, старими традиціями, українським зверхництвом і українськими вірними. На терені Канади існує три церковні формації — православного обряду, греко-католицького і протестантського, що носять назву українських. З них Українська Православна Церква одна з перших стала на чисто український ґрунт і коли ми можемо привітати двадцять п'ять років існування Православної Церкви в Монреалі, це найкращий доказ, що ця Церква на цьому континенті має вже свою власну вироблену традицію і свою власну минувшину. З приємністю також хочеться ствердити, що ця Церква не зріклася тих своїх основних завдань і чеснот, якими керувалась християнська Церква всіх часів, вона не замкнулась в собі, як самоціль, як засіб містичного споглядання на життя, а вона, по зразку своєї традиційної Церкви на батьківщині, почала творити біля себе також творчий осередок живої культурної роботи. Тут і шшла, де вчать дитвору рідної мови і рідного письма, тут і всебічно розгорнута культурно-освітня діяльність, тут і головний осередок тих творчих сил, що ту роботу провадять. За двадцять п'ять років свого існування вона має за собою дуже поважну хроніку культурних діл і треба тут тільки побажати, щоб та її діяльність в наші часи не послабилася, а навпаки — набрала ще більшого розмаху і ще-ще поглибила ту роботу. З появою на канадському ґрунті нових людей українського імени, робота наших Церков мусить значно ширше розгорнутися і саме в ділянці культурної роботи. Мусимо мати завжди на увазі, що дома

на батьківщині, культура наша так само переслідувана, як і все інше, а тому саме завданням людей поза батьківщиною є чолити тому лихові нашому, змагатись з ним, чим тільки можемо. Ми повинні тут у свобідних умовах дати можливість всім тим нашим одиницям, яких покликанням є творити ті чи інші культурні вартості, якнайширше розгорнути свою роботу. Між нами є тепер науковці, письменники, артисти, мистці всіх родів мистецтва. Багато з них є таких, яких імена вже увійшли до історії нашої культури. Для нашого народу було б дуже болючою втратою, коли б ті люди, будучи у свобідних умовах, не змогли виявити себе лише тому, що їм бракує засобів, чи належної уваги, чи співдіяння нашого загалу. І тут для нашої Церкви відкривається нова дуже важлива місія — допомогти тим людям, тим робітникам в ділянці культури. І коли наша Церква це виконає, вона тим самим виконає ту саму роботу, яку виконувала в минулому Церква основних наших культурних центрів — Києва, Львова, Острога, Харкова. Не важно, що це буде в Монреалі, Вініпезі чи Торонті. Віддаль тут не відіграє рішачої ролі, але та робота, та творча наснага, яку ті люди поруч своєї Церкви виконають, принесе нашому народові, його Церкві і тим, що стоять на її чолі не тільки вдячність майбутніх поколінь нації, але честь і славу для тих, що творили на землі поступ, сіяли добре і мудре, давали життю його животворчі соки.

Наша Церква повинна це своє завдання і цей свій обов'язок виконувати з такою ж увагою, як це було в її минувшині і ми надіємося, що вона це своє завдання виконає.

† Іван, Архимандрит

Від Габсбургів до большевиків

(До історії Православної Церкви в Буковині)

Присвячую мійому Землякові, Високопреподобному Отцю Протоієреєві Володимирові Слюзареві, в 25-річчя пастирської праці в Монреалі.

† Іван Архимандрит.

Українці в Буковинській Православній Церкві

В момент прилучення Буковини до Австро-Угорщини в 1775 році, буковинська Православна Церква, не зважаючи на факт, що більшість вірних була українського походження, управлялась майже

Високопреподобний о. Архимандрит Іван Данилюк
настоятель Укр. Прав. Церкви в Оттаві.

виключно румунами. Цей стан, тут подібно, як і на інших українських землях, пояснювався чужим довголітнім пануванням, а в зв'язку з тим убогістю українського населення та тенденціями, серед і так нечисленної верхівки, плисти радше

з течією й служити чужим. Серед таких обставин ліберальні реформи цісаря Йосипа II, згідно, з якими величезні земельні маєтності монастирів були передані в формі православного релігійного фонду в управління правлячому єпископові буковинської православної Церкви, не принесли жодних змін. Ввесь адміністративний апарат релігійного фонду опинився в цілості в чужих руках.

Перші кроки

Віденський Конгрес і меттерніхівський режим підкреслили національні протиріччя Австро-Угорщини. Національна свідомість придушена соціальним гнетом почала відживати, й народи оцього дивного конгломерату стали домагатись своїх природних прав на вільне національне існування. В процесі національного відродження не відставали теж і буковинські українці. Його прояви були слідні як і в громадському так і церковно-релігійному житті.

В 1835 році правлячим єпископом, а згодом першим митрополитом буковинської православної Церкви став українець німецького походження, уродженець села Висловівці, Євгеній Гакман. Будучи гарячим українським патріотом, він бачив безправне положення українців у церковному управлінні, і болів над ним. Тому першим його вчинком після вступлення на митрополичий стіл, було введення трьох українців побіч трьох румунів у склад Духовної Консistorії. Заходами цього ж митрополита в Чернівцях збудо-

вано величавий катедральний собор, в якому теж цей великий митрополит був похований у 1872 році.

Буковинська Православна Церква на переломі століть

По смерті митрополита Євгенія запанували знов давні порядки. На митрополитичому престолі засідали безперервно румуни.

В три роки після смерті Євгенія в Чернівцях засновано університет. Славою університету був теологічний факультет. На жаль, всі виклади на цьому факультеті відбувались тільки в німецькій мові, не зважаючи на постійне домагання буковинських українців, щоб завести теж українську викладову мову для богословів українців.

Ці домагання були здійснені щойно в 1902 році, коли на митрополитичий престол був вибраний Володимир де Репта. На українській мові викладались літургіка, омілетика, катехитика й пастораль. Паралельно ці самі предмети викладались у румунській мові для румунських слухачів.

Богослужби в великих містах (у Чернівецькій катедрі) відправлялись у двох мовах, церковно-слов'янській з українською вимовою та румунській. В менших містечках і селах тільки в церковно-слов'янській. Навчання релігії в народніх школах та гімназіях відбувалось на українській мові. Гаряче бажання буковинських українців перебрати керму громадського та церковного життя в свої руки, здавалось у ці роки, близьким до здійснення. Так не так сталося, як гадалось.

В военній завірюсі

В 1914 році вибухла світова війна. Російські війська окупували цілу Буковину. Митрополит Володимир був примушений окупантом передати свою дорогоцінну мітру як гарантію беззастережної лояльності. Після повороту австро-угорських військ цей акт був засуджений як коля-

борація з ворогом і митрополит був позбавлений свого уряду та підданий під домашній арешт у Празі. 1918-ий рік приніс розвал австрійської імперії. Митрополит Володимир вернувся до Черновець.

Розвал імперій і національні революції гноблених народів, включно з подіями 17-их років на Україні прискорили процес національного дозрівання буковинських українців. Коротко перед розвалом Австрії вони ставлять урядові домагання розділити буковинську православну єпархію на дві часті: українську та румунську. Карло I. дав свою згоду. Митрополит Володимир мав одержати двох єпископів вікаріїв: одного українця й одного румуна. Українці поставили кандидатуру о. Тита Тимінського (архимандрит Тарас), румуни ігумена Іполіта Воробкевича, родича Ізидора Воробкевича. Хіротонія обох кандидатів була назначена на осінь 1918 року, та хід подій перекреслив усі пляни.

Під румунською окупацією

В листопаді 1918 року румуни зайняли Буковину. Новий окупант зразу начав остру проти-українську політику. Головний удар був спрямований на знищення всяких слідів українства в церковному житті. Хіротонія відбулась щойно в 1919 році, але тільки румунського кандидата Іполіта Воробкевича. Кандидатуру Тита Тимінського анульовано. З Духовної Консисторії усунено всіх українців. На теологічному факультеті Чернівецького університету заборонено викладати на українській мові. Навчання релігії в початкових і вищих школах мало відбуватись тільки на румунській мові. Паралельно з тим ішла підготовка для того, щоб усунути впливи неблагонадійного митрополита Володимира. Під натиском властей вибрано митрополитом акерманського єпископа Пекторія Котлярчука, безвільного яничара (дід походив з Косова на Гуцульщині) ще за життя Володимира,

створюючи нечувану ситуацію в цілій історії буковинської православної Церкви. В 1926 р. старенький митрополит Володимир помер, а разом із ним були усунені всі перешкоди для румунізаційних планів окупанта.

Негайно після смерті митрополита Володимира почались заводити нові порядки в церковному управлінні, які мали б закріпити раз на все румунське керівництво в усіх церковних справах. Зліквідовано Духовну Консисторію, а на її місце заведено Єпархіяльну Раду. В склад Ради входило 2 священників та 4 мирян із кожного деканату, разом 20 священників та 40 мирян. Деканати були так зорганізовані, що українці, які становили абсолютну більшість населення Буковини могли вибрати до Єпархіяльної Ради тільки 4 священників та 8 мирян.

По відношенні до українського священства застосовувалась відкрита дискримінація. Український священник не міг бути деканом. Найкращі парохії віддавались румунам, для українців залишались убогі, глухі закутини за десятки кілометрів від комунікаційних доріг. Українські богослови не одержували стипендій із релігійного фонду для поглиблення богословських студій за кордоном.

Коротка передишка в цих нестерпних відносинах прийшла, коли по смерті Пекторія в 1935 році, на митрополичій стіл був вибраний хотинський єпископ, румун з походження, Віссаріон Пукул. Новий митрополит був людиною чесною й характерною з певними симпатіями до українців, ще мабуть з часів своїх богословських студій у Києві. Завдяки його рішучим заходам у міністрстві освіти було вкінці дозволено навчання релігії в початкових школах народніх шкіл на рідній мові. Сам митрополит під час своїх візитацій проводив відправи на церковно-слов'янській мові — річ майже неймовірна в цей час. Вперше за 11 років деякі українські священники були піднесені до сану проіерея.

Діяльність митрополита Віссаріона далеко не збігалась з румунізаційними планами правлячої кліки. В 1939 році Віссаріон був змушений уступити зо свого становища.

Боротьба буковинських українців за календар

Румунізаційні заходи окупанта зустрічались з одностайним пасивним спротивом українського населення Буковини. Його сила та стійкість виявились уповні в т. зв. боротьбі за календар.

В 1924 році румунський уряд, надіючись, що робить новий асиміляційний крок уперед, наказав запровадити календар нового стилю в православній Церкві. Розпорядок був прийнятий без спротиву всім румунським населенням. Проти розпорядку виступили буковинські українці, до яких згодом долучилось теж населення Молдавії та Басарабії. Не помогли ніякі репресивні заходи уряду та церковних властей. Ні перенесення українських священників до румунських громад, ні місії, ні засуди, ні постріли жандармів у церкві. Репресовані стояли незламною стіною в обороні своїх традиційних святощів проти роззухваленого поневолюча, і вкінці кінців перемогли.

Большевицьке „визволення”

Наслідникові митрополита Віссаріона Титові Сімедрію так і не довелось засісти на буковинському митрополичому столі. На один день перед плянованою інтронізацією большевицькі „визволителі” залили Буковину. Митрополичий кандидат разом із Єпархіяльною Радою спішними темпами подались на полудне. Буковинська православна Церква й українське священство залишивсь без проводу.

Цей стан речей большевики використали для ліквідації Православної Церкви в Буковині. Застосовувались випробовані НКВД-івські методи фізичного знищення провідного та священничого елементу.

Рятуючись перед фізичним знищенням частина українського духовенства потрапила вирватись від певної загибелі разом з німцями, що на підставі большевицько-німецького договору переселялись до Німеччини. Більшість з них попала в невідрадні умовини німецьких робітничих лагерів і часто була прикріплена до важкої непосильної праці. Тільки 20 священників, завдяки енергійним заходам голови Холмсько-Підляшської Єпархії, єпископа Іларіона тепер Митрополита Вінніпегу та всієї Канади, могли проповідувати даліше слово Боже.

Закінчення

Від подій 1940 року минуло повних 11 літ. 11 змінних, бурхливих, жорстоких літ. Після відновленого, з ласки фюрера панування румунських бояр, червона Москва поставила знов свою ненаситну п'ятірню на Буковину. Як виглядає церковно-релігійне життя в Буковині сьогодні важко сказати. Ясним залишається для тих, що знають душу буковинця, один факт: жодний наїзник не потрапить змусити буковинця забути свої релігійні традиції.

Ростислав Шульгин

Свята Софія — джерело духових сил України

Як Собор Святої Софії у Царгороді став символом візантійської духовности, так у Києві зосереджувалося все наше релігійне, духове та культурне життя довкруги Святої Софії Київської. При культурі св. Софії створилося духове, релігійне, національне та культурне обличчя України, в ті часи могутньої імперії, що сягала геть поза Новгород, звідки починається вже північна тундра. І ще досі Собор св. Софії у Новгороді свідчить про велич впливу й духової опіки України.

Після захоплення Царгороду турками в 1453 році, св. Софія перестала бути християнською церквою. Однак немає православної людини в світі, яка не дивилась би на св. Софію, як на колыску й перводжерело духовности християнського Сходу.

В Києві вже скоро 10 століть стоїть на горі, над Дніпром, Собор св. Софії. Вороги його палили і руйнували, однак глибока віра нашого народу, його любов до рідної святині, його надія у світле майбутнє кожного разу відновляли старі мурі, додавали нові бані, нові прикраси, творили на славу Вічного Бога Український Православний Храм.

На далекій чужині, за морями, в досить несприятливому духовному осередку, православні українці Монтреалу застували 25 літ тому українську православному парафію, збудували церкву та присвятили її св. Софії. Чому св. Софії? Може незрівняна краса величавої Київської Святині заставила наших земляків, відлучених від Рідної Землі, просити таке високе заступництво перед Богом. Може бажання мати завжди перед очима високі духові завдання, що їх за собою потягає факт присвяту Храму Божого св. Софії — Премудрості Божій.

Вибір святого патрона церкви потягає великі зобов'язання. Звичайно за патронатом криється ціла програма та приєднання до великої традиції. Нас, українців, традиція св. Софії впроваджує у давню славу нашої великокнязівської столиці Золотоверхого Києва і веде до Царгороду, до візантійської св. Софії, що лежить в основі християнської культури та цивілізації. Зі св. Софією ми зближаємось до самої Мудрости Господа Нашого і з Вірою, Любов'ю, Надією, ми беремо на себе зобов'язання створити духовий хребет нашого народу і нас самих.

Перед нами величезний обов'язок, культурний та духовий.

Тут, на американському суходолі, більше як деінде, треба дбати про збереження наших культурних цінностей. Безперечно, легше берегти ті цінності в себе дома, де кожний камінь нас зв'язує з історією і з традицією наших предків. Перед св. Софією Київською кожний свідомий і навіть півсвідомий українець розуміє своє завдання. Слова поета ці почуття прекрасно передають:

Ти, що несеш хвали своєї дань
Гордині, що стрясала небесами,
Милуєшся на гори, мур і брами,
На легкість арок і могуту бань.
Пильніше на уламки ці поглянь,
На все, що, часу сточене зубами,
Ще й нині мудро устає над нами,
Як джерело умілости і знань.

На жаль, в Америці ми не маємо цього щоденного поклику старого каменя до традиції. Процес творення цього континенту був шалено скорий, населування його пройшло в одну мить. Новоприбулим емігрантам треба було будувати оселі, і то якнайскорше, не дбаючи про зовнішню красу будинків. І так протягом кількох років замінились ліси та безколючні степи в цілі селища та міста. Щоб досягнути якнайдешевше і якнайскорше дім з повним комфортом, спритні підприємства почали будувати серійно, і досягнули вони тим витворення типу будинку одноманітного і монотонного. На цілому американському суходолі стандарт увійшов у життя.

А спосіб життя впливає на духовий розвиток. Стандарт домів повів за собою стандарт зацікавлень, і потроху внутрішнє життя почало сходити до цього низького стандартного рівня.

Стандарт домів. Стандарт праці. Працювати, щоб жити. Життя стає цілтю життя.

В такому стандартному світі всі люди починають жити прикладом „замкненого кола” італійського філософа Джіовані

Папіні. Одного разу Папіні зустрів над рікою рибалку:

— Що ти робиш? — питає Папіні.

— Бачиш, — кинув вудку до води.

— А навіщо ти кинув цю вудку?

— Щоб рибу ловити.

— А для чого тобі риба?

— Щоб її їсти.

— Навіщо її їсти? — все допитується філософ.

— Щоб жити.

— Ну, а для чого ти живеш?

— Щоб рибу ловити, — сказав рибалка і замкнувся в колі свого бездарного життя.

Наводячи цей приклад, Папіні згадує про другого рибалку з так званого темного середньовіччя, де після подібної розмови, на запит, для чого ти живеш, відповідь звучала трохи інакше:

— Я живу, щоб мати змогу збудувати на славу Божу найгарнішу в світі Катедру.

Символіка Папіні ясна: життя набирає повного свого значення і цілої своєї вартості, коли людина присвячує свою працю не темній егоїстичній буденщині, а вищим духовим ідеалам.

Для українського суспільства ця проблема — особливо важлива.

Надто великий нахил існує в наших людей махнути рукою на всі вищі духові та національні потреби, а виключно присвятити себе заробітковій грошей, купівлі домів, авт і т. д. Взагалі багато хто відходить від українства, перестає цікавитись і боліти тяжкою долею народу, стає чужинцем для своїх, лишаючись все одно чужинцем для тих народів, серед якого живе. Як такий нахил буде панувати, то серед байдужого світу все наше згине та за пару поколінь нічого не лишиться. Чи це наша мета? Аж ніяк ні!

Катедру Папіні треба розуміти в ширшому сенсі. Катедра-храм, катедра — глибокий скарб народу, його вищі духові й культурні здобутки та стародавня традиція. Наша українська Катедра — це наша тисячолітня культура, що спирається на

православній традиції, що бере своє джерело через Київ, через Візантію в старому античному світі греків та римлян. Цю Катедру ми мусимо завжди будувати далі, щоб дати нашому життю сенс, щоб стати вище — і тим самим охоронити себе від стандарту.

В 25-ту річницю церкви св. Софії в Монреалі ця символіка стає живою і багатою, бо церква нас в'яже з Богом, з нашим славним минулим, в церкві ми зливаємось зі всім нашим народом, у церкві ми знаходимо себе самих, і якщо призадумаємось, тоді в молитві маємо змогу розбити „замкнене коло” буденщини. Зв'язок нашої церкви в Монреалі з рідною нашою столицею нас в'яже і мусить в'язати. Я думаю, що не має такої людини на світі, яка б у дійсності порвала весь зв'язок зі своїм минулим і не хотіла хоч би на момент вернутися на землю свого походження. Вся наша українська поезія — це один великий плач, одна туга за Україною. Порвати з Україною нам не дозволяє наше серце, ні наше сумління. Але зараз ми не можемо вернутися туди, де шаліє лютий ворог, руйнує наші міста, знущається з наших церков, мордує наш нарід, висилає на далеку північ найкращих синів України. Нам лишається тільки перенестися туди думками і разом з нашими поетами оспівувати тугу за домом:

Блажен, хто звідавши всі племена земні
Як мудрий Одисей чи то Язон завзятий,
Укритий славою і досвідом багатий,
Вертає в отчизну — дожить останні дні.
Коли ж побачу я у рідній стороні
Дим від тісних осель і зможу привітати
Колючий живопліт навкруг старої хати,
Понад усі скарби дорожчої мені?
Так напередодні свого заслання на Соловцькі острови наш великий неокласик Микола Зеров вкладав своє почуття в цей ним перекладений вірш французького поета 16 ст. Дю Белле.

Так само і ми думаємо про поворот на Україну, але тепер ми тут, на чужині,

хоч і в гостинному краю. Не маючи змоги вернутися, ми маємо перед нашим рідним краєм велике зобов'язання, а його ми можемо виконати через вклад усіх наших зусиль в розбудову нашої Катедри.

Такий рух, таке життя ми мусимо власне створити довкруги нашої св. Софії.

З глибокою вірою в Бога, з гарячою любов'ю до ближнього, до нашого народу і до нашої Церкви, з світлою надією на наше воскресіння як нації і як держави, ми мусимо під знаком мудрости св. Софії зміцнити себе духово через плекання науки і шанування нашої традиції.

Будьмо свідомими, що наша культура не є меншою від культури англійців та французів північної Америки, бо ж вона нас веде через Київ до самого античного світу. Вся слава України, її блиск, цивілізація і релігія походять із Півдня. Але всі нещастя України, її руїни, поневолення приходять з темного і жорстокого сходу, володарі якого були — як злодії — притягнені безмежним багатством плодючих степів і незрівняним світлом св. Софії.

В 25-у річницю Монреальської Православної Парафії перенесімося до тої нашої національної Катедри, що урочистою своєю відбудовою не може, а смутно стоїть в понурому Києві, душі нашої України, свідка нашої слави і наших мук, світла нашої майбутности, гордості нашого серця.

Станьмо на цей шлях будови Катедри, щоб лишитися в духовому зв'язку з цілою нашою нацією, що відроджується. Бо може вже скоро настане та хвилина, коли перейнята вірою, любов'ю і надією, керована Мудрістю св. Софії величава молитва нашого народу буде линути до Владики Неба і Землі, а по степах України танки і дивізії визвольної Армії будуть зближатися до Києва, столиці нашої Вільної, Незалежної, Соборної Української Держави.

Н а ш і в т р а т и

ВОЛОДИМИР КОШЛАЙ

У другий день Різдвяних Свят, 1948 року, згинув трагічно в 19 році життя

Володимир Кошлай, член монреальського відділу Союзу Української Молоді Канади.

Покійний, уродженець Монреалу, був одним із небагатьох монреальських українців, що виховувався в Інституті ім. П. Могили в Саскатуні. Вернувши з Саскатуни додому, він зразу стає в ряди місцевого СУМК і з молодечим захопленням забирається до громадської праці. Серед багатовидної організаційної діяльності він приймає живу участь у церковному хорі та драматичному гуртку. Сам, спокійної вдачі, все усміхнений, зрівноважений та чемний, обов'язковий та відданий праці, з'єднує собі симпатії не тільки серед молоді, але й старшого громадянства.

Смерть бл. п. Володимира Кошлая надзвичайно болюча втрата для СУМК, організаційних друзів і всіх тих, що мали щастя знати цього ідейного, юного трудівника.

Іван Оляньський,
Провідник 94-го Відділу СУМК
ім. П. Полуботка в Монреалі.

Хронологічний список членів Української Православної Свято-Софіївської Громади, що відійшли у вічність

1928		1932	
Іван Землюк	6. 1. 1928	Станислава Мудра	5. 4. 1932
Іван Волощук	7. 2. 1928	Катерина Плетенчук	27. 5. 1932
1929		Ольга Гуль	20. 8. 1932
Клявдія Випрук	25. 1. 1929	Марія Мудра	20. 11. 1932
Антін Козак	22. 7. 1929	1933	
Марія Почерева	2. 9. 1929	Георгій Соколюк	16. 2. 1933
1930		Мартин Бурій	25. 2. 1933
Галина Вербовецька	16. 2. 1930	Данило Яцків	3. 4. 1933
Ольга Вербовецька	30. 3. 1930	Михайло Табрій	7. 4. 1933
Володимир Костельний	20. 8. 1930	Володимир Геріга	6. 5. 1933
Дмитро Гарбашевський	12. 10. 1930	Олена Сандуляк	29. 6. 1933
1931		Сузанна Сура	28. 6. 1933
Єлена Мек-Тір	30. 4. 1931	Анна Яськів	9. 10. 1933

1934

Віктор Незвиський	12. 5. 1934
Стефан Плетенчук	24. 6. 1934
Георгій Павчук	6. 8. 1934
Стефанія Микитишин	27. 10. 1934
Петро Каплан	17. 11. 1934
Слава Гукало	8. 12. 1934

Бл. п. Катерина Шеремета

1935

Стефанія Гумчак	20. 1. 1935
Єлена Білокрила	10. 8. 1935
Лев Бойчук	15. 8. 1935
Марія Хоміцька	2. 10. 1935
Николай Зубатюк	3. 12. 1935

1936

Антін Сандуляк	23. 2. 1936
Марта Сенів	1. 6. 1936
Евфрозина Бобик	24. 6. 1936
Юлія Колейнич	12. 7. 1936
Марія Каплан	3. 11. 1936
Дмитро Семенюк	5. 11. 1936
Дороті Якович	11. 12. 1936
Александр Скоморовський	29. 12. 1936

1937

Семен Зубик	1. 3. 1937
Анна Петрів	3. 4. 1937
Георгій Юлексюк	18. 4. 1937
Стефан Тюхтій	26. 5. 1937
Домна Хмельницька	10. 7. 1937

Потап Казимирчук	11. 8. 1937
Євгенія Сепчук	20. 8. 1937

1938

Анна Ковцун	11. 1. 1938
Іван Мех	30. 1. 1938
Михайло Паньків	15. 2. 1938
Ярослав Бентковський	22. 11. 1938
Іван Ковцун	29. 12. 1938

1939

Андрій Богдасевич	11. 1. 1939
Василь Ткач	13. 3. 1939
Стефан Олянський	16. 3. 1939
Йосиф Вікарчук	20. 3. 1939
Николай Стойко	11. 4. 1939
Николай Левочко	9. 7. 1939
Володимир Петрів	3. 8. 1939
Стефан Вербовецкий	7. 9. 1939
Данило Лабюк	10. 10. 1939
Теодор Слівінський	21. 12. 1939

1940

Александр Остапович	14. 4. 1940
Михайло Бойчук	13. 7. 1940

Бл. п. Євгенія Залуська

Михайло Мудрий	2. 9. 1940
Володимир Яремчук	27. 9. 1940

1941

Марія Чорней	13. 1. 1941
Катерина Олексів	15. 1. 1941

Григорій Муха	27. 2. 1941
Петро Заяць	13. 3. 1941
Софія Никифоруk	17. 3. 1941
Іван Гоza	19. 3. 1941

1942

Петро Бабяк	15. 1. 1942
Аксенія Гарас	20. 6. 1942
Розалія Чорній	21. 6. 1942
Георгій Гарас	13. 10. 1942

1943

Семен Максимич	14. 1. 1943
Василь Цітульський	15. 4. 1943
Іван Марчин	25. 4. 1943
Дмитро Михайлюк	7. 5. 1943
Михайло Слободян	7. 5. 1943
Салі Ткачук	10. 10. 1943

1944

Мінодора Бідняк	13. 5. 1944
Валерія Бабій	21. 5. 1944
Александр Гумчак	27. 2. 1944
Купрін Савчук	9. 8. 1944
Семен Стефюк	1. 12. 1944
Марія Семенюк	4. 12. 1944

Бл. п. Клявдія Випрук

1945

Марія Курило	6. 1. 1945
Йосиф Галан	14. 2. 1945
Роналд Божик	28. 2. 1945

Іван Николайчук	13. 3. 1945
Аполонія Рябцун	19. 5. 1945
Северин С. Костирський	29. 6. 1945
Емілія Савіцька	4. 10. 1945
Дмитро Вікарчук	7. 11. 1945
Стефан Голотюк	25. 11. 1945
Стефан Джавала	13. 12. 1945

Бл. п. Текля Олянська

1946

Теодор Галюга	7. 2. 1946
Михайло Незвиський	8. 4. 1946
Іван Никифоруk	9. 4. 1946
Данько Петришин	9. 6. 1946
Філько Шкіндер	29. 8. 1946
Василь Лотоцький	11. 9. 1946
Дмитро Чикало	20. 9. 1946
Текля Олянська	28. 11. 1946
Антін Порхило	22. 1. 1946

1947

Марія Тюхтій	3. 2. 1947
Володимир Білоус	13. 2. 1947
Василь Магорка	10. 3. 1947
Іван Сойка	14. 3. 1947
Георгій Солодан	25. 3. 1947
Василь Думець	4. 4. 1947
Михайло Гудз	9. 4. 1947
Георгій Козачук	3. 6. 1947
Николай Ковальчук	11. 7. 1947
Василь Гаврилюк	19. 8. 1947

Доріс Шарко	15. 9. 1947	Йосиф Гуль	13. 8. 1949
Галина Бурич	15. 10. 1947	Теодор Бабій	10. 9. 1949
Іван Іванюк	19. 11. 1947	Богдан Костельний	17. 11. 1949
		Онисим Трусевич	20. 11. 1949
	1948		
Володимир Кошлай	8. 1. 1948		1950
Павло Рибачок	15. 1. 1948	Василь Цуркан	1. 1. 1950
Марія Зазуляк	8. 2. 1948	Тамара Шульгин	31. 1. 1950
Марія Токар	9. 2. 1948	Павло Кальба	10. 2. 1950
Іван Лазарук	24. 4. 1948	Яків Випрук	10. 2. 1950
Анна Булавка	18. 6. 1948	Мартин Ревуцький	2. 5. 1950
Анна Миронюк	20. 6. 1948	Іван Туцан	14. 7. 1950
Михайло Окопний	5. 11. 1948	Августин Гіщинський	25. 7. 1950
Петро Ковцун	13. 11. 1948	Михайло Гелешка	29. 10. 1950
Анна Слоновська	25. 6. 1948	Григорій Себьонак	13. 11. 1950
Марія Зальопана	29. 12. 1948		
	1949		1951
Катерина Шеремета	27. 4. 1949	Євгенія Залуська	10. 1. 1951
Анна Щерба	3. 6. 1949	Петро Береза	11. 3. 1951
Іван Грубий	24. 6. 1949	Франко Товарніцький	14. 3. 1951
Ольга Коваль	5. 7. 1949	Євгенія Груба	12. 5. 1951
Николай Прокопец	13. 8. 1949	Василь Базюк	12. 6. 1951
		Павло Пасіка	16. 6. 1951

П о б а ж а н н я

З нагоди 25-літнього Ювілею Української Православної Свято-Софіївської Церкви найкращих успіхів у майбутньому бажають:

Авдимирець Борис
Авдимець Борис
Бабій Андрій
Бабляк Анастазія
Бабляк Михайло
Байдак Степан
Базюк Марія
Бартків Теодор
Бентковський Дмитро
Береза Іванна
Б'єга Петро
Б'єга Катерина
Білокрилий Василь
Білоніжка Іван
Бучак Іван
Бучак Марія
Бучак Теодор
Бурич Василь
Бурич Анна
Бурич Іван
Бурич Петро
Ваверчак Володимир
Ваверчак Ванда
Ванька Лука
Валькович Гнат
Вікарчук Анастазія
Вікарчук Володимир
Вікарчук Галя
Винник Степан
Вайна Юстина
Габрильчук Семен
Галійчук Тимофій
Головач Петро
Гомонко Іван
Голубович Йосиф
Гнатів Марія
Гринів Корнило
Гринів Агафія
Гриців Роман
Гриців Юлія
Грицишин Михайло
Грицишин Анна
Гукало Евдокія
Гумчак Іван

Гуменюк Анна
Гуменюк Павло
Гайдичук Іван
Гайдичук Марія
Гайдичук Степан
Гарбашевський Іван
Гарбі Филимон
Гарбі Василина
Герич Іван
Гни п Атаназій
Гулевич А.
Гулевич В.
Данкович Володимир
Данкович Надія
Демитрак Степан
Демитрак Анастазія
Дерій Василь
Жила Григорій
Житарук Дмитро
Завадський Михайло
Залуцький Григорій
Запаринюк Андрій
Запаринюк Мирослава
Зубик Степан
Іванишин Михайло
Кардаш Ярослав
Карпів Микола
Карпів Анна
Ковч Іван
Ковальчук Антін
Ковальчук Настя
Ковальчук Тома
Коленич Павло
Колісник Василь
Колісник Анастазія
Колотило Матвій
Король Степан
Кіронза Микола
Клим Олекса
Клим Марія
Крупа Дмитро
Кузишин Іван
Кульба Володимир
Лах Павло

Лах Ева
Лазар Андрій
Літепло Степан
Лисобей Володимир
Маркут Іван
Мединський Василь
Мельник Василь
Мельник Галина
Мокринський Дмитро
Мокринська Анна
Мошинський Володимир і Родина

Пилип Русин — член-основник і скарбовод
Ради Свято-Софіївської Громади

Озерянський Ілія
Олексів Іван
Онищук Андрій
Панасюк Василь
Папура Павло
Пасіка Павло
Поворозник Іван
Поворозник Марія
Поворозник Микола
Поворозник Кароліна

Прокоп'юк Микола
Ракочий Іван
Ракоча Марія
Романишин Михайло
Романишин Наталія
Савицький Юліян
Саїк Петро
Серединський Василь
Сметанюк М.
Сосницький Теодор
Стельмашук Василь
Тимчак Семен
Фінюк Дмитро
Фінюк Марія
Финик Андрій
Хоменко Олекса
Хоменко Галина
Хоменко Володимир
Хомик Михайло
Хомик Степан
Хомик Параскевія
Цитульський Михайло
Ших Микола
Юрійчук Микола
Юрійчук Франціска
Татарчук Теодор
Твердун Іван
Твердун Анастасія
Юрійчук Роман
Юрійчук Ярослав
Авдимець Борис
Юрійчук Дарина
Юрійчук Євген
Юрійчук Лідія, Сильвія
Юрійчук Іван
Юрійчук Володимир
Юрійчук Оля
Юрійчук Франціска
ЮЦрійчук Еманіуїл
Юрійчук Віра
Якович Семен
Якович Евфрозина

**РЕДАКЦИНА КОЛЕГІЯ: о. прот. В. Слюзар, Микола Юрійчук, Ростислав Шульгин,
Лев Іщук, Мирослав Лисобей.
Технічний редактор: М. Лисобей.
Коректор: Д. Кислиця.**

З нагоди 25-літнього Ювілею Української Православної Церкви св. Софії в Монреалі, найщиріші побажання успішного розвитку й поступу в майбутньому

від

Відділів Українського Робітничого Союзу

Товариство „Злука”, Відділ 294 Українського Робітничого Союзу в дистрикті Розмавнт. Уповажнений представник: ЛАВРЕНТІЙ КАЧКА,

6643 Des Erables, Montreal, Que., Tel. GR 7534

Освітнє Товариство, Відділ 308 Українського Робітничого Союзу в дистрикті Парк Екстеншн. Уповноважений представник: СЕМЕН БАТРИК,

8200 De l'Espe, Montreal, Que., Tel. TA 5553

Товариство „Дністер”, — Відділ 42 Українського Робітничого Союзу в центрі міста. Уповноважений представник: СТЕПАН ПІДВИСОЦЬКИЙ,

1254 Cardinal, Montreal, Que., Tel. BY 6252

Товариство „Молоді”, Відділ 307 Українського Робітничого Союзу в дистрикті Пойнт Ст. Чарлз. Уповноважений представник: ЛЕВ СЕРБИН,

2383 Centre St., Montreal, Que., Tel. WI 9660

Товариство „Відродження”, Відділ Українського Робітничого Союзу в дистр. Розмавнт. Уповноважений представник: д-р Володимир ГРИЦАЙ,

1682 Grubert Lane, Montreal, Que.

УКРАЇНКИ Й УКРАЇНЦІ!

Вступайте в члени української, народньої, демократичної й сильної фінансово-допомогово-асекураційної організації — УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО СОЮЗУ, який веде діяльність у Злучених Державах і Канаді.

За інформаціями звертайтеся на адреси уповажнених представників відділів.

ЩИРІ ПРИВІТАННЯ ТА ПОБАЖАННЯ УСПІХІВ У МАЙБУТНЬОМУ

зсилає

**УКРАЇНСЬКІЙ СВЯТО-СОФІВСЬКІЙ ПРАВОСЛАВНІЙ ЦЕРКВІ
ТА ГРОМАДІ**

з нагоди 25-літнього Ювілею

**Українське Національне Об'єднання
з Братніми Організаціями**

**НАЙЩИРІШЕ ПОБАЖАННЯ УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОСЛАВНІЙ ЦЕРКВІ
СВ. СОФІЇ В МОНТРЕАЛІ**

з нагоди 25-літнього Ювілею

зсилає

Читальня Просвіти ім. Тараса Шевченка

2558 Ст. Чарлз Стріт, Монреал, Кве.

Чи ви знаєте, що:

1. Читальня Просвіти була першою українською культурно-освітньою організацією в Монреалі.
2. Вона поклала підвалини під українську Рідну Школу.
3. Вона співпрацює з усіма національними організаціями.
4. Боронить честі й доброго імені українського народу.
5. Виховує молодь.
6. Плекає християнську віру й мораль.

За Читальню Просвіти:

М. Коцулим — голова.

Й. Грицик — писар.

Best Wishes from

The Canadian Legion OF THE British Empire Service League

MAZEPPA BRANCH 183
Meetings First Monday of the month
1899 Delormier Ave

НАЙКРАЩІ ПОБАЖАННЯ

зсилає

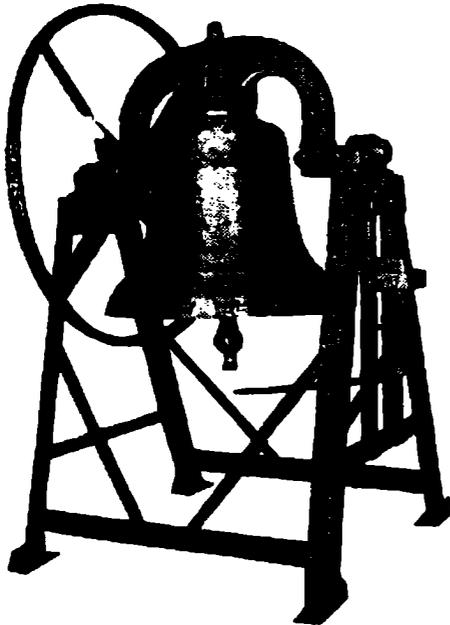
В. Л. МОШИНСЬКИЙ

Беремо замовлення на розпис та відмальовання церков, образів та орнаментів; звичайні різблені та позолочені іконостаси; ріжного рода образи мальовані олійними фарбами, темперою, на полотні, дереві або гравюрованому щирому золоті; всякі театральні декорації.

3065 Barclay Ave

Montreal, Que.

Compliments of
DOMINIQUE COGNE
5909 rue Marquette
Montreal 35, Canada

**Европейські дзвони різних розмірів
з написами**

Compliments of

M. A. BLYTHE BERNIER
Funeral Director

Service Day & Night
Moderate Prices

Harbour 9500

3682 Park Ave
near Pine Ave.

Falkirk 1164-65

BAVARY, LIMTEE

Hardware Plumbing and Heating
Supplies, Wholesale and Retail

3767 Ste-Catharine Est Montreal

C O M P L I M E N T S

of

Alfred Dallaire

DIRECTEUR DE FUNERAILLES

BUREAU CHEF

2817 EST, RUE ONTARIO

Tel. AMherst 6712

3225 EST, RUE ONTARIO

SUCCESSALE HOCHELAGA

Tel. AMherst 2028

Найсердечніші побажання

зсилає

**БРАТСТВО ХРИСТИЯНСЬКОГО
МИЛОСЕРДЯ**

при

**Українській Православній Церкві
св. Софії в Монреалі**

Compliments

de

PHARMACIE GAUCHER

Coin Ontario et Delorimier AM. 3490

MAX CUSTOM TAILOR, REG'D
Custom Tailors for Ladies & Gents
Suits Made to Order — All kinds of
Repairs

M. Tychowesky, Prop.

24 Prince Arthur Street West
Tel. MA 4042

Українській Свято-Софіївській
Церкві та Громаді
в 25-річчя заіснування
щирий привіт і побажання успіхів
від

СОЮЗУ БУВШИХ УКРАЇНСЬКИХ
ВОЯКІВ
СТАНІЦЯ I.

1899 Делоріміе Еве,
Монреал, Кве.

JOHN OLYNYK
Grocer - Restaurant

150 Dorchester Street West
Tel. BE 0470

Найщиріші побажання
з нагоди 25-літнього Ювілею
Української Православної Церкви
св. Софії в Монреалі

зсилає

94-ий ВІДДІЛ СУМК
ім. Павла Полуботка
1899 Делоріміе Еве,
Монреал, Кве.

KERR-ELLAMS OFFICE APPLIANCE LTD.

1100 BLEURY STREET,

MONTREAL, QUE.

DUPLICATING MACHINES

MASTER ADDRESSERS

CARBON PAPERS

TYPEWRITER RIBBONS

Tel. PLATEAU 8666

WITH BEST WISHES

of

MUDRY FUR DRESSER & DYER INC.

2019 MOREAU STREET,

MONTREAL, QUE.

Tel. AM 2125

As the Architects
of our own Destiny,
let us Work,
Produce
and Save.

THE MONTREAL
CITY & DISTRICT
SAVINGS BANK

Established in 1846

Safety Deposit Boxes at all Our Offices

THERE IS A BRANCH IN YOUR VICINITY

Найщиріші побажання

для

УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ

ГРОМАДИ СВ. СОФІЇ

засилає

Т. ПРОКОПОВИЧ

Compliments of

Quick Service Window Cleaning Co.

H. ADAMOWITCH, Prop.

121 Evans St.

MA 5989

Apt. 4.

Montreal, Que.

НАЙКРАЩІ ПОБАЖАННЯ

зсилає

OLEXA KLYM

GROCERY & RESTAURANT

4101 St. Dominique Street

BE 4963

Best Wishes

from

GLOBE TRAVEL SERVICE

- Tickets to all parts of the world
- Free Immigration and Visa
- Information
- Translations
- Interpretation

See us, write or phone

**Tel. LA 8789 9 Dorchester St. W.
Montreal, Que.**

BEST WISHES

from

P. BUSYN & SON

ICE CREAM PARLOR & FRUIT

2797 Ontario E.

Tel. CH. 0169

Compliments of

J. SHTYM & SON REG'D

**Sole Ukrainian Wholesale Tobacco
and Confectionery Dealer
in Eastern Canada**

1971 Centre St.

Tel. WI 3439

Best Wishes

from

La Salle
BUILDERS SUPPLY LIMITED
159 Jean-Talon Street West, Montreal
CA. 5721

**Найкращого розвитку та успіхів
у майбутньому**

бажає

**ЖІНОЧЕ ТОВАРИСТВО
„ДОНЬКИ УКРАЇНИ”**

**Відділ Союзу Українок Канади
в Монреалі**

**Сердечні побажання
гарних успіхів у праці для добра
Рідної Церкви й Народу
засилає**

**КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ОСЕ-
РЕДОК**

**при
Українській Православній Церкві
св. Софії в Монреалі**

НАЙКРАЩІ ПОБАЖАННЯ

засилає

**Павло Гриневич
і Родина**

Best Wishes

from

CANASTA CAFE INC.

1230 St. Lawrence Blvd.

Jerry Kowalsky

Tel. LA 1914

Fred Parkin

CH. 9801 OPEN DAY & NIGHT

MARINA TEA ROOM REG'D

„A Real Good Place To Eat“

2030 ONTARIO ST. EAST

MONTREAL

Tel. CRescent 5253

Best Wishes from

PETER'S GROCETERIA REG'D

Licensed Grocer

1660 Belanger St.

P. Wekarchuk, Mgr.

EUROPEAN SAUSAGE REG'D

M. Zytynsky & D. Nebesny Co.

1742 Richardson St. HE 6270

Hommages de la Maison

F. BAILLARGEON LIMITEE

LES PIONNIERS ET LES PLUS
GRANDS MANUFACTURIES
DE CHANDELLES ET BOUGIES
AU CANADA

PLateau 9467

Saint - Constant Montreal.

Co. Lapairie, Que. 51 Notre Dame

Repas Servis Tel. FRontenac 0642
Meals Served AMherst 6969

AU CARABIN
Beer - Wine - Liqueurs

1478 E. Rue St. Catharine. St. E.
Montreal, P.Q.

**SINCER PLUMBING & HEATING
SERVICE**

Tel. VI 2571 270 Van Horne Ave
Montreal

OSCAR H. SINGER

12 trucks equipped as shops on
wheels for your service.

Сердечні побажання

засилає

СПОРТОВЕ Т-ВО „УКРАЇНА”

3951 City Hall Ave Mtl.

Найщиріші побажання

від

П-ва БІЛИКІВ

Compliments of

I. WACHNIANYN
Irene Photo Studio
2677 Rouen Tel. FA 5040

Compliments of

PETER DANYLUK
7400 Mc Eachran Ave
Town of Mont Royal, Que.

BEST WISHES
to the
UKRAINIAN ORTHODOX PARISH OF ST. SOPHIA
from

A. Hubert

FUNERAL HOME

**1156 SAULANGES ST.,
POINT ST. CHARLES, Mtl., Que.**

Tel. WI 3606

Сердечні побажання успіху

зсилає

ОЛЕКСАНДЕР Б'ЕГА

адвокат

2868 St. Zotique Street East

Tel. CR. 7458

Найкращі побажання

зсилає

Д-р А. С. Козаченко

**НАЙЩИРІШІ ПОБАЖАННЯ
И ГРАТУЛЯЦІ**

засилає

Д-Р І ПАНІ М. РЕВУЦЬКИЙ

Best Wishes

of

Dr. P. A. OSTAPOVITCH

Office hours by appointment

3482 Park Ave

PL 9874

**Щирі побажання
шле**

БОГДАН БІЛОШЕВСЬКИЙ
артист-різьбар

Бере замовлення на різні різьбар-
ські роботи.

Гуцульські вироби.

126 Napoleon St. Montreal, Que.

BASIL WOYNOVICH
Mus. Bac.

Violin, Harmony, Counterpoint and
Composition

STUDIO: 462 Prince Arthur St. W.

Compliments of
M. PETRACZEK

Grocery & Restaurant
3680 Colonial Ave MA 0112

Tel. CA 9730 **HASUK BROS.**
LOCAL VALET SERVICE
Cleaners & Tailors — Pressing
Repairing - Weaving
Call fer and Deliver
756 St. Roch St. Park Extension

**Сердечні побажання
засилає**

ІВАН СЕРБИН З РОДИНОЮ
1921 Center St. Mtl.

Compliments of
D. MACELUCH
Groceries — Fruits — Vegetables
30 Prince Arthur St. West

**Найщиріші побажання
для
УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ
ГРОМАДИ СВ. СОФІЇ
засилає
И. ЧАЙКІВСЬКИЙ З РОДИНОЮ**

Best Wishes from
ROSEMOUNT SODA BAR
„Where All Friends Meet”
T. Mushynski & Son
3436 Dandurand St. Tel. FA 0269

Compliments of
UKRAINIAN STORE
P. & Wm BURYCH, Prop.
1592 Jean Talon E. DO 0059

Compliments of
RALPH CRAMP
Restaurant & Stationery
Fish & Chips
705 St. Ruch CA 0045

Compliments of
STEVE'S AUTO REPAIRS
S. Drozdyk, Prop.

11 Duluth E. LA 6534
Montreal, Que.

Compliments of
Constructive Engineering Co.
Mechanical & Electrical Engineers
General Machine Shop
S. Demitrak, M.E., E.E., D.S.C.
President

15 Ontario West LA 8185
Montreal, Que.

Hommage de la Maison
Livraison Telegraph
J.-R. BRULE, Prop.
President de l'Ass. des Fleuristes
de Montreal

**LA PATRIE, FLEURISTE
ET HORTICULTEUR**

L'art dans les fleurs

PL 1786-87
168 rue Ste Catharine E.

Compliments of

1418 City Hall Ave MA 3780
Montreal, Que.

Compliments of

ASTOR WINDOW CLEANING Co.
W. Pobihushka, Prop.

BE 7243 3634 Drolet

Найкращі побажання
**УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОСЛАВНІЙ
ГРОМАДІ СВ. СОФІИ
ТА
П ПАРОХОВІ**
Впр.. о. прот. В. СЛЮЗАРЕВІ
засилає
Є. БАБЯК З РОДИНОЮ

Compliments of
„DNIPRO VIEW”

Ukrainian Summer Resort located
on Golden Lake

Val David, P. Que.

All Kinds of sports
S. Yakovitch, Prop.

НАЙЩИРІШІ ПОБАЖАННЯ

засилає

„SANITARY BARBERSHOP”
2368 Notre Dame West
WASYL LASTIWKA, Prop.

NOTE TO OUR ADVERTISERS

We are deeply indebted to our advertisers who by their courtesy have made this Program Book possible. Copies of it will be distributed among Church members and friends of the Church, and we are sure they will find it useful from time to time. We sincerely recommend that they recognize the kindness shown by patronizing the firms who have so graciously aided us in completing this book.

We extend to you, our sincere thanks and best wishes.

TO THE MEMBERS OF ST. SOPHIE UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH

Publication of this book was made possible by the courtesy and generosity of our advertisers.

We urge all members of our congregations to show their appreciation by patronizing them whenever possible.

Jubilee Committee.

Tel. AM 0443

Res. Tel. CL 9829

Compliments of

Mattey Studio

PAUL G. MATTEY, Prop.

Graduate of New York Institute of Photography

Post-Graduate of Winona School of Photography

Specialtes: Weddings, Groups, Banquets, Parties, Etc.

Children' Portraits

2539 ONTARIO STREET EAST

MONTREAL

776
116
121